PSEUDONYM: M. Procházková. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Květy (1836–38; 1838 B Zdálená); alm. Pomněnky (1843); alm. Vesna (1837, B Dvé sester); – posmrtně: ant. Květnice mládeže československé 2 (1871, ed. K. Vorovka); ant. Píseň o nosu (2005, ed. I. Wernisch). ▮

LITERATURA: F. P. (Palacký): ref. alm. Vesna 1837, ČČM 1837, s. 133; B-a.: Zdá se, jako by nám doby bolestných zpráv nastaly, Květy 1839, s. 56; L. Kopáček: L. T., česká básnířka a spisovatelka, sb. Od stříbrných hor 8, 1935/36, s. 37; an.: První česká básnířka, sb. Od stříbrných hor 17, 1949/50, s. 23.

lk

František **Tichý**

* 21. 5. 1886 *Chyňava* u Berouna
† 4. 4. 1968 *Chyňava*

Literární historik zabývající se novodobou a zvláště starší českou a slovenskou literaturou, též kulturou a literaturou Podkarpatské Rusi; básník, překladatel, editor, publicista.

Psal se též František Rut (F. R., R. F.) Tichý. – Syn učitele, základní školu vychodil 1891–97 v Železné u Berouna, 1897–1905 studoval na Akademickém gymnáziu v Praze, 1905–09 na filoz. fakultě v Praze a v Lipsku obor čeština a němčina, 1913 složil doktorát (disertace *Balady u F. L. Čelakovského,* prof. J. Vlček a J. Máchal). Časopisecky debutoval ještě jako student v Besedách Času 1903. Učil zprvu na obecných a měšťanských školách, 1911–22 na gymnáziu v Berouně; od 1922 po řadu let působil hlavně na Slovensku a Podkarpatské Rusi: 1922–23 byl správcem evangelického kolegiálního gymnázia v Prešově a redaktorem deníku Rusin v Užhorodě, 1924–34 profesorem gymnázia v Bratislavě. 1934–45 byl profesorem Jiráskova gymnázia v Praze, 1945–47 v Mariánských Láznich a v Praze-Michli a nakonec ředitelem gymnázia ve Sv. Juru u Bratislavy a lektorem češtiny na filoz. fakultě v Bratislavě; 1948 odešel do důchodu. Byl členem řady učených společností a odborných institucí.

Vedle několika sbírek komorní lyriky (*Růžová a bílá knížka, Povídky a písně, Krvácející rány*), jež nepřekročily dobový průměr a zůstaly v podstatě na okraji jeho literární činnosti, věnoval se T. zprvu pilně činnosti překladatelské: z němčiny (A. von Chamisso, H. Salus), francouzštiny (dobově objevný překlad É. Verhaerena), ukrajinštiny (T. Ševčenko), bulharštiny (Ch. Botev); zejména v časopisech uváděl k nám řadu jmen moderní evropské poezie. Druhý směr jeho činnosti, práce edičně osvětová, souvisel s jeho povoláním učitelským: převážně mládeži je určena řada drobných svazečků českých i slovenských autorů, sborníčků a antologií, provázených autorovými úvody a poznámkami. Významná je zejména jeho snaha (jako Vlčkova žáka) seznamovat českého čtenáře s literaturou slovenskou i s u nás málo známým literárním a duchovním životem Zakarpatska a Ukrajiny. T. se aktivně účastnil kulturního dění na Slovensku a na Podkarpatské Rusi nejen jako pedagog, ale též jako redaktor a vydavatel (např. užhorodského deníku Rusin a jeho edice Knižki Rusina), jako literární kritik a historik, autor několika monografií, ale také např. jako autor učebnice ukrajinštiny nebo knížky *Vývoj současného spisovného jazyka na Podkarpatské Rusi.* Jeho široký zájem o slovenskou literaturu sahal od novodobé poezie (*O Hviezdoslavovi…*, antologie Súčasná lyrika slovenská) přes starší slovenské autory (A. F. Kollár) až po nejstarší literární a národopisné památky; zvláštní pozornost věnoval vzájemným vztahům česko-slovenským (mj. též v souvislosti s diskutovaným problémem jednoty českého a slovenského jazyka a národa) a slovensko-zakarpatským (B. Nosák, A. Kralickij). T. populárně-osvětová vydavatelská činnost, spojená s drobnými monografickými statěmi (*Adolf Heyduk a jeho dílo, Václav Beneš Třebízský, Vývoj českého divadla v době obrozenské, Jan Neruda* aj.), postupně přerůstala v odbornou práci literárněhistorickou, zaměřenou zejména k starší české a slovenské literatuře a k památkám lidové tvořivosti (komentované edice Kytice z české a slovenské duchovní lyriky lidové, Československé písně v Moskevském zpěvníku aj., studie *Raná gotika v českém básnictví,* studie a edice komeniologické). Pro Ottův slovník naučný zpracoval T. hesla z těchto oblastí.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Fraňo Rut, Zdenek Broman, Zdeněk Broman; -c-, Fr. T., F. T., -ý., Z. B., -zb-. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* sb. Adolf Černý (1924); Besedy Času (1903–13); Bratislava (1927–28, 1931); Budoucno (1919); Cecilie (1944); Cyril a Metod (Košice 1947); Čas (1911); Časopis Matice moravské (1953); ČNM (1939–40, 1967); Časopis pro moderní filologii (1912, 1916–19, 1934–37, 1940–42); Čes. kultura (1912); ant. Česká lyra (1910); Českolužický věstník; sb. Čes. bibliofil Juliu Zeyerovi (1941, O knihovně

Julia Zeyera, i sep.); Čes. časopis estetický (1921); Čes. časopis filologický (1943); Čes. lid (1951–54); Čes. svět (1905–06, 1914–16, 1921); Čes. zápas (Olomouc 1966); Čin (1930, 1933); Deutsche Literaturzeitung (Berlín); Dukla (Prešov); Dunaj (Vídeň 1934, Adam František Kollar, i sep.); Elán (Praha, Bratislava 1932, 1939–42); sb. Emanuelu Lešehradovi k 15. listopadu 1937 (1937); Hlas národa (1905); roč. Chudým dětem (Brno 1933, s tit. O Janu Nerudovi); Jeviště (1920); sb. Josef Dobrovský 1753–1829 (1929, Josef Dobrovský a Podkarpatská Rus); Kalendář paní a dívek českých (1914); Kostnické jiskry (1942, 1951, 1964–67); Kritika (1926, Pseudorieger. Památce Jana Heidlera, i sep.); Křesťanská revue (1959, 1967–68); Květy (1906–11, 1915); Leipziger Tageblatt (1909, 1912; 1912 nekrolog J. Vrchlického); Lid. demokracie (1965); Lid. noviny (1932, 1934–42); Lípa (1918–19); Listy filologické (1912, 1914; 1914 J. A. Komenského spisek o andělích, i sep.); Lit. noviny (1929); Lit. noviny (1953); Lit. rozhledy (1925); Lumír (1905–08, 1938–40); Máj (1906–07); Malý čtenář (1941); Marginálie (1942, 1944); Moderní revue (1906); Moderní život (1903); Most (1922); Nár. listy (1909); Nár. obzor (1907, 1909); Nár. osvobození (1924–36, 1945–46); Nár. práce (1939, 1942); Naše doba (1919, 1921, 1934, 1944); Nové Rusko; Novina (1908, 1912); Nový život (1956); Panoráma (1935); Pedagogická revue; Pedagogika (1963); Philologica Pragensia; Pokroková revue (1913); Prager Presse (1924–31, 1934, 1936); Praha–Moskva (1947, 1949, 1954); Pramen (1920–24); Právo lidu (1915, 1926, 1932, 1937); Pražská lid. revue (1910–13); Pressburger Zeitung (Bratislava); Prúdy (Bratislava); Přehled (1912); Rozhledy (1905); Rudé květy (1905–07); Ruch (1913); Rusin (Užhorod 1923); Sborník Matice moravské (Brno 1954); Sborník Matice slovenskej (Turč. Sv. Martin 1927, Bohuš Nosák a podkarpatskí Rusíni, i sep.); Sborník NM v Praze (1960); Sborník Společnosti Jaroslava Vrchlického (1916); Sborník venovaný… Jánovi Kvačalovi… (Bratislava 1933, Drobné príspevky k štúdiu piesňovej tvorby Komenského, i sep.); Slavia (1931); Slavie; sb. Slovanské spisovné jazyky v době přítomné (1937); Slovanský přehled (1913, 1926, 1931); sb. Slovanský přehled 1914–1924 (1925, na počest A. Černého); Slovenská literatúra (Bratislava); sb. Slovenská miscellanea (Bratislava 1931); Slovenské pohľady (Turč. Sv. Martin); Střední škola (1931, 1939–40); sb. Svatopluku Čechovi (1946); Svět práce (1949); Svob. noviny; Šarišské hlasy (Prešov); Topičův sborník (1914–23); Tvorba (1947); Umění (1944); Věda a život; Venkov (1919–20, 1942); Vídeňský deník; Výr. zpráva gymnázia v Berouně (1914); Vzlet (Plzeň 1917); Z dějin východní Evropy a Slovanstva. Sborník věnovaný Jaroslavu Bidlovi… k 60. narozeninám (1928); Zbornik naukovyj Tovaristva Prosveta (Užhorod 1922); Zeitschrift für Slawistik (Berlín); Země (1919–34); Zlatá Praha (1904–05, 1909); Zvon (1907–09, 1913–16, 1919); Ženský obzor (1905–07, 1913–21, 1925, 1929, 1936); Ženský svět (1906–07, 1912, 1921). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie, práce o literatuře a jazyce, publicistika:* Růžová a bílá knížka (BB 1910, pseud. Zdeněk Broman); 1914 (B 1914); Adolf Heyduk a jeho dílo (studie, b. d., 1915); Povídky a písně (BB 1916); Václav Beneš Třebízský (životopis. kapitoly, 1918); Knížka o Slovensku (stati, 1919); O Hviezdoslavovi, největším básníku slovenském (studie, 1920); Krvácející rány (BB 1920); Náš Jirásek (studie, 1920); Vývoj českého divadla v době obrozenské (stať, 1921); Ioannikij Bazilovič, pervyj dejepisec Podkarpatskoj Rusi (stať, Užhorod 1921); Jan Neruda (stať s výborem z básní, 1924); Dubrovnická vidění (P 1934, pseud. Zdeněk Broman); Anatolij Kralickij (studie, 1936); K patologii slovenského nacionalismu (polemika, 1936); Vývoj současného spisovného jazyka na Podkarpatské Rusi (stať, 1938); Praktická učebnice ukrajinského jazyka (1939, s M. Bašmakem); Raná gotika v českém básnictví (studie, 1940). – *Překlady:* H. Salus: Christa (1906) + Pražské i jiné novely (1907, oboje pseud. Zdeněk Broman); Ch. Botev (uveden jako Botjov): Básně (1913, pseud. Zdeněk Broman); É. Verhaeren: Mnohonásobný lesk (1917, s úvodem F. X. Šaldy) + Obdiv světa a básně prózou (1917) + Filip II. (1921); T. Ševčenko: Jan Hus (1918); L. N. Tolstoj: Pohádky z Prvé čítanky (b. d., 1918); A. von Chamisso: Petr Schlemihl (uvedeno jako Šlemíl, 1919); J. J. Korytňanskij: Rodinná slavnost (1922); Pověsti z Podkarpatské Rusi (1930); sb. T. G. Masarykovi ukrajinští básníci (1936); E. Fischer, A. M. Knoll: Katolicizmus a komunizmus (Bratislava 1940, s úvodem); J. A. Komenský: Živá tiskárna aneb Lis myšlenky. Typographeum vivum (1968). ▮ SCÉNICKY. *Překlad:* K. Edschmid: Kean (1926). ▮ KORESPONDENCE: M. Mušinka: Z korespondence Čechů s Volodymyrem Hnaťukem (též dopisy F. T. Hnaťukovi z 1921 a 1924), Slovanský přehled 1971, s. 304. ▮ REDIGOVAL *knižnice:* Knižki Rusina (1923, při užhorodském deníku Rusin, s antologií z české lit. České číslo), Knihy súvislej četby slovenskej pre stredné školy (Prešov 1927–28, s P. Bujnákem). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Slovenský sborníček (1914, výbor pro ml.); V. Zelený: Život Josefa Jungmanna (1915, komentované vyd.); České pověsti (1915); B. Němcová: Sedmero krkavců, Pohádka o perníkové chaloupce (b. d., 1915) + Slovenské pohádky (1918); A. Heyduk: Kytice lyriky (1915, výbor) + Slovensku (1919) + Cigánské melodie (1923); V. Beneš Třebízský: O třech synech královských, O vlčkovi a liščičce (1916); F. L. Čelakovský: Balady (1917); Památník zpěváckého spolku Slavoš v Berouně (1917); Pohádky z Kladska (b. d., 1917, pseud. Zdeněk Broman); O. Červinka: Povídky veršem (b. d., 1917, výbor) + Hus a Tábor (1921); Česká próza (1918, výbor statí pro ml.); Úvod do studia Otokara Březiny (b. d., 1918, výbor BB s úvodem a výklady); E. Krásnohorská: O draku Kraku (1918); J. Neruda: Hradčanské pověsti (b. d., 1919) + Zpěvy páteční (1935); J. A. Ko-

menský: Písně některé nábožné (1920) + Labyrint světa a ráj srdce (1948) + Didaktické spisy (1951) + Informatorium školy mateřské (1952; rozšíř. vyd. 1964) + Didaktika J. A. Komenského (1953, vybrané kapitoly z čes. a latinské Didaktiky) + J. A. Komenský v obrazech (1953); Poezii Aleksandra Duchnoviča (Užhorod 1922); J. N. Štěpánek: Berounské koláče (1922); Sborník Jozefa Gregora-Tajovského (Bratislava 1925, s F. Wollmanem a L. N. Zvěřinou); sb. Slovanský přehled 1914–1924 (1925, s A. Frintou); Súčasná lyrika slovenská (Prešov 1928, výbor); Deutsches Lesebuch für die fünfte und sechste Klasse der Mittelschulen mit tschechoslowakischen Unterrichtsprache (1929); ant. Růženec útěchy (1929); A. Sládkovič: Detvan (1930, výbor); Československé písně v Moskevském zpěvníku (1931, komentované vyd.); Kytice z české a slovenské duchovní lyriky lidové (1931, výbor s komentářem); sb. Slovenská miscellanea. Sborník věnovaný univ. prof. A. Pražákovi (1931, s J. Jiráskem); Jiříkovo vidění (1934); Píseň Kunhutina (1943); Z legend svatoivanských (1945); J. B. Pecka: Písně proletáře (1951, výbor); J. Kollár: Vybrané spisy 1, 2 (1. Básně, 1952; 2. Prózy, 1956). ∎

LITERATURA: ● ref. 1914: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 15, 1914/15, s. 194; K., PL 24. 1. 1915; Ant. Veselý, Čes. revue 9, 1915/16, s. 57 ●; ● ref. Adolf Heyduk…: -t, Akademie 19, 1914/15, s. 396; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 15, 1914/15, s. 587; A. N. (Novák), Lumír 1915, s. 330; F. V. Vykoukal, Osvěta 1915, s. 788; A. Pražák, Čes. věda 2, 1915/18, s. 41; K., PL 20. 2. 1916; J. Voborský, Vlast 31, 1914/15, s. 1073 ●; ● ref. Povídky a písně: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 17, 1916/17, s. 294; G. Pallas, Venkov 18. 1. 1917 ●; ● ref. překl. É. Verhaeren: Mnohonásobný lesk, Obdiv světa a básně prózou: O. Šimek, Lumír 1917, s. 425; K. Jelínek, ČMF 6, 1917/18, s. 287; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 18, 1917/18, 126 ●; B. (F. Bílý): ref. ed. Česká próza, NŘ 1918, s. 301; ● ref. překl. T. Ševčenko: J. Folprecht, Čes. revue 11, 1917/18, s. 758; L. N. Z. (Zvěřina), Venkov 12. 7. 1918; Dr. A. F. (Fuchs), Tribuna 10. 8. 1919 ●; ● ref. Knížka o Slovensku: G. P. (Pallas), Zlatá Praha 37, 1919/20, s. 110; M. W. (Weingart), Čes. osvěta 1920, s. 126; A. Gregor, LidN 19. 1. 1921 ●; ● ref. Krvácející rány: J. Knap, Cesta 2, 1919/20, s. 970; J. Krecar, MR 1919/20, sv. 35, s. 389; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 20, 1919/20, s. 333; J. Vrba, Pramen 1920, s. 135; J. H. (Hora), Kmen 4, 1920/21, s. 57; J. O. N. (Novotný), LidN 8. 5. 1921 ●; ● ref. O Hviezdoslavovi…: A. Pražák, Naše věda 3, 1919/20, s. 191; L. N. Z. (Zvěřina), Venkov 24. 3. 1920 ●; ● ref. překl. É. Verhaeren: Filip II.: A. M. Píša, Červen 1921, s. 242; kč. (K. Čapek), LidN 22. 7. 1921 → O umění a kultuře 2 (1985) ●; ● ref. ed. Kytice z české a slovenské duchovní lyriky lidové: J. B. Č. (Čapek), Čin 2, 1930/31, s. 739; jh. (J. Hora), LitN 5, 1930/31, č. 11; A. G. (Grund), RA 6, 1930/31, s. 360; -fert. (J. Seifert), Večerní PL 13. 3. 1931; Kp. (J. Knap), Venkov 28. 4. 1931; A. N. (Novák), LidN 7. 8. 1931; J. Z. (Zahradníček), Tvar 1931, s. 98; M. W. (Weingart), ČMF 18, 1931/32, s. 89; A. Škarka, ČMM 1932, s. 265; V. N. (Novák), Nové Čechy 1932, s. 26 ●; ● ref. ed. Československé písně v Moskevském zpěvníku: sh (P. Váša), LidN 2. 2. 1932; a. (J. Hora), Čes. slovo 4. 3. 1932; -fxn- (F. Navrátil), ČČH 1932, s. 196 ●; ● ref. Dubrovnická vidění: ne (A. Novák), LidN 23. 8. 1934; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 31. 8. 1934; amp. (A. M. Píša), PL 14. 9. 1934 ●; ● ref. K patologii slovenského nacionalismu: K. P. (Polák), PL 24. 7. 1936; drb. (J. Borecký), Zvon 36, 1936/37, s. 42 ●; K. Jensen: ref. ed. Jiříkovo vidění, LF 1938, s. 47; ● ref. Vývoj současného spisovného jazyka na Podkarpatské Rusi: F. Trávníček, LidN 17. 6. 1938; vbk. (V. Běhounek), PL 16. 8. 1938; A. Brückner, Zeitschrift für slavische Philologie (Heidelberg) 1939, s. 203 ●; ● ref. Raná gotika v českém básnictví: jk. (J. Kopecký), Dělnická osvěta 1941, s. 177; kp. (K. Polák), Nár. práce 22. 6. 1941; J. Hrabák, SaS 1941, s. 164; J. Polák, Střední škola 22, 1941/42, s. 45; D., Věda a život 1942, s. 514; J. B. Č. (Čapek), Naše doba 50, 1942/43, s. 187 ●; J. Vašica: ref. ed. Píseň Kunhutina, Čes. časopis filologický 3, 1944/45, s. 250; K. Dvořák: Nové edice Kollárova díla, ČLit 1953, s. 74; I. B.: k osmdesátinám, Kultúrny život 1966, č. 23.

es

Josef **Tichý**

* 30. 11. 1801 *Divišov* u Vlašimi
† 19. 5. 1878 *Měčín* u Klatov

Autor veršů a textů písní s vlasteneckou, milostnou a nábožensky didaktickou tematikou.

Psal se i Josef Hubert T. – Syn řezníka. Po absolvování tzv. filozofie vystudoval v Praze teologii (vysvěcen 1829); 1830–33 byl kaplanem v Divišově, 1834–37 v Poříčí n. Sázavou, 1838–42 kaplanem a kooperátorem v Benešově, 1842–50 kaplanem a poté farářem ve Václavicích, 1850 se stal farářem v Měčíně u Klatov. Pohřben byl v Měčíně. – Bývá zaměňován s římskokatolickým farářem Josefem T. (* 18. 2. 1800 Benešov, † 4. 9. 1888 Týnec n. Labem), občasným přispěvatelem časopisu Přítel mládeže a jiných teologických a pedagogických periodik.

Svými básněmi patřil T. mezi čelné přispěvatele České včely za redakce J. N. Štěpánka; psal sem většinou sonety, ale i epigramy, ódy, bajky, příležitostné verše a uveřejnil i ukázky z veršovaného dramatu. Rozvíjel především tradici klasicistické poezie s idylickými náměty přírodní provenience (*Básně*); verše s anakreontickou tematikou (např. *Minulá slast, Věrná dívčina, Na Máj, Sen*) někdy přecházely do

zkonvenčnělé podoby sentimentální lyriky (cyklus *Nína*). Nejčetnějšími T. příspěvky byly didaktizující skladby s náboženskými náměty (např. *Tvůrce, Nápis na rohy zlému člověku*) a příležitostné básně oslavující nejen představitele panovnického dvora, šlechty a církve, ale i představitele obrozenského hnutí (*Výtečně zasloužilému muži panu Josefovi Jungmannovi*) a v duchu dobového kultu přátelství některé T. známé. V České včele (1838–39) T. uveřejnil též v devíti znělkách zveršovaný otčenáš (*Modlitba Páně pro Její Osvícenost Karolínu, rozenou princeznu z Lobkovic*). Každou apostrofu-prosbu formulovanou v posledním tercetu rozvedl do čtrnácti veršů jednoho sonetu; s naléhavou proklamativností představil Boží říši jako jediný zdroj blaha a s psychologizujícím zřetelem uvažoval o pokušení a vině. Ojedinělý zůstal pokus o veršované historické drama o Mikuláši Zrinském (*Původní činohra Zřiny,* Čes. včela 1838). T. básně ze 40. let ve větší míře využívaly písňovou a deklamační formu (např. dvě parafráze písně Kde domov můj z 1841 a 1844, které byly později přetiskovány ve sbírkách společenského zpěvu) a vlasteneckou tematiku. Pozdní tvorbu (spolu s několika dříve neuveřejněnými žertovnými deklamovánkami – *Mrzutova, Břichopáskova*) shrnul T. do sbírky *Básně. Písní svazeček první* (další svazky už nevyšly a T. v 50. letech básnické tvorby zanechal).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Divišovský, T. Divišovský; J. H. T., Jos. Hub. T., J. T., T. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Čes. včela (1835–42, 1844–46, 1848); Lumír (1856); Věnec ze zpěvů vlastenských…; – posmrtně: Český národní zpěvník (1949, ed. R. Smetana a B. Václavek); sb. Locus amoenus – Místo líbezné (1994, s. 69); ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Oslava dne 4. listopadu 1841 (B 1841); Mé slzy nad smrtí Její Osvícenosti vysoce urozené paní, paní Karolíny, kněžny z Lobkovic (B 1844); Básně J. T. Písní svazeček první (1852). ▮

LITERATURA: J. B. Čapek: Veršová zpracování Otčenáše, Věstník KČSN 1932, tř. filoz.-hist., část 3, s. 1; J. V. Šmejkal in Píseň písní národu českého (1935, s. 117); J. Tywoniaková: Posázaví v krásné literatuře, Sborník vlastivědných prací z Podblanicka (1969, s. 181).

vpb

Petr **Tichý**

* 5. 5. 1902 *Nové Benátky* (B. nad Jizerou)
† 26. 2. 1990 *Mladá Boleslav-Kosmonosy*

Autorka veršů a psychologizujících próz o deziluzi a hledání duchovních hodnot života.

Podepisovala se i vl. jm. Marie Husová, též Petr Marie Husová. – Pocházela z katolické učitelské rodiny. Základní školu vychodila v rodišti, od 1914 (2. třídy) studovala na gymnáziu v Písku, kde byla odbornou učitelkou dívčí měšťanské školy její teta, spisovatelka A. R. Husová. Po maturitě 1921 vystudovala na filoz. fakultě v Praze obory latina-čeština; první profesorské místo získala 1926 na reálném gymnáziu v Chrudimi (1928 o prázdninách navštívila Paříž, Normandii a Itálii). Od 1928 učila na reálném gymnáziu v Prievidzi, odkud si přinesla velkou lásku ke Slovensku, od 1934 na reálném gymnáziu v Litoměřicích (zde mj. byl čtyři roky jejím žákem L. Kundera), po záboru pohraničí přešla na gymnázium v Mladé Boleslavi. Vyučovala češtinu, latinu, řečtinu, po 1945 i ruštinu a na všech svých působištích podněcovala zájem studentů o literaturu a umění. Po 1945 bydlela se svou sestrou Annou v Benátkách n. Jizerou.

K literatuře přivedl autorku vzor její tety A. R. Husové, u níž od mala trávila všechny prázdniny; po její smrti jí věnovala rozsáhlejší povídku Cesta (v rukopisné pozůstalosti) a podle jejího příkladu psala pohádky pro dospělé. Debutovala 1919 veršovanou modlitbou v katolickém časopisu Maria a básně psala i nadále (za pobytu na Slovensku i ve slovenštině), publikovala je však jen sporadicky. Vyjadřovala v nich vroucí křesťanské zaujetí a přesvědčení o duchovní dimenzi lidského života, opakujícími se tématy byla úcta k velkým humanistům (např. T. G. Masarykovi), milostné opojení, deziluze a smíření, zážitky z cest (cyklus z Paříže), krajinné dojmy z Písecka. Od konce 30. let beletrii trvale publikovala pod pseudonymem Petr Tichý, nejprve sbírku veršů *Zapsáno do větru;* v sedmadvaceti básních tesknému ladění dominují motivy ticha, zklidnění duše, lásky k matce, kouzla přírody a pohádek. Prozaickou tvorbu zahájila cyklem lyrizujících povídek z maloměstského prostředí *Jiskry na sněhu,* po nichž následoval ve své době čtenářsky úspěšný román *Zelená tvrz,* autobiograficky motivovaný obraz citových a myšlenkových

krizí mladé středoškolské profesorky, které život přináší stále nová loučení se vším, k čemu přilnula. Příběh milostné deziluze a osamění nabízí jako řešení obrat do nitra v přimknutí k Bohu myšlenkami, slovem a činem. Po válce vyšel vedle cyklu čtyř novel *Světlý kruh* ještě román *Vinice zaslíbení.* I zde je tématem intimní drama zranitelných lidských duší, rozvíjené v tragickém konfliktu mužovy odříkavé sebekázně a sobecké, dravé živočišnosti ženy a potom v bolestném hledání smíru mezi mrtvým a živou. Svému rodišti věnovala emotivní úvod k souboru Benátky nad Jizerou v kresbách Karla Vika (k 600. výročí vzniku města). Řada jejích literárních prací zůstala nevydána, hlavně verše, které psala až do posledních let života, dále drobné prózy, povídky a novely (Cesta, Šípkové růže, Muž s pláštěm a ti ostatní, Vítězství matky Pohádky aj.). – V 70. letech se (na popud J. Ludvíkovského) uplatnila jako překladatelka klasické latinské literatury, zejména se podílela na úplném českém překladu historického díla T. Livia Ab urbe condita (v edici Antická knihovna).

PSEUDONYM, ŠIFRY: Jan Černý; H. M., P. T. ∎ PŘÍSPĚVKY *in:* Benátky nad Jizerou v kresbách Karla Vika (Benátky n. Jizerou 1949, úvod bibliofilie); Maria (1919); Nár. listy (1940); Nár. osvobození (1930); sb. Oktáva ve válce (Ml. Boleslav 1945, an.); sb. Pamätník otvorenia novostavby Štátneho reálného gymnázia v Prievidzi a Ročná zprava za školský rok 1929/30; Právo lidu (1932); Řád (1943–44); Sever a Východ (1930); Stan (Břeclav 1929–30); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ∎ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Zapsáno do větru (BB b. d., 1938); Jiskry na sněhu (PP 1942); Zelená tvrz (R 1944); Světlý kruh (PP 1946); Vinice zaslíbení (R 1947). – *Překlady* (pod vl. jm.): G. I. Caesar: Válečné paměti (1972, s jinými); T. Livius: Dějiny římské od založení města 4, 7 (1973, 1979, s P. Kucharským). ∎

LITERATURA: M. Mašínová: M. H. (1902–1990). Soupis osobního fondu (LA PNP 1993). ∎ ● ref. Zapsáno do větru: amp. (A. M. Píša), PL 4. 8. 1938; J. B. (Borecký), Zvon 40, 1939/40, s. 97 ●; ● ref. Jiskry na sněhu: V. T. (Tichý), Nár. práce 14. 11. 1942; jšk (J. Š. Kvapil), LidN 22. 2. 1943 ●; ● ref. Zelená tvrz: V. T. (Tichý), Nár. práce 4. 5. 1944; J. Machoň, LidN 15. 5. 1944; NS., Lid. listy 3. 9. 1944 ●; J. H.: k sedmdesátinám, Katol. noviny 1972, č. 23; L. Kundera in Různá řečiště (a) (2005).

mhs

Vítězslav **Tichý**

* 8. 1. 1904 *Duchcov*
† 26. 6. 1962 *Praha*

Literární historik a kritik, badatel zaměřený zvláště na tvorbu J. Vrchlického; autor literárních učebnic, editor.

Syn malíře porcelánu a švadleny. Od 1914 studoval na německém gymnáziu v Duchcově (mat. 1922) a 1922–26 na filoz. fakultě v Praze slavistiku a germanistiku (profesoři O. Fischer, E. Smetánka, A. V. Kraus a M. Hýsek). Od 1926 byl suplujícím profesorem na obchodní škole ve Slaném, 1929 získal definitivu; 1933 obhájil doktorát prací *Veršované povídky Jaroslava Vrchlického.* Od září 1936 působil jako profesor v Praze: nejprve na průmyslové škole strojnické na Smíchově, dále na průmyslové škole elektrotechnické, od 1954 na průmyslové škole geologické a od 1960 do odchodu do důchodu na průmyslové škole bytové tvorby na Žižkově. Při zaměstnání se věnoval soustavné literárněkritické činnosti (pravidelná spolupráce zvláště s časopisem Dělnická osvěta, Právo lidu, Nár. práce) a aktivně se účastnil vědeckého života (mj. místopředseda Literárněvědné společnosti při ČSAV a člen Společnosti Jaroslava Vrchlického).

Základem T. interpretačního úsilí bylo přesvědčení o tvorbě jako reflexi vnitřního světa autorova, v níž idea zachycuje stav citového života; z tohoto hlediska analyzoval i motivickou výstavbu díla a její analogie s důrazem na co nejpřesnější zařazení spisovatele a díla do dobových souvislostí a vztahů. T. celoživotní intenzivní zájem o J. Vrchlického vyústil v literárně psychologickou monografii *Jaroslav Vrchlický. Život,* v níž modeluje básníkovu osobnost pomocí detailní deskripce životopisu a pátráním po genezi inspirace jeho tvůrčích prvopočátků i dalšího zrání s četnými odkazy na literární filiace a kontexty (zhuštěný přehled básníkova života a díla publikoval pak jako spoluautor popularizační příručky *Jaroslav Vrchlický*). Podobně konkretizující ráz má i jeho profil *Básník Vítězslav Hálek,* který ozřejmuje rozměr Hálkova díla z hlediska soudobých poměrů a literární atmosféry. Z T. germanistických studií vycházela práce o „heroické době" protinapoleonského odporu *Literatura německého boje za osvobození (1806–1813);* v kontextu počínající německé okupace tendenčním dojmem působil esej

o zneužívání tradice a historickém sentimentu *Poznámky k českému historismu,* vyzdvihující naše historické souputnictví s Německem. Z regionálně motivovaného interesu vytěžil T. monografii *Casanova v Čechách,* podrobně sumarizující Casanovův duchcovský pobyt, jeho tehdejší literární činnost a též jeho ohlasy v literatuře až do současnosti. Jako editor věnoval pozornost zvláště dílu J. Vrchlického a K. Klostermanna (i v rámci sebraných spisů); pedagogická činnost jej vedla k podílu na řadě středoškolských učebnic.

ŠIFRY: V. T., vt. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Časopis pro moderní filologii (1932–42, 1961; mj. 1932 Jaroslav Vrchlický a Conrad Ferdinand Meyer, 1937 Vrchlického překlady P. B. Shelleye, i sep., 1941 Karel Leger jako historický beletrista, i sep.); Čes. bibliofil (1945); Čin (1935–36); Dělnická osvěta (1936–42, lit. ref.); roč. Chudým dětem (Brno 1937, s tit. Živý Vrchlický); Kritický měsíčník (1942); Kultura doby (1936–37); Kulturněpolitický kalendář 1958; Kulturní politika (1947–49); Kytice (1948); Lid. noviny (1935–36, 1940); Listy filologické (1942, 1946–47); Lit. noviny (1939, 1947–48); Lit. noviny (1952); Literatura ve škole (1956); Marginálie (1949); Nár. práce (1939–45, lit. ref.); Nová svoboda (1937); Nový život (1956); Panoráma (1942); Práce (od 1949); Právo lidu (1937–38, 1946–47, lit. ref.); Rudý večerník (1923); Sborník Společnosti Jaroslava Vrchlického na r. 1926 a 1927 (1928, Shelley a Vrchlický); Sborník věnovaný Josefu Jankovi… k 70. narozeninám (1939); Slovesná věda (1947, 1950–51); Střední škola (1938); sb. Svatopluku Čechovi (1946). ▮ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře, jazyce a kultuře:* Literatura německého boje za osvobození (1806–1813) (studie, 1939); Německá mluvnice pro Čechy 1–3 (1939); Poznámky k českému historismu (E 1940); Jaroslav Vrchlický. Život (monografie, 1942; upr. vyd. 1947); Básník Vítězslav Hálek (studie, 1944); Satanela Jaroslava Vrchlického (studie, 1946 ← ČMF 1934); Český kulturní Slavín, duchovní, literární, hudební a výtvarný (1948, s J. Hrbkem a J. Vodehnalem); Jaroslav Vrchlický (portrétní studie, 1954, s K. Krejčím a J. Polákem); Casanova v Čechách (monografie, 1958); Stručné dějiny české a slovenské literatury (učebnice, 1958, s B. Balajkou a L. Páleníčkem, sloven. část J. Béder a J. Sedlák); Rukověť dějin české a slovenské literatury pro 10. (pak 2.) ročník SVVŠ (1958, sloven. část J. Béder a J. Sedlák); Jaroslav Vrchlický v Lužanech (kat. výstavy, 1962, s J. Moravcem); Rukověť dějin literatury pro 2. ročník středních škol (1972, s V. Forstem). – *Překlady:* Molière: Nesmrtelná slova (b. d., 1940); W. Shakespeare: Nesmrtelná slova (b. d., 1940); F. Schiller: Nesmrtelná slova (b. d., 1940); F. Nietzsche: Duševní aristokratismus (1940); A. Schopenhauer: Životní moudrost (1941); H. Unger: Nehynoucí dědictví (1941, s B. Seklou). ▮ REDIGOVAL *knižnici:* Vilímkova ilustrovaná národní knihovna (1948); *soubor:* Nesmrtelné romány J. Verna (1948–49). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: J. Vrchlický: Kytka lyriky z básní Jaroslava Vrchlického (1939) + Kytka balad, romancí a legend (1940) + Loutky (1947) + Duch a svět (1948) + Z hlubin (1948) + Barevné střepy (1949) + Eklogy a písně (1949) + Okna v bouři (1950) + Zlomky epopeje (1950, s K. Polákem) + Korálové ostrovy (1951) + Česká krajina (1952) + Živý oheň (1953) + Bozi a lidé (1954) + Vittoria Colonna (1955) + Žeň času (1963, s J. Moravcem); T. Nováková: Na Librově gruntě (1948); A. Jirásek: Mezi proudy 3. Do tří hlasů (1951); K. Klostermann: Ze světa lesních samot (1955) + Ze světa lesních samot, V ráji šumavském (1956) + Mlhy na Blatech, Vypovězen (1957) + Kam spějí děti, Skláři (1957) + Suplent (1958) + Drobné prózy (1959); Čítanka pro 3. ročník čtyřletých odborných škol (1956). ▮

LITERATURA: ne (A. Novák): ref. Vrchlického překlady P. B. Shelleye, LidN 29. 4. 1937; ● ref. Literatura německého boje…: -chb.- (V. Cháb), Naše zprávy 1939, č. 84; b. (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1940, s. 20 ●; ● ref. Poznámky k českému historismu: M. B., Zvon 41, 1940/41, s. 529; vbk. (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1941, s. 53; jšp. (J. Šup), LitN 1941, s. 92 ●; amp. (A. M. Píša): ref. Karel Leger jako historický beletrista, Nár. práce 21. 5. 1941; ● ref. Jaroslav Vrchlický. Život: bs. (B. Slavík), LidN 13. 9. 1942; p. (A. M. Píša), Nár. práce 3. 10. 1942; K. Milotová, Venkov 16. 10. 1942; V. Frída, KM 1942, s. 278 ●; K. P. (Polák): ref. Básník Vítězslav Hálek, Nár. práce 12. 9. 1944 + ref. Satanela J. Vrchlického, PL 10. 11. 1946; ● ref. Jaroslav Vrchlický. Život (2. vyd.): V. Běhounek, Práce 15. 2. 1948; J. Brambora, Slovesná věda 2, 1948/49, s. 30 ●; S. Pavlíková: ref. Casanova v Čechách, ČMF 1959, s. 254; ● nekrology: J. Špét, ČSPS 1962, s. 228; V. Kamelský, Čes. jazyk a literatura 13, 1962/63, s. 61 ●; M. Popel: Rok od smrti V. T., Philologica Pragensia 1963, s. 400; P. Koukal: Tajuplný knihovník duchcovský (k 10. výr. úmrtí s ukázkou z T. rukopis. casanovské komedie Ze tří čtvrtin zvědavost), Revue Teplice 1972, č. 9 + Profesor T., tamtéž, 1987, č. 7 + in V. T.: Casanova v Čechách (2. vyd., 1995); I. Zítková: Dva pohledy na Casanovu, Nové knihy 1996, č. 15.

jz

Antonín **Tille** viz in Václav **Tille**

Václav **Tille**

* 16. 2. 1867 *Tábor*
† 26. 6. 1937 *Praha*

Literární historik a folklorista pozitivistického školení, orientovaný na pohádkoslovný výzkum a lite-

rární studia, autor objevné biografie B. Němcové, znalec západoevropské, zvláště francouzské literatury a srovnávacích literárních dějin, teatrolog, literární, divadelní i filmový kritik; tvůrce pohádek a bajek inspirovaných folklorními látkami; překladatel, editor, publicista.

Pokřtěn Václav Josef. – Syn středoškolského profesora Antonína (A. J.) T. (* 29. 11. 1835 Starosedlský Hrádek u Březnice, † 13. 3. 1896 Praha; doktorát 1863 prací O zásadách historické kritiky), působícího na různých místech v Čechách, také v Chorvatsku (1861–62 ředitel školy v Osijeku), který byl autorem zeměpisných učebnic a v časopisech (Beseda, ČČM, Krok, Květy, Osvěta, Otavan, Poutník od Otavy aj.) publikoval články (zejména z historie a zeměpisu), kritiky i překlady z chorvatštiny (mj. J. Jurković, též odborné stati), podílel se na překladu románu Obraz Doriana Graye od O. Wildea (1905, s J. Boreckým); udržoval bohaté styky s literáty a vědci (zejména s J. Dastichem), jeho švagr H. Jurenka patřil k přátelům B. Němcové. – Školu navštěvoval V. T. od 1872 v Třeboni (rodina zde žila od 1868), od 1873 v Litomyšli, kde otec působil jako ředitel piaristického gymnázia, zde pak T. studoval od 1878, po přestěhování do Prahy (po otcově jmenování zemským školním inspektorem 1881) pokračoval na 1. českém reálném a vyšším gymnáziu (mat. 1885). Na filoz. fakultě pražské univerzity absolvoval slavistiku a romanistiku (žák J. Gebauera, J. Golla, T. G. Masaryka, J. Durdíka aj.); v letním semestru 1886/87 studoval v Innsbrucku. 1888 získal za podpory J. Gebauera stipendium na studijní cestu na Valašsko, kde sbíral lidové povídky, 1889 získal doktorát prací *Herberta Spencera data sociologie*. T. r. nastoupil do pražské univerzitní knihovny jako volontér, 1891 se stal praktikantem, 1892 zatímním a 1893 definitivním amanuensem, 1893–94 byl přidělen Studijní knihovně v Olomouci, po návratu do pražské knihovny byl od 1898 skriptorem a knihovnickou kariéru ukončil 1911 jako kustod; knihovnickou problematiku sledoval i nadále (přednášel v knihovnických kursech ap.). Podnikl několik dalších studijních cest, mj. 1889 krátce pobýval ve Vídni, 1894–95 na Sorbonně v Paříži (přednášky G. Parise, L. Legera, P. E. L. Deschanela), 1899 v Belgii, Holandsku a Německu. 1902 se habilitoval na základě spisu *Filozofie literatury u Taina a předchůdců,* 1903 byl jmenován soukromým docentem srovnávacích dějin literatury na filoz. fakultě pražské univerzity, 1908 mimořádným, 1911 řádným profesorem; 1921–22 byl zvolen děkanem filoz. fakulty. Po smrti J. Vrchlického (zastupoval ho již od 1909) vedl seminář srovnávacích dějin literatury, 1929 založil seminář pro srovnávací studium dramatické literatury a její inscenace (tzv. divadelní seminář) a položil tak základy výuky divadelní vědy jako samostatné disciplíny; k jeho žákům patřila řada významných osobností (J. Brambora, J. Ježek, V. Jirát, M. Novotný, A. M. Píša, F. Tetauer, J. Vilikovský, J. Weil, R. Wellek a mnoho dalších). Jako zástupce české vědy (1911 mimořádným členem KČSN, 1909 dopisujícím členem, 1920 mimořádným a 1924 řádným členem ČAVU) a pražské univerzity se zúčastnil řady kongresů (např. organizoval mezinárodní sjezd kritiků v Praze) a kulturních akcí i v zahraničí, mj. navštívil 1914 Rusko a 1927 SSSR, 1925 a 1929 USA, často pobýval ve Francii a Belgii (od 20. let opakovaně jako delegát na zasedáních Union Académique Nationale v Bruselu) aj. Byl členem řady vědeckých a kulturních společností, např. Společnosti přátel starožitností českých, Společnosti Národopisného muzea československého (spoluredigoval Národopisný věstník československý, pomohl prosadit vydávání časopisu Čes. lid), Českosl. dramatického svazu, Penklubu, ELK (1935 prvním předsedou), S. V. U. Mánes, inicioval vznik Kruhu překladatelů, Společnosti Boženy Němcové aj. Bohatá byla T. přednášková činnost, spolupracoval též s rozhlasem, udržoval styky s mnoha významnými osobnostmi vědy a kultury (mj. L. Niederle, J. Polívka, F. X. Šalda, Č. Zíbrt). Redigoval několik knižnic, mj. dlouhodobě vycházející a především mládeži určenou Žeň z literatur. Amatérsky se zabýval fotografováním, byl sportovně zdatný (šerm, alpinismus), známá byla jeho obliba jezevčíků; tyto záliby i zájem o rozmanité novinky se uplatňovaly především v T. rozsáhlé publicistice.

Ve své mnohostranné činnosti se T. projevoval jako moderní, iniciativní osobnost vyznačující se vyvinutým citem pro vše nové, improvizační a asociační pohotovostí i výrazným žurnalistickým talentem, zároveň ho charakterizovala seriózност vědce, pozitivisticky vyškoleného analytika se smyslem pro detail a přesnost údajů, opírajícího se o důkladnou znalost materiálu. Podle četných svědectví byla jeho síla v mluveném slovu – byl strhující řečník

a nadaný vypravěč, ale i v psaných odborných pracích se vedle poněkud zdlouhavých popisných partií objevují výstižné charakteristiky a postřehy. Nejvýznamněji zasáhl do oblasti folkloristiky; o lidovou prozaickou slovesnost projevoval zájem již během studií na univerzitě: na podnět J. Gebauera sbíral lidové povídky na Valašsku, materiál opatřený též charakteristikou vypravěčů zpracoval podle vědeckých zásad, takže se jeho sbírka stala vzorem pro práci dalších folkloristů (vyšla až zásluhou J. Polívky 1902). V Gebauerově semináři vznikla i práce *Literární studie* analyzující vybranou skupinu pohádkových látek, kterou T. srovnal s příbuznými texty, pokusil se určit její původ a snažil se (ovlivněn tehdy tzv. mytologickou teorií, již však záhy opustil) zjistit její mytické jádro. Tehdy se začal soustavně zabývat analýzou českých pohádkových sbírek, zejména K. J. Erbena a B. Němcové, jejichž pohádkové práce vydal a komentoval; zdůrazňoval nutnost odlišovat text vyprávěný od literárně upraveného a zjišťoval, jak byla ústní slovesnost ovlivňována knižní literaturou (otisky v časopisech, kalendářích, tzv. knížky lidového čtení i vydané pohádkové sbírky domácí i cizí), přitom kriticky užíval migrační teorie a uplatňoval též sociologické hledisko. Takto postupoval v četných časopiseckých studiích (Čes. lid, Národopisný věstník československý aj.) a hlavně ve studii *České pohádky do roku 1848,* první části z původně plánovaného třísvazkového díla o českých pohádkách 19. a začátku 20. století; literární původ nacházel i v některých starých českých pověstech zapsaných v kronikách. Z potřeby utřídit shromážděný materiál a zařadit ho do světového kontextu vzniklo několik soupisových děl: v Helsinkách vydal německy psanou verzi roztříděnou podle mezinárodního katalogu A. Aarna (*Verzeichnis der böhmischen Märchen*), přepracovanou a rozšířenou v trojsvazkový abecedně seřazený *Soupis českých pohádek.* Rozsáhlé znalosti měl T. v oblasti západoevropské literatury; v habilitačním spisu *Filozofie literatury u Taina a předchůdců* odmítl mechanickou aplikaci přírodovědných metod na literaturu, představil dílo zástupců francouzské literární kritiky od konce 17. století, především však Ch. A. Sainte-Beuvea a H. Taina. Svými překlady (překládal též beletrii) zpřístupnil dějiny anglické a italské literatury (A. Filon; B. Wiese, E. Pèrcopo); z univerzitních přednášek vznikla podrobná, analyticky založená a bohatou bibliografií vybavená monografie belgického spisovatele M. Maeterlincka. Z české literatury upoutala T. zejména B. Němcová; zájem o její osobnost a tvorbu, umocněný empatií a vřelým obdivem, se promítl do podmanivého podání jejího životopisu *Božena Němcová,* v němž kriticky zpracoval všechen dostupný materiál o spisovatelce (včetně korespondence a úředních spisů, vzpomínek apod.) a z hlediska sociologického a psychologického sledoval vývoj její osobnosti ve vztahu k literární tvorbě. Významnou oblastí jeho kritické, publicistické a vědecké činnosti bylo divadlo. V referátech a studiích (periodika Den, Jeviště, Nár. listy, Prager Presse, Rozpravy Aventina aj.) se spíše než na rozbor dramatického textu zaměřoval na výstižný a detailní popis inscenace díla, režijního přístupu, hereckého ztvárnění postav a scénografii. Informoval o soudobém zahraničním divadle, především o francouzském, německém a ruském, ale i japonském či americkém, pochopení měl pro tzv. avantgardní divadlo (u nás Osvobozené divadlo, divadlo E. F. Buriana apod.). Některé studie shrnul v *Divadelních vzpomínkách* (E. Vojan, H. Kvapilová, F. Zavřel, A. Antoine, S. Bernhardtová, S. Desprésová, V. E. Mejerchold, M. Reinhardt, inscenace Vrchlického Noci na Karlštejně či Smetanových oper aj.), postřehy o sovětském divadle (zastoupeném hlavně K. S. Stanislavským, A. J. Tairovem) zachytil v reportážním záznamu pobytu české delegace v Moskvě 1927 (*Moskva v listopadu*). Na „Kvapilovu éru" provázenou zákulisními intrikami a spory se zaměřil také ve svém podílu na zpracování dějin Národního divadla (*Činohra Národního divadla od roku 1900 do převratu*). Významné byly i jeho dramaturgické podněty (např. uvedení Soumagneova Příštího Mesiáše), pokoušel se i o úpravu starších divadelních her (J. J. Kolár, F. B. Mikovec, J. K. Tyl). Jako jeden z prvních pochopil význam filmu jako svébytného umění, charakterizoval jeho výrazové prostředky a odlišnost od divadla (studie *Kinéma*). – S vědeckou prací souvisela i T. umělecká tvorba, vesměs krytá pseudonymem Václav Říha, v níž tvůrčím způsobem aktualizoval bajky (zdůraznil vtip na úkor morality) a především domácí i světové pohádkové látky (nová interpretace pohádkových postav, využití cyklického útvaru apod.). Každé sbírce dal osobitý ráz, sjednotil ji tematicky i způsobem zpracování: složitější

cyklickou stavbou spojil rozmanité pohádky o Honzovi (*Povídka o svatbě krále Jana*) a o kouzelných pomocnících (*Pohádka o třech podivných tovaryších*), strašidelný námět mají rytmizované *Strnadovy povídky*, symboličnost a barevný kolorit dominuje v *Princezně ze Severu…*, lidová moudrost a vtip v *Selských pohádkách* apod. Důraz kladl na výtvarnou složku díla, některé knihy vznikly jako doprovodný text k již hotovým výtvarným projevům (např. *Letní noc* k dílům J. Panušky, *Matrona z Efezu* k rytinám V. Hollara, *Alšovy pohádky* ke kresbám M. Alše), jiné ve spolupráci s výtvarníkem (zejména J. Panuška, J. Lada, M. Marešová, A. Scheiner). Péči o literaturu pro mládež projevil mj. i jako iniciátor souborů Jaro a Sníh, v nichž se podnětně spojila práce literátů s výtvarníky; výběr hodnotných děl z české i světové literatury v kvalitním překladu a opatřených doslovy uváděl v knižnici určené mládeži Žeň z literatur (vydával zde zejména díla B. Němcové, K. J. Erbena, jehož České pohádky shromáždil a vydal poprvé 1905, i svoji vlastní beletrii). – Některé neuveřejněné práce, úpravy divadelních her (např. J. Neruda: Francesca di Rimini), deníky aj. jsou uloženy v Literárním archivu PNP v Praze.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Jaroslav Bříza (Jitřenka), Josef Měrný (Šibeničky), Junius, JUNIUS, Karel Čermák (Jitřenka), Karel Smrtka (Šibeničky), Karel Šrámek, Kerry, K. Souček, Mativi, Říha, Václav Říha, V. Říha, V. Šrámek (Čas), Tenkery, Tomáš Záruba, V. Záruba; B., C., D., J., J. O., H., G., K., Kle, Ks (Nár. listy), -l-, -ll-, L, M, R, S, T, T., -tel (dub., Jeviště), V, Ve (Švanda dudák), V. Ř., V. Řh., V. T., vt, yak (Čas), -yl, Ω. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Almanach Kmene 1930/31 (1930); sb. Alois Jirásek (1921); Alpský věstník (1902); Ausstellung österreichischer Hausindustrie und Volkskunst (Vídeň 1905–06); Athenaeum (1889, 1893); Besedy Času (1901–02); B. Němcová: Pohádky 2 (1907, studie České pohádky Boženy Němcové, i sep.) + Slovenské pohádky a pověsti 2 (1909, studie Slovenské pohádky Boženy Němcové, i sep.); Brázda (1920, 1932); Comoedia. Fascicolo periodico di commedia e di vita teatrale (Milán 1923); Čas (1892–97, i Beletristická příloha); Časopis archivní školy (1934, Rukopisná bohemika v Admontě, s J. Vilikovským, i sep.); Časopis českosl. knihovníků (1926); ČČM (1891, 1894–95; mj. 1894 Povídky o poutích na onen svět); Časopis Matice moravské (1891, 1893, 1907; 1907 Ráj královny Sibylly, i sep.); Časopis pro dějiny venkova (1928, Přemysl Oráč, i sep.); Časopis pro moderní filologii (1917); Časopis pro pěstování matematiky a fyziky (1918); Čechische Revue (1907–08); Čes. mysl (1901, 1904); Čes. revue (1912); Čes. divadlo (1918); Čes. slovo (1936); Českosl. republika (1920); Českosl. divadlo (1933); Českožidovské listy (1901); Čes. časopis historický (1899–1900, 1904–05, 1915–18; mj. 1899 Povídky o smrti Svatoplukově, 1904 Přemyslovy střevíce a železný stůl, 1905 K nejstarším českým pověstem, 1918 Kristiánův a Kosmův Přemysl); Čes. lid (od 1891; mj. 1894–95 O studiu lidu a pohádek, i sep.; 1898 Rýbrcoul); Čes. svět (1908); Čin (1933); sb. Čtvrtstoletí Městského divadla na Královských Vinohradech (1932); Dělnická osvěta (1921); Den (1906–10, divadelní ref.); Dětská zahrádka (1925); Die Brücke – Most (s tit. Otto Pick zum 50. Geburtstag, 1937); Divadlo (1931); sb. Dostojevskij (1931, Divadlo v Mrtvém domě, i sep.); ELK (1935–37); Europe Centrale (Paříž 1928); Giovedi (Milán 1930); sb. Hollar (1926, P Rýbrcoul); sb. Hory (1907); Choses de Théâtre (Paříž 1923); sb. Jan Laichter. Život a dílo (1935); Jarní almanach Kmene (1932); alm. Jaro (b. d., 1900); Jeviště (1920–22, divadelní ref.; 1920 Klasická čeština na jevišti → J. Levý: Čes. teorie překladu, 1957); Jitřenka (Polička 1885, BB, debut); sb. Johannes Amos Comenius (1928); Kalendář Nár. politiky na r. 1921, …1927; Katalog souborné výstavy Milady Marešové v Hradci Král. (1932); Katalog výstavy Milady Marešové (1930); Kmen (1917–18); Koh-i-Noor Magazín (1924, Seit wann existieren wir Menschen?, i sep.); Kritika (1924–25); La Revue française de Prague (1937); Le moyen âge. Bulletin mensuel d'histoire et de philologie (Paříž 1889); Lid. noviny (1933); Lípa (1919); Lípa (1931–32); Listy filologické (1887–91, 1896–97, 1917); Listy pro umění a kritiku (1933); Lit. listy (1893); Lit. noviny (1927, 1930, 1934–37, divadelní ref.); Lit. rozhledy (1927); Lit. svět (1928); Livre d'Or du voyage de Monsieur T. G. Masaryk en France… (Praha 1924); Lumír (1901, 1904–06); Máj (1905); Malý čtenář (1903); Mélanges d'histoire littéraire générale et comparée offerts à Fernand Baldensperger (Paříž 1930, Les contes française dans la tradition populaire tchèque, i sep.); Mladý venkov (1934); Národ (1909); Nár. a Stavovské divadlo (1923–24); sb. Národní hrdina generál Dr. M. R. Štefánik (1919); Nár. listy (1890–91, 1894–1914, 1920); Nár. obzor (1906, 1912); Nár. politika (1895, 1921, 1926–27); Nár. práce (1932); Národopisný sborník československý, pokr. Národopisný věstník československý (1897, 1901–02, od 1906; mj. 1906 Úvodem, 1915 České pohádky a lidové knížky, i sep.; 1916 Vráž, i sep.; 1917 Chráněnec osudu, i sep.; 1929 Přesné zápisy, i sep.); Naše doba (1895); Naše věda (1922, 1924); Neues Wiener Journal (1930, 1932); Neuphilologische Mitteilungen (Helsinky 1908); Newyorské listy (1927); Niva (1922); Nová čes. revue (1904–05; 1905 Božena Němcová. Glosy k životopisu, i sep.); Nová politika (1906–07); Nová svoboda (1928); Nové Rusko (1928); Novina (1908, studie Kinéma); Nuovo archivo veneto (Benátky 1896); Panoráma (1933); Pedagogické rozhledy (1904); Pestrý týden (1927); Politik (1891); Prager Presse (1921–37,

mj. divadelní ref.); Praha (1891); Právo lidu (1903, 1913, 1925); Pražská lid. revue (1905); sb. První týden české knihy a sjezd Svazu knihkupců a nakladatelů Republiky českosl. v Praze (1927); sb. Přednášky Slovanského ústavu 2 (1932, Ruské divadlo, i sep.); Přehled (1903–07, divadelní ref.); Přehled rozhlasu (1934); Přítomnost (1928); sb. Quatrième Congrès International de la Critique… (Praha 1931); Ranní noviny (1934); Revue des études slaves (Paříž 1925); Rotarián (1932–35); Rozpravy Aventina (1929–32, divadelní ref.); Sborník prací historických. K 60. narozeninám… Jaroslava Golla (1906); Sborník prací věnovaný Dr. Lubomíru Niederlovi… k 50. narozeninám (1915); Sborník prací věnovaných prof. dr. Janu Máchalovi k 70. narozeninám (1925, Dívky – ptáci, i sep.); Sborník prací věnovaných prof. dr. J. Polívkovi k 60. narozeninám (1918); Scéna (1913–14); Slavia (1925, 1929, 1932, 1934–35; 1925 Kubínovy pohádky, i sep.; 1929 Zlatohlávek, i sep.; 1932 ref. P. A. Lavrov, J. Polívka: Jihomakedonské lidové povídky, i sep.); Slovácké noviny (Uherské Hradiště 1899); Smetana (1915, 1918); sb. Sníh (1902); Studio (1928); Styl (1908–09); Světozor (1895–98); Šibeničky (1917, 1919–20, překl. G. de Maupassant); Švanda dudák (1893–94, 1896); Telegraf (1929); The Athenaeum (Londýn 1892–1904, 1909); The Central European Times (1931); Topičův sborník (1914–15); Tribuna (1920–21); Úhor (1916, 1935); V. Hájek z Libočan: Pověsti o počátcích českého národu… (b. d., 1917); sb. Věčný Puškin (1937); Venkov (1917–29; mj. 1929 Jazzová divadla v USA); Vest pocket revue (1929); Věstník ČAVU (1895, 1907–09, 1927, 1931; 1895 Seznam čes. rukopisů c. k. studijní knihovny v Olomúci, i sep.; 1907 G. Paris: Nové dějiny starofrancouzské literatury, i sep.; 1927 O původu náboženství starých Slovanů, i sep.); Věstník Dědictví Komenského (1915); Věstník KČSN (1898, Francouzský rukopis o cestě císaře Karla IV. do Francie v letech 1377–1378, i sep.); Věstník Národopisné výstavy československé (1893–94); sb. Víno (1930); Volné směry (od 1901); sb. Vůdce generací (1931, Masaryk a francouzská literatura, i sep.); Wiener Abendpost (Vídeň 1903); Zeitschrift des Vereins für Volkskunde (Berlín 1889–91, 1919); Země (1920); Zlatá Praha (1885, 1904–05, 1910–11); Zrání (1919); Zvěstování (1916, 1919); Ženské noviny (1920); – posmrtně: Čes. slovo (1938); Divadelní zápisník (1941); ELK (1938, 1940); Lid. demokracie (1955); Iluminace (1990, rozhlasová přednáška, ed. I. Klimeš); L. Linhart: V. T. – první estetik filmu (1968, stati o filmu); Lit. noviny (1938–39); Nár. práce (1939–40); Právo lidu (1938); Sborník Masarykova reálného gymnázia (1946); Slavia (1938); sb. Univerzita Karlova (1968, z deníku, ed. V. Vostřebalová); Venkov (1938). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře* (vše pod pseud. Václav Říha určeno pro ml.): Literární studie 1. Skupina lidových povídek o neznámém rekovi, jenž v závodech získal princeznu za choť (1892); Povídka o svatbě krále Jana (b. d., 1900, pseud. Václav Říha; přeprac. vyd. 1920); Dvě povídky (1902); Filozofie literatury u Taina a předchůdců (studie, 1902); Knížka o Růženci a Bobešovi (P 1902, pseud. Václav Říha); Povídky, jež sebral na moravském Valašsku… (1902 ← Národopisný sborník československý 1901–02); Alšovy pohádky (1904, pseud. Václav Říha; rozšíř. vyd. 1911); Bajky (1905, pseud. Václav Říha; rozšíř. a upr. vyd. 1917); Letní noc (P 1905, pseud. Václav Říha); Voják, Papoušek (DD, b. d., 1908, pseud. Václav Říha); České pohádky do roku 1848 (studie, 1909); Maurice Maeterlinck (studie, 1910); Božena Němcová (monografie, b. d., 1911; přeprac. vyd. 1914 a 1920; 1938 vyd. rozšíř. o kapitoly M. Novotného); Roncesvalles (studie, 1912); Princezna ze Severu, Liliána, Daugherta, Červený rytíř, Mor, Polednice, Podzimní noc (PP 1912, pseud. Václav Říha); Říhovy pohádky (1915, pseud. Václav Říha; jednotlivé P samost.: 1918 Maruška, Lada, 1920 Dvě Maričky, Růženka, Mariana, 1921 Lidka, Bolenka, Berona); Divadelní vzpomínky (1917, šifra T.); Pohádka o třech podivných tovaryších (1917, pseud. Václav Říha; přeprac. vyd. 1929 s tit. Nová povídka o třech podivných tovaryších); Paleček (P 1918, pseud. Václav Říha); Knížka o Boženě Němcové (životopis pro ml., 1919); Strnadovy povídky (1919, pseud. Václav Říha); Velká hra (D 1920, i prem., pseud. Tomáš Záruba); Verzeichnis der böhmischen Märchen (Helsinky 1921); Dvanáct pohádek z onoho světa (b. d., 1921, pseud. Václav Říha); Krejčí hrdina (P 1921, pseud. Václav Říha); Sova a jestřáb (P 1925, bibliof.); Slib (P 1928, pseud. Václav Říha, bibliof.); Zvířátka (bajky, 1928, pseud. Václav Říha); Moskva v listopadu (RpRp 1929); Soupis českých pohádek 1, 2 (1. d. 1929, 2. d. – sv. 1 1934, sv. 2 1937); Selské pohádky (1930, pseud. Václav Říha); Růženec (P 1934); Činohra Národního divadla od roku 1900 do převratu (1935); Matrona z Efezu (P 1937, k rytinám V. Hollara, bibliof.). – *Úprava:* J. K. Tyl: Strakonický dudák (b. d., 1923, prem. 1913). – *Překlady:* G. de Maupassant: Provázek, Na moři, Chata, Láska (1902); A. Filon: Dějiny anglické literatury 1, 2 (1903); M. Maeterlinck: Roj (1904, pseud. Václav Říha); B. Wiese, E. Pèrcopo: Dějiny literatury italské 1, 2 (1907, 1908); J. London: Z mého života (1922, pseud. Junius) + Generální stávka (1922, pseud. Junius); A.-R. Le Sage: Chromý čert (1922, pseud. Václav Říha); H. Soumagne: Příští Mesiáš (1925, pseud. Václav Říha); E. Hubbard: Poselství Garciovi (1927); K. Jamata: Masako (1927, pod jm. Julie Tilleová); U. Sinclair: Housata 1, 2 (1927–28, pseud. Junius). – *Výbory* (pseud. Václav Říha): Pohádky (1938, obs. Selské pohádky, Čtení zimního času, Říhovy pohádky); Barevné stíny (1947, podp. V. Tille, ed. Jan Vorel, tj. V. Vostřebalová); Zvířátka a Petrovští a jiné pohádky (1954, ed. a upr. V. Závada); Zlatý chléb a jiné pohádky (1962, ed. J. Červenka); O lidových pohádkách (1966, podp. V. Tille, ed. J. Bodláková); Pohádky Václava Říhy (1969, v tiráži 1968, ed. J. Formánková, Z. Plošková, J. Syrovátková); Popelka (1973, ed. V. Závada); O třech podivných tovaryších (1979, ed.

V. Formánková, J. Servítová); Vtáčik pre šťastie a iné rozprávky (Bratislava 1979); Ubrousku, přistroj se (1980, ed. V. Formánková, J. Servítová a Z. Plošková); Knížka pohádek V. Říhy (1987, ed. E. Lukeš); Pohádky o princeznách (1991, ed. an.); Pohádky (1998, ed. a upr. V. Formánková). ▮ SCÉNICKY. *Úpravy:* J. J. Kolár: Monika (1917); J. K. Tyl: Tvrdohlavá žena (1922, pseud. Tomáš Záruba); F. B. Mikovec: Záhuba rodu Přemyslovců (1922). ▮ KORESPONDENCE: B. Svadbová: Z korespondence Zdeňka Nejedlého a V. T. (z 1915–37), ČLit 1988, s. 351; in D. Blümlová: V. T. a počátky české folkloristiky (L. Niederlemu z 1889–91, Č. Zíbrtovi z 1891 a 1897, J. Polívkovi z 1927, citace), Jihočeský sb. historický 1991–92, s. 60; in Karel Čapek. Přijatá korespondence (Čapkovi z 1918; 2000, ed. M. Dandová a M. Chlíbcová). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Národopisný věstník československý (1906–15, s J. Polívkou a A. V. Krausem), Choses de Théâtre (Paříž 1923, zvláštní č., květen); *sborníky:* Sníh (1902), Hory (1907, s J. Čermákem, V. Dvorským a V. Jandlem); *knižnice:* Žeň z literatur (1902–29), Zábavné čtení (1922–27), Ohnivý pták (1924), Evropská knihovna (1933–37). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: B. Němcová: Národní báchorky a pověsti 1–4 (b. d., 1903) + Slovenské pohádky a pověsti 1, 2 (1908, 1909) + Božena Němcová maličkým (1917, pseud. Václav Říha) + Myšlenky Boženy Němcové (1920) + Říkání maličkých (b. d., 1925, pseud. Václav Říha); K Ježíškovi, Koledy (b. d., 1904; t. r. společně s tit. Jesle); K. J. Erben: Vybrané báje a pověsti národní jiných větví slovanských 1–3 (1905, 1906, 1907) + České pohádky (1905; 1917 nově přehlédnuto); Listy Jana Nerudy Terezii Marii Macháčkové 1864–1865 (1907); E. Hubbard: Poselství Garciovi (1927); Čtení zimního času (1927, pseud. Václav Říha, i upr.); J. E. Kosina: Bohdanečský rukopis (1927); J. Polívka: Lidové povídky slovanské 1 (1929, s J. Horákem); F. J. Vlček: Práce a odplata (1933). ▮

BIBLIOGRAFIE: J. Ježek, J. Kvapil: Soupis prací prof. dr. V. T., Sborník prací věnovaných prof. dr. V. T. k 60. narozeninám (1927, s. 241); J. Šup: Soupis prací prof. dr. V. T., in O. Fischer: V. T. (1938, s. 45); F. Všetička: Bibliografie díla V. T., in Václav Říha (1964, s. 91). ▮ LITERATURA: Sborník prací věnovaných prof. dr. V. T. k 60. narozeninám (1927; přisp. J. Polívka, J. Ježek, J. Kvapil); O. Fischer: V. T. (1938); J. Lormanová: Hovory s V. T. (1947); F. Všetička: Václav Říha (1964); L. Linhart: V. T. – první estetik filmu (1967, s ed. T. textů); H. Krejčová: V. T. (1867–1937). Soupis osobního fondu 1, 2 (LA PNP 1980, 1987). ▮ ● ref. Literární studie 1: an. (A. Truhlář), ČČM 1892, s. 537; J. Karłowicz, Athenaeum 10, 1892/93, s 144; F. Pátek, Vlasť 9, 1892/93, s. 405; E. Kovář, Čas 1893, s. 165; F. Bílý, Hlídka lit. 1893, s. 302; V. Jagić, Archiv für slavische Philologie (Berlín) 1893, s. 432; H. Máchal (J. Máchal), ČL 1893, s. 527; A. Hauffen, Zeitschrift des Vereins für Volkskunde (Berlín) 1894, s. 98 ●; P.: ref. alm. Jaro, Pedagogické rozhledy 14, 1900/01, s. 134; ● ref. Povídka o svatbě krále Jana: p. g., NL 22. 12. 1900; Ar…ti (A. Kraus), Politik 22. 12. 1900 (i ref. Povídka o třech podivných tovaryších in alm. Jaro); A. Tuček, Zvon 1, 1900/01, s. 168; =, NL 7. 4. 1901 ●; ● ref. Knížka o Růžence a Bobešovi: -q., NL 13. 12. 1901, příl.; an., Pedagogické rozhledy 15, 1901/02, s. 239; B. Prusík, Čes. revue 1901/02, s. 372; J. Petrbok, Úhor 1915, s. 159 ●; ● ref. Filozofie literatury u Taina a předchůdců: -a-, Pedagogické rozhledy 15, 1901/02, s. 464; M. Marten, MR 1901/02, sv. 13, s. 601; F. V. Vykoukal, Osvěta 1902, s. 838; F. V. Krejčí, Rozhledy 13, 1902/03, s. 5; A. Novák, Lumír 31, 1902/03, s. 15; Kí. (F. Krejčí), Čes. mysl 1903, s. 65 ●; -e- (J. Petr): ref. Alšovy pohádky, Pedagogické rozhledy 17, 1903/04, s. 126; ● ref. Letní noc: ER., Zlatá Praha 23, 1905/06, s. 165; A. N. (Novák), Přehled 4, 1905/06, s. 290; F. X. Harlas, Osvěta 1906, s. 180 ●; Sula (P. Sula): ref. Bajky, Pedagogické rozhledy 19, 1905/06, s. 648; A. N. (Novák): ref. studie České pohádky Boženy Němcové, Přehled 6, 1907/08, s. 324 + ref. studie Slovenské pohádky Boženy Němcové, Přehled 7, 1908/09, s. 680; ● ref. České pohádky do roku 1848: J. Polívka, Věstník ČAVU 1909, s. 449; an. (autoref.), tamtéž, s. 647; M. Hýsek, LidN 1. 3. 1910; A. Novák, NL 15. 10. 1911 → Myšlenky a spisovatelé (1914, s. 33) ●; ● ref. Maurice Maeterlinck: R. (V. Červinka), Zlatá Praha 27, 1909/10, s. 580; -der. (V. Dresler), Venkov 9. 8. 1910; O. Šimek, Novina 4, 1910/11, s. 57 a 87; F. Sekanina, Zvon 11, 1910/11, s. 190; A. Procházka, MR 1910/11, sv. 23, s. 307; K. Hikl, Přehled 9, 1910/11, s. 392; F. Žákavec, ČMF 1912, s. 63 ●; ● ref. Božena Němcová: O. F., Osvěta 1911, s. 858; an., Čas 15. 10. 1911; F. Sekanina, Nár. politika 15. 10. 1911; K. (F. V. Krejčí), PL 15. 10. 1911; an. (F. X. Šalda), Novina 5, 1911/12, s. 31 → KP 8 (1956, s. 332); A. M. (Macek), Akademie 16, 1911/12, s. 88; M. Gebauerová, Časopis učitelek 19, 1911/12, s. 67; A. Novák, Přehled 10, 1911/12, s. 241; an. (Ant. Veselý), Čes. revue 5, 1911/12, s. 314; J. Kabelík, LF 1912, s. 150; K-K (J. Karásek ze Lvovic), MR 1912, sv. 25, s. 198; V., Naše doba 1912, s. 146; V. Řezníček, ČČM 1912, s. 191; M. Hýsek, ČMF 1912, s. 264; K. Rieger, ČMM 1912, s. 363 ●; ● ref. Princezna ze Severu…: an., Čes. revue 5, 1911/12, s. 313; Ant. Veselý, NL 28. 4. 1912; K. V. (Velemínský), Naše doba 20, 1912/13, s. 144 ●; ● ref. Roncesvalles: J. U. Jarník, Věstník ČAVU 1911, s. 556; F. Kamarýt, ČMF 4, 1914/15, s. 78 ●; J. Petrbok: ref. Říhovy pohádky, Úhor 1916, s. 69; ● k padesátinám: J. Polívka, Národopisný věstník československý 1917, s. 81; F. X. Šalda, Kmen 1, 1917/18, č. 2 → KP 10 (1957, s. 95) ●; ● ref. Divadelní vzpomínky: -tr. (G. Winter), Akademie 22, 1917/18, s. 177; F. X. Š. (Šalda), Kmen 1, 1917/18, č. 51 → KP 10 (1957, s. 468); -K. (Krejčí), PL 20. 1. 1918 ●; ● ref. Paleček: K. Č. (Čapek), Cesta 1, 1918/19, s. 1138 → O umění a kultuře 2 (1985, s. 44); P. S. (Sula), Pedagogické rozhledy 1919, s. 301; A. J. Doležal, Úhor 1919, s. 80 ●; J. Z. Novotný: ref. Knížka o Boženě Němcové, Úhor 1920, s. 18; ● ref. Strnadovy povídky: -n. (S. K. Neumann), Kmen 4, 1920/21, s. 465 → Stati a projevy 5

(1971, s. 362); V. F. Suk, Úhor 1921, s. 26 ●; ● ref. Verzeichnis der böhmischen Märchen: J. Horák, Naše věda 4, 1921/22, s. 168; jpa. (J. Polívka), Národopisný věstník československý 1922, s. 96 ●; V. F. Suk: ref. Dvanáct pohádek z onoho světa, Úhor 1922, s. 48; ● ref. Krejčí hrdina: Dr. V. N. (Novák), Nové Čechy 5, 1921/22, s. 195; -ejč- (Krejčí), Naše doba 30, 1922/23, s. 181 ●; ● ref. insc. F. B. Mikovec (T. úprava): M. Novotný, Cesta 4, 1921/22, s. 698; Zrcadlo kritiků (přehled názorů), Jeviště 1922, s. 178; T. (V. Tille), tamtéž, s. 201 ●; ● k šedesátinám: an. (J. Fučík), Kmen 1, 1926/27, s. 145; Jj. (J. Ježek), Host 6, 1926/27, s. 134; Ant. Veselý, Československ. republika 16. 2. 1927; J. Horák, Naše doba 1927, s. 294; V. Martínek, Moravskoslezský deník 16. 2. 1927 → Živné zdroje (1972); J. Brambora, NL 16. 2. 1927; F. G. (Götz), NO 16. 2. 1927; J. Polívka, Prager Presse 16. 2. 1927; AMP. (A. M. Píša), Večerník PL 16. 2. 1927; B. Rak, Venkov 16. 2. 1927; A. Wenig, Úhor 1927, s. 27; M. Novotný, Panoráma 1927, s. 254; V. F. Suk, Pedagogické rozhledy 1927, s. 152 ●; F. Kocourek: Z galerie univerzitních profesorů. V. T., Gentleman 1927, s. 27; V. F. Suk: ref. Zvířátka, Úhor 1929, s. 11 + T.-Říha o pohádkách, Úhor 1929, s. 48; ● ref. Moskva v listopadu: J. Weil, RA 5, 1929/30, s. 124; M. Majerová, tamtéž, s. 259; B. Václavek, ReD 3, 1929/31, s. 115; g, LidN 2. 1. 1930 ●; J. Týml: Rozhovor s prof. V. T. o příležitostné literatuře, LitN 1930, č. 5; ● ref. Soupis českých pohádek 1: J. Horák, LidN 23. 7. 1930; W. Anderson, Zeitschrift für slavische Philologie (Berlín) 1932, s. 509 ●; ● ref. Selské pohádky: M. Majerová, RA 6, 1930/31, s. 176 → O dětské literatuře (1956, s. 42); V. Zelinka, Úhor 1931, s. 24 ●; D. Filip: V. T. a tzv. národní pohádky, Úhor 1931, s. 60; ● ref. Činohra Národního divadla…: M. Hlávka, LitN 8, 1935/36, č. 12 a 13; A. Grund, ČČH 1937, s. 594; M. Rutte, in Dvacet kázání o divadle (1940, s. 47) ●; ● k sedmdesátinám: J. Vodák, Program D 37, 1936/37, s. 235 + (šifra jv.), Čes. slovo 17. 2. 1937; H. Jelínek, Lumír 63, 1936/37, s. 238; E. Vachek, -mn- (M. Novotný), oboje LitN 9, 1936/37, č. 12; J. Horák, ČMF 23, 1936/37, s. 294; J. K. (Klíma), Čes. slovo 16. 2. 1937; J. Brambora, NL 16. 2. 1937; G. (F. Götz), NO 16. 2. 1937; P. Eisner, Prager Presse 16. 2. 1937; amp. (A. M. Píša), PL 16. 2. 1937; AMB (A. M. Brousil), M. Hýsek, oboje Venkov 16. 2. 1937; F. Kocourek, Groš 1937, č. 8; A. Wenig, Úhor 1937, s. 13 ●; ● nekrology a vzpomínky: J. Träger, E. Konrád, M. Novotný, F. Kovárna, vše LitN 9, 1936/37, č. 20; J. Lormanová, jv (J. Vodák), oboje Čes. slovo 27. 6. 1937; B. (E. Bass), T. neznámý, LidN 27. 6. 1937; V. Martínek, Moravskoslezský deník 27. 6. 1937 → Živné zdroje (1972); A. Salač, M. Rutte, oboje NL 27. 6. 1937; G (F. Götz), E. Konrád, oboje NO 27. 6. 1937; s. (F. Sekanina), Nár. práce 27. 6. 1937; J. Horák, Prager Presse 27. 6. 1937; A. V., Pražské noviny 27. 6. 1937; an., RP 27. 6. 1937; A. M. Brousil, Venkov 27. 6. 1937; AMP (A. M. Píša), an. (J. Seifert), oboje PL 29. 6. 1937; fk (F. Kocourek), Groš 1937, č. 26; L. Linhart, Tvorba 1937, s. 445; P. Eisner, Pestrý týden 1937, č. 30; -vh- (M. Hýsek), LF 1937, s. 347; F. Wollman, Slavia 16, 1938/39, s. 444 ●; ELK 1937, č. 8 (zvláštní číslo: mj. F. Kovárna, F. Langer: Vzpomínka → Byli a bylo, 2003, J. Schránil, E. Vachek); LUK 1937, č. 13–15 (A. M. Brousil: V. T. divadelník, J. Ježek: Od Roncesvalles k Soumagneovi, V. Sommer: Žákům zemřel profesor + Divadelní odkaz V. T., R. Wellek: V. T. jako literární teoretik, dále M. Hlávka, J. M. Kvapil, M. Marešová, V. Müller, J. Šup, F. Tetauer: T. → Sedmero zástav, 1947, J. Träger, J. Weil); M. Novotný: Pohádkář Václav Říha, LitN 10, 1937/38, č. 4; A. N. (Novák): Vzpomínka na prof. T., LidN 22. 6. 1938; E. Schneeweis: ref. Soupis českých pohádek, Slavische Rundschau 1938, s. 362; ● ref. Pohádky: P. E. (Eisner), Prager Presse 22. 12. 1938; Filip (D. Filip), Úhor 1939, s. 37 ●; V. Šmilauer: Formální znaky českých pohádek (rozbor P Lenka z kn. Strnadovy povídky), Úhor 1941, s. 137; A. Pražák: Staré myšlenky v nové době, sb. ELK 1936–1945 (1946, s. 7); ● k 80. výr. nar.: jmk (J. M. Kvapil), Svob. slovo 16. 2. 1947; J. Strnadel, Panoráma 1947, s. 41; F. Dvořák, Svět v obrazech 1947, č. 7 ●; J. Vorel (V. Vostřebalová) in V. T.: Barevné stíny (1947); ● ref. Barevné stíny: F. Tetauer, Práce 26. 6. 1947; F. Krčma, Beseda 1947, s. 330; J. Hrubeš, Kulturní politika 3, 1947/48, č. 1 ●; D. Slezák: Z divadelní literatury (o kn. O nové divadelní kouzlo, výroba zastavena), Divadelní zápisník 1948, s. 116; V. Závada in V. Říha (T.): Zvířátka a Petrovští… (1954); J. J. (Jech): T. pracovní výtisk povídek z Valašska, ČL 1955, s. 237; E. Konrád: Podobizna pána se psem, LD 24. 5. 1956 → Nač vzpomenu (1957); J. A. Novotný in V. Říha (T.): Voják, Papoušek (1956); M. Novotný: Náš pan profesor T., LD 17. 2. 1957; J. Wenig: Starý pán ve vzpomínkách, LD 23. 6. 1957; K. Horálek: V. T. a dnešní úkoly naší folkloristiky, Radostná země 1957, s. 67; J. Ježek: Tilleana, Ročenka Univerzitní knihovny v Praze 1957 (1958, s. 48); J. Lormanová in V. Říha (T.): Povídka o svatbě krále Jana (1958); F. Kubka: V. T. – hanobitel, in Na vlastní oči (1959, s. 114); V. Stanovský, J. Vladislav: O překládání a převyprávění pohádek, sb. O pohádkách (1960, s. 133); S. Jareš: V. T. a Václav Říha, ZM 1962, s. 256; J. Císař in V. T.: Moskva v listopadu (1963); ● ref. Moskva v listopadu (další vyd.): F. Všetička, Tvář 1964, č. 2; zh (Z. Heřman), Divadlo 1964, č. 3 ●; S. Jareš: V. T. a počátky krásné české knihy pro mládež, ZM 1965, s. 287; K. Horálek: Polívka a T., in Studie ze srovnávací folkloristiky (1966); J. Bodláková in V. T.: O lidových pohádkách (1966); S. Jareš: Knihovnické dílo V. T., Ročenka Státní knihovny ČSSR v Praze (1966, s. 154) + V. T., Veřejná a Univerzitní knihovna v Praze a české knihovnictví v letech 1890–1918, Vědeckoteoretický sborník 6 (1967, s. 314); ● k 100. výr. nar.: Divadelní noviny 10, 1966/67, č. 13 (J. Brambora: V T. semináři, J. M. Kvapil: Zakladatel české divadelní vědy, L. Linhart: První český estetik filmu, J. Wenig: Ne pouze vzpomínka); V. Müller, LD 12. 2. 1967; F. Černý, RP 16. 2. 1967 ●; J. Träger: V. T., náš první divadelní vědec, Plamen 1967, č. 8; J. Červenka:

Dvě tváře klasikovy, ZM 1967, s. 367; A. Pospíšilová: Syn věku rozumu, Dějiny a současnost 1967, č. 6; ga (E. Černá): Tomáš Záruba, Velká hra, Kulturní tvorba 1967, č. 37; K. Horálek: České pohádky z hlediska srovnávacího, Slavia 1967, s. 432 + Orientální prvky v slovanských pohádkách (též o V. T.), ČL 1968, s. 92; ● ref. L. Linhart: V. T. – první estetik filmu (zvláště o publikovaných T. studiích): J. Kučera, Divadelní noviny 11, 1967/68, č. 24; F. A. Dvořák, Kulturní tvorba 1968, č. 30; J. Svoboda, Film a doba 1968, s. 500 ●; E. Stehlíková: Vdova z Efesu (i o T. zpracování), Zprávy Jednoty klasických filologů 1968, s. 169; M. Otruba in V. T.: Božena Němcová (1969); J. Červenka in Pohádky Václava Říhy (1969); ● ref. Pohádky Václava Říhy: Z. Zapletal, Komenský 94, 1969/70, s. 447; J. Voráček, ZM 1970, s. 104; S. Mazáčová, ČLit 1970 (1971), s. 338 ●; M. Heřman: T. monografie o B. Němcové, ČLit 1970 (1971), s. 202; Z. Zapletal: ref. Zvířátka a Petrovští, Komenský 97, 1972/73, s. 128; V. Závada: Ze studentských vzpomínek na F. X. Šaldu a V. T., in Krajina a lidé mého srdce (1975, s. 161); J. Strnadel: Radost z vyprávění, in Rodná řeč poezie (1978) + Vzpomínky na V. T., Ročenka Státní knihovny ČSR 1977–1978 (1980), s. 217; K. Horálek in K literárním mystifikacím slovanského obrození, Slavia 1986, s. 264; M. Štemberková: Kritičnost a zápal (k 50. výr. úmrtí), Nové knihy 1987, č. 26; A. H. (Haman): Vrstevník Šaldův, Zpravodaj Státní knihovny ČSR 1987, č. 4; F. Všetička: Reportáž V. T., Lit. měsíčník 1987, č. 6 → Podoby prózy (1997); D. Blümlová: V. T., ZM 1988, s. 605; J. Lormanová: V. T. (1867–1937), Philologica Pragensia 1988, příl. ČMF, s. 1; H. Šmahelová in Návraty a proměny (1989, mj. s. 140); I. Kraitlová: V. T. a jeho směřování k moderní pohádce, ČLit 1990, s. 438; D. Blümlová: Formování osobnosti V. T. – podněty a inspirace, AUC Praha. Historia, sv. 30, 1990 (1991), č. 2, s. 59 + V. T. a počátky české folkloristiky, Jihočeský sb. historický 60–61, 1991–92, s. 60 + Cesty V. T., Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočes. muzeu v Čes. Budějovicích 1992, s. 212; M. Melzer: V. T. a jeho účast na moravských přípravách Národopisné výstavy československé, Národopisná revue 1992, s. 60; V. Stanovský: Marginálie k pohádkám z hlediska literární vědy (k T. názorům ve výboru O lidových pohádkách), ZM 1996, s. 50; N. Sieglová: O romantismu, realismu a dětské duši, Ladění 1999, č. 2; F. Černý: Svědek V. T., Tvar 1999, č. 14; D. Blümlová: V. T. a Božena Němcová, Výběr 1997, s. 289 + V. T., muž ve stínu F. X. Šaldy?, Tvar 1999, č. 4; O. Brandtová in Národopis v životě a díle J. Š. Kubína, ČL 2001, s. 270; D. Blümlová: V. T., zrod pozitivistického skeptika, sb. Čas pádu Rukopisů (2004).

ik

Anna Maria **Tilschová**

* 11. 11. 1873 *Praha*
† 18. 6. 1957 *Dobříš*

Prozaička, představitelka nových podob realistické prózy počátku 20. století, osobité výstižnou předmětností a citlivostí psychologické analýzy a kresby prostředí; jako jedna z prvních v české literatuře zachytila svět moderní měšťanské společnosti, zejména její intelektuální vrstvy, vzestup a rozklad buržoazních „starých rodin" i sociální probuzení dělnictva.

Otec J. Tilsch byl pražský advokát, matka pocházela z rodiny cukrovarníka F. Urbánka, spoluzakladatele české Živnostenské banky a také Nár. divadla. S prostředím zámožné a kultivované rodiny (jeho součástí byla vedle měšťanského domu na Novém Městě, v němž T. vyrostla, i vila prarodičů v Podolí s rozsáhlou zahradou), jež ji formovalo, se po celý život kriticky vyrovnávala. Základní vzdělání získala privátně, od 1883 studovala na šestileté Vyšší dívčí škole (učitelé mj. B. Frida, F. Táborský) a po jejím ukončení 1889 zde ještě absolvovala roční mimořádné studium (jazyky, kulturní historie aj.); později se zapsala jako mimořádná posluchačka na pražské filoz. fakultě, kde navštěvovala zejména přednášky T. G. Masaryka. Od dětství psala verše i prózu, ve 14 letech napsala první novelu *Všemu navzdory,* ve školním časopise, který redigovala, začal vycházet její román *Dvojí touha;* veřejně však debutovala až 1901 v časopisu Besedy Času (pod pseudonymem Anna Maria, pod nímž zprvu publikovala výhradně). 1895 se provdala za svého bratrance JUDr. E. Tilsche (1866–1912), profesora pražské právnické fakulty, též literárně činného (vedle odborných prací Aforismy a myšlenky, 1916), který měl blízko k realistickému hnutí. S ním se T. dostala do styku s předními českými vědci, literáty a umělci (J. Goll, K. V. Rais, A. Slavíček) a živě se účastnila kulturního života. Z prostředí pražské měšťanské inteligence, v němž strávila většinu života, čerpala i základní literární inspiraci; významně ji ovlivnil také dvojí pobyt ve Slavíčkových Kameničkách na Vysočině, který dal podnět k jedné z jejích prvních prací (*Na horách*) i k románu zpodobujícímu malířův životní osud (*Vykoupení*), podobně jako pozdější pobyt na Ostravsku k románu *Haldy.* Vedle toho podnikala cesty po Evropě (Francie, Německo, Bulharsko aj.) i do USA (1930). Výraz-

ným zásahem do jejího života byla manželova smrt (skončil svůj život podobně jako její bratr sebevraždou). Po 1. světové válce se sblížila se sociální demokracií. Od založení českého Penklubu (1933) byla jeho předsedkyní (1938 předsedala mezinárodnímu sjezdu PEN v Praze), později předsedkyní Společnosti B. Němcové. – Dcera Marie (Mimi) Úlehlová-T. (vl. jm. Anna Maria Ú.-T., 1896–1978), publicistka a překladatelka (z francouzštiny), uveřejnila řadu populárně-naučných prací z oboru racionální výživy (Moderní kuchařka, 1930; Jak a čím se živit, 1935; Česká strava lidová, 1945 aj.). Syn Emanuel T. (1906–1990) byl překladatelem anglické a americké literatury (Ch. Dickens aj.); část překladů (vesměs vydaných po 1945) připravil ve spolupráci jak s první manželkou Emanuelou, tak s druhou manželkou Taťánou.

První dva drobné svazky próz T. nevzbudily sice větší ohlas, v mnohém však naznačily její další cestu: *Sedmnáct povídek,* soubor krátkých impresionistických obrázků, nálad a drobných psychologických studií, převážně s milostnou tematikou, se již vyznačovalo ostrými postřehy a schopností přesně zachytit duševní rozpoložení, knížka pěti povídek *Na horách* sugestivní krajinomalbou i naléhavým vykreslením drastické bídy a bezvýchodnosti života horalů předjímala pozdější sociální kresbu Ostravska. Typické téma „starých rodin", jejichž hospodářský úpadek provázela narůstající životní vyprázdněnost, otevřel po deseti letech odmlky román *Fany,* příběh dívky hledající v sebeobětování cestu k záchraně rodiny i k sebezáchraně před citovou pustotou. Rozpad rodinných vazeb, neschopnost lásky a přirozené lidské družnosti T. nejpřesvědčivěji ztvárnila ve svých stěžejních románech *Stará rodina* a *Synové,* v nichž s neobyčejnou přesností a předmětností psychologické analýzy a kresby prostředí zachytila životní osudy někdejšího úspěšného podnikatele a jeho čtyř synů, kteří všichni jsou nějakým způsobem deformováni v samém jádru své bytosti. Téma rozpadávajících se rodin s pokřivenými či vyprázdněnými vztahy T. pak v různých podobách obměňovala jak ve svých povídkových knížkách, kde je demonstrovala zejména na ženských osudech (*Hříšnice a jiná próza, Město, Hoře z lásky, Zlá tma* aj.), tak v poválečných dílech románových; zde se však namnoze snažila překonat bezvýchodnost své společenské vize (v duchu poválečné kritiky individualistického životního postoje) vytvořením nového hrdiny, který překonává osamělost a sobectví navázáním lidského kontaktu s druhým člověkem a hledáním nového sociálního zařazení. Takřka deklarativně „překonává" v tomto smyslu bezvýchodný závěr Synů román *Dědicové,* vytěžený z téhož prostředí a dovádějící postupné prohlédání hlavního hrdiny až k citovému zakotvení mimo svou třídu a k úplnému rozchodu s ní; z jiného úhlu, na bázi generačního románu, konfrontovala T. později protikladné životní postoje v románu *Matky a dcery,* aby se ztotožnila s nesentimentálním, věcným, sportovním duchem nejmladšího pokolení, jež se staví neproblematicky čelem k životu. Z jiného prostředí, ale z téhož motivu vnitřního zápasu těžila v románu *Vykoupení,* k němuž ji inspiroval svérázný lidský typ i životní osud jejího přítele malíře A. Slavíčka. S kresbou postavy (jejím plebejstvím a vášnivou životní aktivitou přes vnitřní rozlomenost a tragické vyústění přímo protikladné jejím měšťáckým hrdinům) tu T. rozvinula příznačné poválečné téma překonávání individualistické psychy, neporozumění a nesdělitelnosti (do Slavíčkova kraje i k tématu malířova bolestného zrání k mravní síle a opravdovosti se T. vrátila později v románu *Tři kříže*); román otevřel řadu próz z uměleckého a intelektuálního prostředí, v nichž T. zpravidla konfrontovala dvojí životní i mravní postoj i jejich osudová střetnutí. Z důvěrné znalosti univerzitního prostředí vytěžila román *Alma mater,* jehož děj umístila na pražskou lékařskou fakultu a její dvě chirurgické kliniky, vedené dvěma předními odborníky zcela protikladných typů. I zde, podobně jako v románu o Slavíčkovi, pracovala s řadou historických reálií, s reálnými předlohami postav i přesně odpozorovanými detaily, ač na rozdíl od předchozího románu nešlo o román tzv. klíčový. Postavy lékařů vystupují i v jejích pozdějších pracích: v maloměstském románu *U modrého kohouta* a zejména v poslední próze *Návrat.* Skutečný životopisný román vytvořila pak T. v *Orlím hnízdě,* věnovaném osudům malířské rodiny Mánesů, především bolestnému a vlastně nenaplněnému životnímu příběhu J. Mánesa sledovanému od dětství až k tragickému konci. Román je vybudován jako sled obrazů a scén, založených na podrobné znalosti malířova díla i širokého historického materiálu a výrazně inspirovaných (podobně jako i v jiných pracích) T. výtvarným viděním.

Tematicky i tvárně se z ostatní tvorby T. do značné míry vymyká román *Haldy,* rozlehlá sociální kronika Ostravska za 1. světové války, zrozená ze silné poválečné sociální vlny i z bezprostřední autorčiny osobní zkušenosti, spojené s podrobným sociálním, regionálním i jazykovým studiem. Od tématu „starých rodin" přešla tu T. k tématu sociálního probouzení dělnictva, k širokému, barvitému, mnohaproudému obrazu davového hnutí, v němž se slévají životní příběhy desítek postav a figurek, jež si však přesto podržují výrazné individuální odstínění; mimořádně aktivní roli tu má i sugestivní kresba scenerie, bohatě je využíván emotivní obrazný jazyk i práce s různými jazykovými vrstvami, příznačnými pro národnostně smíšený kraj.

PSEUDONYM, ŠIFRA: Anna Maria; A. M. T. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* sb. Albert Pražák 1880–1940 (1940); Almanach Kmene 1930–31 (1930), 1932–33 (1932); Besedy Času (1901–05; 1901 debut P Těžká nálada, pseud. Anna Maria); Besedy lidu (1921); Cesta (1918–24); sb. Čarovná zahrada (1944); Čes. slovo (1925–33); Českosl. samostatnost, pokr. Nár. osvobození (1924–26, 1937–38); Čin (1937, rozhovor s T. o románu U modrého kohouta); sb. Dar nejvzácnější (Přerov 1947); Dělnická osvěta (1928); sb. Hlinecko. Kniha vzpomínek (1914); sb. In memoriam František Borový (1937); Kalendář paní a dívek českých na rok 1912; ant. Kamenný orchestr (1944); Klas (1923); Kolo (Brno 1934); Kulturní revue, pokr. Kulturní revue jihozápadní Moravy (Jihlava 1935); Květy (1902–10); Lada (Ml. Boleslav 1925–27); Lid. noviny (1921–41); Lit. noviny (1930, 1938); Lumír (1904–05, 1908–22, 1925, 1934–36); Malý čtenář; Milostný almanach Kmene pro jaro 1933 (1933); Moravskoslezská revue (Brno 1915); Národ (1917); Nár. listy; Nár. práce (1940); Naše doba; Nová síla (1919); Nová žena (1926); Nový život (1955, úryvek z pamětí Můj svět s tit. Jarní květy); sb. Nůše pohádek 1 (1918); Osvěta (1914–15); Pestré květy (1928–30); Pramen (1920–27); Právo lidu (1925–26, 1928, 1930, 1935); sb. Přátelský kruh Boženy Němcové (1946); Přítomnost (1936); Ročenka Klubu umělců na rok 1941; Rozhledy (1935, Dopis A. M. T. – o vzniku románu Matky a dcery); Rozpravy Aventina (1926–29); Salon (Brno 1934); Sborník k uctění památky K. V. Raise k 10. výročí jeho úmrtí (1936); Sever a Východ (1926–28); Sociologická revue (1941); ant. Spisovatelky dnes (1934); Studentský časopis (1925, 1937); Šibeničky (1919); Topičův sborník (1915–18); Tribuna (1921, 1923); U (1937); sb. Věčný Puškin (1937); Venkov (1916–18); Země (1923); Zlatá Praha (1902–19); Ženský svět (1904–05, 1916–18, 1927). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře:* Sedmnáct povídek (b. d., 1903, pseud. Anna Maria); Na horách (PP 1905, pseud. Anna Maria; 1928 společně se souborem PP Vítr, pod jm. A. M. Tilschová); Kávová společnost (D 1912, podle P B. Němcové; i prem.); Fany (R b. d., 1915); Stará rodina (R 1916); Ze staré Indie (parafráze staroindických pohádek, 1918; rozšíř. vyd. s tit. Zlatý čáp, b. d., 1944, vyd. jako roč. Chudým dětem); Hříšnice a jiná próza (PP b. d., 1918); Synové (R 1918); Město (PP 1919); Hoře z lásky (PP 1921); Vykoupení 1, 2 (R 1923); Černá dáma a tři povídky (1924); Dědicové (R 1924); Haldy 1, 2 (R 1927); Zlá tma (PP 1928); Čert a láska (PP 1929); Gita Turaja (R 1931); Alma mater (R 1933); Matky a dcery (R 1935); U modrého kohouta (R 1937); Tři kříže (R 1940); Orlí hnízdo (R 1941); Návrat (R 1945); Božena Němcová (přednáška, 1948). – *Souborná vydání:* Spisy A. M. T. (Fr. Borový, 1927–48, 11 sv.); Dílo A. M. T. (Českosl. spisovatel, 1951–61, 8 sv.; 1955 jako sv. 1 výbor Černá dáma a jiné povídky, ed. M. Heřman, K. Čechák). ■ KORESPONDENCE: J. Dvořák: Z listáře Z. Nejedlého (Z. Nejedlému z 1934 a 1948), sb. Středisko 64, 1977–80 (1980, s. 130); M. Kopecký: A. M. T. a Brno (H. Veletovské-Humlové z 1944, z rkp. otištěna též stať A. M. T.: B. Němcová a J. Mánes), ČMM 1992, s. 343; P. Bušta: Jde o honorář aneb F. X. Šalda (Šalda A. M. T. z 1927, A. M. T. Šaldovi z 1930), Týden 1994, č. 9; R. Hamanová: Vzájemná korespondence A. M. T. a J. S. Machara (z 1901–15), sb. Lit. archiv 35–36, 2003–04, s. 257. ■ REDIGOVALA *časopisy:* Lada (1925–28), Nová žena (1926), Pestré květy (1928 – květen 1930); *sborník:* Čarovná zahrada (1944). ■

BIBLIOGRAFIE: kol.: Historiografka úpadku měšťáckého světa (Knihovna města Ostravy 1973, stať a výběr. bibliografie, rozmnož.); J. Hanzálek: A. M. T. Malá výběrová bibliografie (Okres. knihovna Znojmo 1978, rozmnož.); D. Bednaříková: A. M. T. Bibliografie k 110. výročí narození (Odborová knihovna Uherský Brod 1983, rozmnož.). ■ LITERATURA: M. Heřman: A. M. T. (1949); K. Krejčí: A. M. T. (1959); R. Hamanová: A. M. T. (1873–1957). Soupis osobního fondu (LA PNP 1989). ■ ● ref. Sedmnáct povídek: V. Dyk, Přehled 2, 1903/04, s. 190; E. Sokol (K. Elgart S.), Rozhledy 14, 1903/04, s. 498; s. (F. Sekanina), Máj 2, 1903/04, s. 527; M. Sísová, Srdce 3, 1903/04, s. 165; P. M. Haškovec, Naše doba 11, 1903/04, s. 551; A. N. (Novák), Ženský svět 1904, s. 9; J. Rowalski (A. Bačkovský), Lumír 1904, s. 143 ●; ● ref. Na horách: A. N. (Novák), Ženský svět 1905, s. 249; P. (J. Pelcl), Rozhledy 16, 1905/06, s. 55; č, Lumír 34, 1905/06, s. 339 ●; m.: Akademie na paměť 50. výročí smrti B. Němcové (o insc. Kávová společnost), PL 4. 12. 1912 ●; ● ref. Fany: Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 16, 1915/16, s. 434; A. V. (Ant. Veselý), Čes. revue 9, 1915/16, s. 507; K. Sezima, Lumír 1916, s. 264 → Krystaly a průsvity (1928); V., Ženský svět 1915, s. 335 ●; ● ref. Stará rodina: J. F. (Folprecht), Čes. revue 10, 1916/17, s. 492; -fer. (O. Schäfer), Zvon 17, 1916/17, s. 418; jv. (J. Vodák), LidN 23. 2. 1917; K. Sezima, Lumír 1917, s. 307 → Krystaly a průsvity (1928); A. No-

vák, Venkov 15. 3. 1917; Z. Hásková, Ženský svět 1917, s. 98; K. Fiala, MR 1917, sv. 31, s. 91; F. X. Šalda, Kmen 1, 1917/18, č. 9 → Kritické glosy k nové poezii české (1939), KP 10 (1957) a O předpokladech a povaze tvorby (1978) ●; ● ref. Ze staré Indie: J. Marek, NL 13. 4. 1918; jv. (J. Vodák), LidN 22. 5. 1918; Tk. (J. Tkadlec), Lípa 2, 1918/19, s. 109; K. Sezima, Lumír 47, 1918/20, s. 21 ●; ● ref. Hříšnice a jiná próza: Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 18, 1917/18, s. 641; K. (F. V. Krejčí), PL 21. 7. 1918; A. Novák, Venkov 13. 8. 1918; K. H. (Hikl), Naše doba 26, 1918/19, s. 226 ●; ● ref. Synové: J. Folprecht, Čes. revue 12, 1918/19, s. 124; A. Procházka, MR 1918/19, sv. 34, s. 160; K. Sezima, Lumír 47, 1918/20, s. 223 a 269 (i ref. Hříšnice…) → Krystaly a průsvity (1928); -tr. (G. Winter), Akademie 23, 1918/19, s. 110; M. Novotný, Národ 1919, s. 105; K. (F. V. Krejčí), PL 2. 2. 1919; Z. Hásková, Ženský svět 1919, s. 24; B. (F. Bílý), NŘ 1919, s. 80 ●; M. Rutte: Dílo A. M. T., Cesta 1, 1918/19, s. 630; ● ref. Město: M. Rutte, Cesta 2, 1919/20, s. 769; J. Krecar, MR 1919/20, sv. 35, s. 289; Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 20, 1919/20, s. 379; O. Sch. (Schäfer), Zlatá Praha 37, 1919/20, s. 242; A. Novák, Venkov 2. 3. 1920; O. Šimek, LidN 8. 7. 1920; M. Pujmanová-Hennerová, Lípa 1920, č. 4 → Vyznání a úvahy (1959); Š. Jež, Pramen 1920, s. 319 ●; ● ref. Hoře z lásky: A. Novák, Venkov 26. 4. 1921; K. Č. (Čapek), LidN 28. 4. 1921 → O umění a kultuře 2 (1985); J. Hora, RP 15. 5. 1921; Ant. Veselý, Pramen 1921, s. 275; A. Vyskočil, Čes. revue 1921, s. 309; K. H. (Hikl), Naše doba 29, 1921/22, s. 305; M. Novotný, Cesta 4, 1921/22, s. 17 ●; ● ref. Vykoupení: M. Pujmanová-Hennerová, Tribuna 4. 2. a 30. 9. 1923 → Vyznání a úvahy (1959); V. Brtník, Venkov 26. 5. a 29. 12. 1923; K. (F. V. Krejčí), PL 29. 7. 1923; B. Vlček, Obzor (Přerov) 27. 10. 1923; K. Sezima, Lumír 1924, s. 207 → Krystaly a průsvity (1928); J. O. Novotný, Cesta 6, 1923/24, s. 239; M. Novotný, Nové Čechy 7, 1923/24, s. 276; Ant. Veselý in Listy autorům (1924) ●; ● k padesátinám: M. Pujmanová-Hennerová, Tribuna 11. 11. 1923; L. Baudyšová, Ženský svět 1923, s. 278 ●; ● ref. Dědicové: J. O. Novotný, Cesta 7, 1924/25, s. 441; E. Vachek, Pramen 5, 1924/25, s. 410; A. Novák, LidN 22. 2. 1925; M. Pujmanová-Hennerová, Tribuna 22. 2. 1925; K. Sezima, Lumír 1925, s. 189 → Krystaly a průsvity (1928) ●; K. Sezima: ref. Černá dáma a tři povídky, Lumír 1925, s. 340; F. Götz: Několik poznámek k románovému souboru A. M. T., Kmen 1, 1926/27, s. 213; V. Zelinka: 11,15–11,50 u A. M. T. (rozhovor), RA 2, 1926/27, s. 201; M. Novotný: Dvojí teskné vidění světa (srovnání s K. M. Čapkem Chodem), Lit. svět 1, 1927/28, č. 4; ● ref. Haldy 1, 2: F. Götz, NO 19. 6. a 25. 9. 1927 → Literatura mezi dvěma válkami (1984); M. Pujmanová-Hennerová, Tribuna 31. 7. a 18. 12. 1927; A. N. (Novák), LidN 21. 8. a 27. 10. 1927; J. H. (Hora), RP 14. 10. 1927 → Duch stále se rodící (1981); J. Knap, Venkov 18. 11. 1927; M. Hýsek, NL 21. 11. 1927; A. M. Píša, Sever a Východ 1927, s. 299 + tamtéž 1928, s. 76 → Dvacátá léta (1969); P. Fraenkl, Naše doba 35, 1927/28, s. 308; K. Sezima, Lumír 55, 1928/29, s. 65 → Krystaly a průsvity (1928); J. O. Novotný, Cesta 10, 1927/28, s. 14 ●; ● k odchodu A. M. T. z redakce Lady: O. Fischer, PL 21. 1. 1928; V. Cháb, NO 22. 1. 1928 ●; ● ref. Zlá tma: A. N. (Novák), LidN 14. 10. 1928; G. (F. Götz), NO 23. 10. 1928; V. Brtník, Venkov 1. 11. 1928; L. Blatný, Host 8, 1928/29, s. 46 ●; J. B. Čapek: ref. Na horách, Vítr, Host 8, 1928/29, s. 46; ● ref. Čert a láska: AMP. (A. M. Píša), PL 25. 12. 1929; V. Brtník, Venkov 23. 1. 1930; A. N. (Novák), LidN 25. 1. 1930 ●; V. Běhounek: Český socialistický román (i o Haldách), Dělnická osvěta 1930, s. 361; V. Závada: U paní A. M. T. po jejím návratu z Ameriky (rozhovor), RA 6, 1930/31, s. 87; F. Götz in Básnický dnešek (1931, kap. Bankrot iluzionismu); -mská: Paní A. M. T. v Bulharsku, NO 5. 10. 1931; ● ref. Gita Turaja: G. (F. Götz), NO 8. 11. 1931; A. N. (Novák), LidN 29. 11. 1931; J. B. Č. (Čapek), Čin 3, 1931/32, s. 426; K. Sezima, Lumír 58, 1931/32, s. 264; M. N. (Novotný), RA 7, 1931/32, s. 115; B. Novák, Žijeme 1931, 1931/32, s. 349; AMP. (A. M. Píša), LitN 1932, č. 1 ●; A. Novák: Básnířka Prahy, Almanach Kmene 1933–34 (1933, s. 15); ● k šedesátinám: jv. (J. Vodák), Čes. slovo 11. 11. 1933; A. N. (Novák), LidN 11. 11. 1933; ach (A. Chaloupka), Venkov 12. 11. 1933; f. s. (F. Soldan), RA 9, 1933/34, s. 48; -btk- (V. Brtník), Zvon 34, 1933/34, s. 111 ●; ● ref. Alma mater: A. N. (Novák), LidN 1. 10. 1933; G. (F. Götz), NO 5. 11. 1933; AMP. (A. M. Píša), PL 12. 11. 1933; M. N. (Novotný), Rozhledy 1933, s. 122; K. Sezima, Lumír 60, 1933/34, s. 161; J. B. Čapek, Naše doba 4, 1933/34, s. 184; B. Polan, Čin 1934, s. 50 → Život a slovo (1964); F. X. Šalda, ŠZáp 6, 1933/34, s. 301 → Kritické glosy k nové poezii české (1939) a O předpokladech a povaze tvorby (1978) ●; ● ref. Matky a dcery: G. (F. Götz), NO 20. 12. 1935; AMP. (A. M. Píša), PL 29. 12. 1935; K. Sezima, Lumír 62, 1935/36, s. 352; P. Fraenkl, Naše doba 43, 1935/36, s. 376; F. X. Šalda, ŠZáp 8, 1935/36, s. 252 → Kritické glosy k nové poezii české (1939); A. N. (Novák), LidN 1. 1. 1936; B. Polan, Čin 1936, s. 84 → Život a slovo (1964) ●; ● ref. U modrého kohouta: A. N. (Novák), LidN 5. 12. 1937; -á- (J. Rybák), RP 15. 12. 1937; K. Polák, KM 1938, s. 42; AMP. (A. M. Píša), PL 1. 1. 1938; -jtr- (J. Taufer), U 1938, s. 173; K. Sezima, Lumír 66, 1939/40, s. 32 ●; ● ref. Tři kříže: F. Götz, Čteme 2, 1939/40, s. 158; a. (J. Hora), Čes. slovo 7. 4. 1940 → Duch stále se rodící (1981); B. Jedlička, LidN 8. 4. 1940; AMP. (A. M. Píša), Nár. práce 12. 5. 1940; K. Sezima, NL 7. 7. 1940; J. Šup, KM 1940, s. 254 ●; ● ref. Orlí hnízdo: B. Jedlička, LidN 8. 3. 1942; M. J. Vochoř, Nár. politika 24. 5. 1942; K. Sezima, Čteme 1942, s. 141; V. Jirát, KM 1942, s. 196; K. P. (Polák), Nár. práce 16. 6. 1942 ●; A. Pražák: A. M. T. (k sedmdesátinám), Naše doba 51, 1943/44, s. 101 + in A. M. T.: Návrat (1945); ● ref. Návrat: K. P. (Polák), PL 17. 11. 1945; G. (F. Götz), NO 5. 3. 1946; F. Buriánek, Zeměd. noviny 3. 8. 1946 ●; F. Pražák in Paměti českých spisovatelů z dětství (1946); J. Otradovicová: Rozmluva s paní A. M. T., Lid. kultura 1946, č. 41; ● k osmdesátinám: M. Heřman, LD 8. 11.

1953; K. Krejčí, RP 11. 11. 1953; J. Vaníček, LitN 1953, č. 45 ●; E. Tilsch: Pohled zblízka, NŽ 1953, s. 1427; Z. K. Slabý: Svět A. M. T., NŽ 1955, s. 706; K. Krejčí in A. M. T.: Alma mater (1955) + Černá dáma a jiné povídky (1955) + Vykoupení (1956) + Fany (1956) + Matky a dcery (1957); ● nekrology: J. Brabec, LitN 1957, č. 25; Z. K. Slabý, Tvorba 1957, č. 26; K. Nový, Kultura 1957, č. 26; K. Krejčí, NŽ 1957, s. 702 ●; K. Krejčí in A. M. T.: Dědicové (1959) + Orlí hnízdo (1961); M. Heřman in A. M. T.: Stará rodina (1965); M. Petříček in A. M. T.: Haldy (1967); K. Krejčí in A. M. T.: Stará rodina (1972); A. Hájková: Básnířka lidského svědomí, ČLit 1973, s. 511 → Nejen o humoru (1984); M. Úlehlová-Tilschová: Osud a práce, LD 15. 6. 1973 + Kořeny a dráha A. M. T., LD 10. 11. 1973 (vzpomínky); V. Karfíková: ref. Zlatý čáp (1972), ZM 1973, s. 57; H. Hrzalová in Na cestě k socialistické literární tvorbě (1976); Z. Trochová in A. M. T.: Haldy (1977); D. Moldanová in A. M. T.: Vykoupení (1977); D. Fořt in Fred Bérence a pražská skupina Barbussova hnutí Clarté, Philologica Pragensia 1979, příl. ČMF, s. 1; J. Kedziorová: K problematice životopisného románu (srovnání románů A. M. T. Orlí hnízdo a F. Kožíka Josef Mánes), Universitas 13, 1980, č. 4; F. Buriánek in Z moderní české literatury (1980); (kp) (F. Knopp): Obraz odcházejícího světa (k 25. výr. úmrtí), LD 17. 6. 1982; D. Mocná: Povídka agitační a psychologická (i o P A. M. T. Nanda z kn. Sedmnáct povídek), ČLit 1994, s. 43; R. B. Pynsent in Obchod a smyslnost: České spisovatelky a židé okolo přelomu století, SPFF Brno, ř. D – lit. věd., 1997, č. 43; L. Svozilová: Obraz ostravského průmyslového podnikatele v české próze, Ostrava, sv. 19, 1999, s. 176; F. Všetička in Tektonika textu (2001); H. Voisine-Jechová: Hledání identity (o R. Svobodové, B. Benešové a A. M. T.), sb. Lit. archiv 35–36, 2003–04, s. 155; F. Všetička in Možnosti Meleté (2005).

es

Karel **Tippmann**

* 24. 6. 1846 *Mrtník* u Hořovic
† 29. 8. 1921 *Praha*

Autor výchovných povídek pro mládež a učebnic náboženských dějin, pedagog.

V matrice uveden jako Karl Johann T.; občas se podepisoval Typpmann; narodil se v osadě Chaloupky (též je uváděna samota Jedová, resp. Dědova Hora), součásti obce Mrtník. – Syn důlního. Vystudoval teologickou fakultu na pražské univerzitě, 1871 byl vysvěcen. Tři roky kaplanoval v Ledcích a Vejprnicích na Plzeňsku. 1874–78 byl katechetou na měšťanské škole v Roudnici, v Praze 1878–92 na ústavu učitelek a zároveň vyučoval pedagogiku a katechetiku na teologické fakultě, od 1893 učil na českém učitelském ústavu. 1903 byl jmenován mimořádným profesorem, 1905 odešel na odpočinek.

V celé T. beletristické tvorbě určené mládeži vystupuje do popředí didaktický a moralistní záměr ve vlasteneckém a náboženském duchu. Od drobnějších povídek a překladů, podávajících náboženské a šířeji osvětové zásady v beletrizované podobě, přešel T. v 80. letech k rozsáhlým historickým prózám, v nichž na pozadí vybraných událostí z českých dějin (doba přemyslovská a lucemburská, husitství, třicetiletá válka) zjitřeným katolicky konfesijním tónem poukazoval i na dobovou národnostní a sociální problematiku. Vzorce náležitého chování T. zobrazoval stereotypně sentimentálním způsobem s doprovodnou milostnou zápletkou se smířlivým koncem, v jednání idealizovaných postav mnicha-poustevníka, šlechtice a malíře, nositelů křesťanských ctností, vyznačujících se horlivým českým patriotismem, láskou k Bohu a církvi, ale i neskrývanou záští proti „cizákům“. Několika překlady polské homiletické literatury (zejména P. Skargy) přispěl T. do souboru Kazatelé slovanští, údajný podíl na českém překladu Řečí vzdělávacích akademické mládeži 1–4 (1882–87) B. Bolzana nelze spolehlivě potvrdit. S T. pedagogickou praxí souvisí autorství učebnic biblické dějepravy a církevních dějin.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Jan Podhajský (beletrie); K-n, K. T., T. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Kazatelé slovanští 1–4 (1871–75); Pastýř duchovní (1888–89); Urbánkův věstník bibliografický. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie* (pro ml., vše pseud. Jan Podhajský): Následky dobrého a špatného vychování (P 1876); Sirotci (P 1881); Z dob velké vojny (1881); Radyně (R 1882); Sulek, probošt chotěšovský (R 1882); Smír (R 1883); Jiřík, panoše Václava II. (R 1884); Ave Maria (R 1885). – *Překlady:* L. de Jussieu: Moudrý strýc Mikoláš (1876); F. Fénelon: O dívčí výchově (1890). – *Ostatní práce:* Stručný dějepis církevní pro školu a dům (1875; opr. vyd. 1879); Výklad biblické dějepravy 1, 2 (1889). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: D. A. Špachta: Stručná liturgika (1880–81). ■

LITERATURA: ● ref. překl. L. de Jussieu: Redakce (K. Borový), Časopis katol. duchovenstva 1876, s. 315; A. K., Věstník bibliografický 1880, s. 156 ●; P. K. (Kopal, dub.): ref. Smír, Hlídka 1884, s. 27; an.: ref. Jiřík, panoše Václava II., Hlídka lit. 1884, s. 119; Felix (A. Šťastný): ref. Ave Maria, tamtéž 1885, s. 123; J. V. Ševčík: ref. Výklad biblické dějepravy, tamtéž 1890, s. 461; an.: zpráva o úmrtí, Vlast 38, 1921/22, s. 47; J. Peřina in „Věrni vlasti a víře –“ (2005).

mhs, vpb

Marie **Tippmannová**

* 19. 9. 1886 *Skuteč* u Chrudimi
† 25. 1. 1965 *Ústí nad Labem*

Autorka knih pro děti, dívčích románků a próz pro dospělé, publicistka; politická pracovnice.

Roz. Jadrná. Psala se též Tipmanová. – Matka Marie J. (1858–1936), publicistka a autorka veselohry Šíp Amorův, užívala jako pseud. své dívčí jméno Marie Přibyslavská. Sestra Marta (provd. Russová, 1888–1963) byla též literárně činná pod pseud. Maru. Otec byl odborným učitelem, posléze ředitelem škol ve Skutči, zemřel sebevraždou utopením ze zoufalství při okupaci 1939. Obecnou školu absolvovala T. v rodišti (1892–97). 1897–98 studovala na Vyšším vzdělávacím ústavu pro české dívky (tzv. Poettingeum) v Olomouci, od 1907 na malířské akademii v Mnichově. 1909 studium přerušila a odjela do Lovosic, kde došlo ke krvavým národnostním srážkám, aby zde podpořila svého snoubence JUDr. K. Tippmanna v politické a národní práci. Provdala se za něj koncem 1910 a do školy se již nevrátila. Pracovala dva roky v manželově advokátní kanceláři až do narození dcery a později syna. Manžel byl za 1. světové války z politických důvodů čtyři roky vězněn, T. byla 1917 odsouzena za pobuřování, když promluvila na protestní protirakouské a protiválečné schůzi v Třebenicích (k odvolacímu procesu však již nedošlo). Ve 20. a 30. letech žila rodina v Lovosicích. Po záboru Sudet do posledních chvil s manželem hájili zájmy českých obyvatel; po útěku přes Libochovice do Hradce Králové si opět otevřeli advokátní kancelář. V Lovosicích zůstala mj. i knihovna s vydanými spisy T. a několika rukopisy. Během 2. světové války byla rodina perzekvována, syn byl vězněn. Po válce žila ovdovělá T. u dcery právničky v Ústí n. Labem.

Nejvýznamnější a nejvíc reflektovaný je T. román *V bouři,* v němž na příběhu rodiny národně uvědomělého advokáta v menšinovém městě zobrazila spíše dokumentární formou mravní a hmotnou bídu válečných časů ve vyostřujícím se politickém a sociálním napětí. Užití autobiografických motivů, které v této knize můžeme sledovat, je charakteristické pro většinu jejího díla pro děti i dospělé (*Na statku, Tvrdou cestou, Toušek,* seriál o Atě). Její knížky pro děti nemají velké umělecké ambice, je to soubor vykonstruovaných situačních zápletek a příběhů prostoupených sentimentem, jednání a uvažování dětských hrdinů je však odpozorováno a zobrazeno přesvědčivě. Vydala i řadu konvenčních románů v knižnici Červená knihovna, v některých z nich nechybí ani hlubší podání dobových sociálních problémů, jak je přinášela praxe jejího manžela, „advokáta chudých". Sešitové dívčí románky z Večerů pod lampou, Čtení pro ženy a Dobrého čtení mají všechny atributy pokleslé literatury pro ženy. – Ve vlastní rukopisné bibliografii uvedla T. ještě prózy Oklikou ke štěstí, Viola van Meer a román Šerem k úsvitu (výtisky nezjištěny) a dále rukopisy románů Kvádrové, Městečko a lidé v něm, Za úspěchem, Než začalo svítat, Různá srdce, Tónek, Chlapec, který byl mužem, Strousberk, Mezi zemí a oblaky a rukopisy knih pro děti Ať na studiích, Slepička Pudřenka, Ajka a Majka a hru Pět chlapců z Vysočiny (uvedena v rozhlase 1949 k výročí osvobození).

ŠIFRA: M. T. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Čes. revue (1928); Eva; Hvězda; List paní a dívek (1925–35; 1933 i příl.); Nár. listy; Ozvěny; Punťa (1936–41); Zora (1936–37). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Máminy pohádky (1930); V bouři (R 1931); Chci zvítězit (R 1932); Děvče, které mělo odvahu (R 1933); Koktavý (R 1933); Když květy povadly (R 1933); Láďa Sláma (R b. d., 1934); Ať a František (P pro ml., 1934); František, Atin bratr (P pro ml., b. d., 1935); Kamenitou cestou (R b. d., 1935); Mařenčino podivné štěstí (R pro ml., 1935); Hela a Honza (R b. d., 1936); Hela umí vyhrávat (R b. d., 1937); Na statku (P pro ml., 1937); Ať a její přátelé (P pro ml., b. d., 1937); Markétčino vítězství (R 1938); Kamarádky (R pro ml., b. d., 1939); Tvrdou cestou (R 1939, podp. Tipmanová); Duli (P pro ml., b. d., 1940); Toušek (R pro ml., b. d., 1940); Čistý pramen (R 1940); Matčina náruč (R 1940); Holýma rukama (R 1940); Cesta k přístavu (R 1940); Cizí dítě (R 1940); Dvě dcery (R 1940); Hnízdo nad mořem (R 1940); Život v nepohodě (R 1940); Daleko od vlasti (R 1940); Ptáčata bez hnízda (R 1940); Lída, Vava a Don (P pro ml., b. d., 1941); Honza švec (R 1941); Na prokleté půdě (R 1941); Z paláce do chaloupky (R 1941); Sestřičky (R 1941); Dcera z Hulínova statku (R 1941); Sedlák Malina (R 1941); Krásná paní (R 1941); Otravný květ (R 1941; 1997 s tit. Jedovatý květ); Odvážné děvče (R 1942); Zvířátka vypravují (pohádky, b. d., 1942); Děti mistra Doubka (R 1942); Tři synové (R 1942); Květ z chudé zahrádky (R 1942); Pro lepší zítřek (R 1943); Marcelina cesta za spravedlností (R 1943); Okénko do zlatých časů (R 1943); Honzovo perpetuum mobile (R pro ml., 1944); Za mořem (R 1944); Stará mladá (R 1944); O neposedném andílkovi (pohádka, 1945). ■

LITERATURA: B. H. (Hloušková): ref. Máminy pohádky, Úhor 1930, s. 205; ● ref. V bouři: If. (I. J. Fischerová), NO 8. 7. 1931; V. Brtník, Venkov 16. 7. 1931; = (J. Vodák), Čes. slovo 26. 9. 1931; Jena, Čes. osvěta 28, 1931/32, s. 120; K. Sezima, Lumír 58, 1931/32, s. 272 ●; O. Pospíšil: ref. Ata a František, Úhor 1935, s. 15; M. Slonková: ref. František, Atin bratr, LitN 9, 1936/37, č. 7–8; K. J. (Juda): ref. Na statku, Střední škola 1938, s. 221; ● ref. Kamarádky: O. Pospíšil, Úhor, 1940, s. 79; -c-, Zvon 41, 1940/41, s. 222 ●.

sm

Tiskárna národně-sociálního dělnictva

viz **Melantrich**

T. E. Tisovský

* 9. 1. 1863 *Tisová* u Vysokého Mýta
† 23. 3. 1939 *Sadská* u Nymburka

Romanopisec a povídkář, autor próz a adaptací ze světové literatury pro mládež, překladatel, publicista.

Vl. jm. Tobiáš Eliáš. – Obecnou školu navštěvoval v Heřmanicích u Litomyšle, reálku zpočátku ve Vysokém Mýtě, 1874–80 v Litomyšli, kde byl žákem A. Jiráska a kde redigoval rukopisný studentský časopis Z našeho kruhu. V Praze na technice 1880–83 studoval chemii. Od 1884 pracoval jako chemik v cukrovaru v Městci Králové, od 1885 jako úředník finančního ředitelství v Praze, 1891–97 v Táboře a poté znovu v Praze až do dobrovolného předčasného penzionování s titulem vrchní účetní rada (1923); potom žil v Sadské. Byl otcem čtyř dětí, z nichž dcera Jaromíra, provd. Hüttlová, se stala autorkou dívčích románů a překladatelkou, dcera Miloslava E. (* 1891) profesorkou romanistiky a překladatelkou z francouzštiny, syn Oldřich E. (1895–1941), právník a orientalista, psal práce z oboru okultismu a magie.

Rozsáhlá T. literární činnost zahrnuje tematicky, žánrově i umělecky různorodá díla určená dětem, mládeži i dospělým. Nejvíce ceněny jako umělecky průbojné byly jeho práce pro mládež, především obrázky ze života zvířat a ptáků, v nichž se ve stopách kanadského autora E. T. Setona a v duchu Karafiátových Broučků projevoval jako citlivý ctitel a znalec přírody a současně důmyslný fabulátor pohádkových dějů. Své hrdiny z živočišné říše antropomorfizoval, nechával je však žít v jejich vlastním prostředí. Děje komponoval podle ustálené osnovy: zvířecí postavy se při dobrodružném putování krajinou ve sledu dramatických i humorných epizod seznamují s ostatními obyvateli přírody i s lidmi, a tak se stávají přirozenou součástí každodenního života venkova (*Příhody malé myšky, Na panství kmotra Čápa, Černý kohoutek, Čumil a Chytrouš, Uprchlíci, Skvrna, udatný zápasník, Výstřel v bažinách* aj.). Obdivným až panteistickým nazíráním venkovského světa T. zároveň probouzel v dětech bez násilné didaktičnosti cit a porozumění pro svébytnou a přitom vzájemně závislou existenci různých živých tvorů uprostřed pestré přírody. Práce určené starším dětem mají obvykle už náročnější příběh a nechybějí mezi nimi děje dobrodružné, např. z búrských válek v Jižní Africe (*V družině generála Deweta*), detektivní, vážící se k 1. světové válce (*Začarovaná světnice…, Plíživé kroky*), dívčí románek (*Lidka Maříková, filozofka*) i vyprávění o K. Havlíčkovi Borovském (*Pravda má duši nesmrtelnou*). Povídky pro dospělé, podávané bez důsažnější vnitřní dramatičnosti a hlubší povahokresby, odsunul čas na okraj T. tvorby; staromilsky vyznívající venkovské prózy tradičně orientované na chudé vrstvy a kriticky pranýřující chamtivost boháčů někdy oživuje kriminální zápletka (*Dědictví po otci*) nebo pátrání po tajemství (*Povídky z kraje*). Sociální tematika se okrajově uplatňuje v pracích z cukrovarnického prostředí, jež s využitím naturalistických prvků poukazují na živoření cukrovarnických dělníků (*Vzpoura*), zatímco v ostatních prózách se většinou sociální zřetel projevuje jako blahodárný vliv lidumilného jedince (*Hrad Černobýl*). Povídky z maloměsta i studentské romány se vzpomínkovými motivy z vysokomýtského a litomyšlského mládí (*Vesničtí studenti, Krasavec nehezkých tváří*) se v duchu dobového směřování zábavné literatury i čtenářských očekávání soustřeďují hlavně na šťastné rozuzlení milostného příběhu. Adaptacemi děl světové literatury T. usiloval o jejich zpřístupnění české mládeži. Z cest po západní Evropě před 1. světovou válkou vytěžil svazek cestovních fejetonů. Časopisecky tiskl též články naučné a referáty o literatuře pro mládež.

PSEUDONYMY: Alfred, Dr. Jaromír Hvězda, Jan Vocel, Jaromír Hvězda, Marta (čas. Tábor), Martyr Dévot. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Čes. rodina (1880, P Vojtíšek, debut); Čes. svět (1911); Hlasy od Lužnice (So-

běslav 1887); Hostimil (od 1902); sb. Jiráskova Litomyšl (1911); Jitřenka (1884–87; 1884 P Pro svobodu víry); Kniha (1897); Lit. listy (1890); Malý čtenář (1919–20); Nár. listy (1880, 1892–1900, 1911–14); Nár. politika; Náš rozkvět (1914); Naší mládeži; Paleček; Pokrok (1884); Punťa (1936); Ratibor (Jaroměř 1885); Revue učebních pomůcek; sb. Sto let ve službách knihy (Litomyšl 1934); Tábor; Úhor (1915–33); V boj! (1903); Venkov (1940); Vesna (Brno, Vel. Meziříčí 1887, P Manželstvo na samotě); Vševěd (Most 1909); alm. Z mladých snů (Vysoké Mýto 1881, pseud. Martyr Dévot); Zábavné listy (1881–92; 1883 P Na novém statku); Zlatá Praha (1886, P Jetelový čtverolístek); Zora. ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie a vzpomínky:* Povídky z kraje (b. d., 1885); Dědictví po otci (PP 1886; 1908 s tit. Tajemství hlubiny lesní); Mučenice (P 1887); Příhody malé myšky (P pro ml., 1896); Na panství kmotra Čápa (P pro ml., 1897); Černý kohoutek (P pro ml., b. d., 1898); Později! (P 1899, pseud. Alfred); Potulný kominíček (P pro ml., 1900); Čumil a Chytrouš (P pro ml., b. d., 1901); Hrad Černobýl (P pro ml., 1901); V družině generála Deweta (P pro ml., 1902); Uprchlíci (P pro ml., 1903); Král Myška a princ Junák (pohádka, b. d., 1905); Pravda má duši nesmrtelnou (P pro ml., 1906); Jetelový čtverolístek a hrstka jiného lupení (PP 1907); Manželstvo na samotě (P 1908); Vzpoura (R 1909, pseud. Jaromír Hvězda); Francie, Belgie a Německo. Vzpomínky z výpravy čes. hostinských a jejich přátel (1910); Co srdce blaží a čím zmírá (PP 1911, obs. též ranou P Pro svobodu víry); Na naší peci dějí se věci! (pohádka, 1912); Pohádka noci svatojánské (1912); Skvrna, udatný zápasník (P pro ml., 1914); Šakal (P pro ml., 1915; 1925 in Spisy, sv. 11 společně s tit. Šakal a Skvrna); Šohaj Pařízek z podzemního domku (P pro ml., 1915); Zloděj u nádraží (PP 1916); Lidka Maříková, filozofka (R pro ml., 1916); Vesničtí studenti (R 1918, Spisy, sv. 1); Přízrak a jiné povídky (1918, Spisy, sv. 2); Krasavec nehezkých tváří (R 1919, Spisy, sv. 3); Začarovaná světnice a jiná povídka (1920, obs. P Stříbrný holub, Spisy, sv. 6); Černá panenka (P 1923, Spisy, sv. 8); Plíživé kroky (R 1925); Výstřel v bažinách (PP 1930); V záhadném bludišti (P 1931); Straka, nezbedná tulačka (P pro ml., b. d., 1934); Alois Jirásek jaký byl (1936). – *Překlady a adaptace:* Tajemství písma. Galerie rukopisů známých osobností z naší společnosti (b. d., 1897, pseud. Dr. Jaromír Hvězda, podle A. Poppéeové, tj. R. Popperové); W. Heimburg: Ze života mé staré přítelkyně (1903); Baron Prášil (1906, pseud. Jaromír Hvězda, dle G. A. Bürgera); Na válečné lodi (1907, pseud. Jan Vocel, dle anglické P); Vilém Tell (1910, dle F. Schillera); Podivuhodná cesta nezbedy Petra s divokými husami (1911, dle S. Lagerlöfové); Příhody mluvící loutky (b. d., 1914, dle anglické P); O. Hanstein: Za zlatem severu (1930); P. Grabein: Ve výhni tropů a v temnotách pralesa (1930); Příhody a dobrodružství lišáka Feriny (1934, dle starých bájí); Šibalství Enšpiglova (1935, „podle starých pamětí"). – *Ostatní práce:* Kapitoly ze živnostenského řádu (1909). – *Souborné vydání:* Spisy (Jos. R. Vilímek, 1918–25, 11 sv.). ▮ REDIGOVAL *periodika:* Hostimil (1902–28), Naše pohraničí (1922, do č. 6), Věstník Jednoty finančních zaměstnanců v republice Českosl.; *knižnici:* Matice mládeže (1906–07). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Nový český gratulant pro 20. století (1904; 1934 upr. vyd. s tit. Nový český gratulant); sb. Jiráskova Litomyšl (1911); Památník na počest 1. sjezdu slovanských hostinských z království a zemí na říšské radě zastoupených (1912, s F. Petrovickým). ▮

LITERATURA: ● ref. Povídky z kraje: Č., Lit. listy 1886, s. 80; E. Miřiovský, Zlatá Praha 1886, s. 79; F. V. Vykoukal, Světozor 1886, s. 76 ●; ad. (A. Dostál): ref. Dědictví po otci, Hlídka lit. 1886, s. 316; -aue- (H. Pittauer): ref. Mučenice, Lit. listy 8, 1886/87, s. 385; ● ref. Na panství kmotra Čápa: an. (J. Herben), Čas. Beletristická příl. … 1897, s. 207; an., Beseda učitelská 1898, s. 23 ●; ● ref. Černý kohoutek: Jar. P., NL 10. 2. 1899; an. (J. Herben), Čas. Beletristická příl. … 1899, s. 207 ●; an.: ref. Potulný kominíček, Beseda učitelská 1900, s. 697; ● ref. Potulný kominíček, Čumil a Chytrouš: Jc. (J. Jakubec), Naše doba 8, 1900/01, s. 316; rk. (R. J. Kronbauer), Hlas národa 6. 1. 1901 ●; rk. (R. J. Kronbauer): ref. Hrad Černobýl, V družině generála Deweta, Hlas národa 22. 12. 1901; T.: ref. Hrad Černobýl, Obzor lit. a umělecký 4, 1901/02, s. 53; an.: ref. V družině generála Deweta, NL 16. 8. 1902; ● ref. Král Myška a princ Junák: = (J. Vodák), Čas 3. 12. 1905; an. (F. V. Krejčí), PL 4. 12. 1905; -dský, Zvon 6, 1905/06, s. 221; rk. (R. J. Kronbauer), Máj 6, 1907/08, s. 47 ●; Ds (J. D. Konrád): ref. Pravda má duši nesmrtelnou, Máj 5, 1906/07, s. 698; ● ref. ed. Jiráskova Litomyšl: hs. (F. Herites), Máj 9, 1910/11, s. 590; Ant. Veselý, NL 10. 9. 1911 ●; -der. (V. Dresler): ref. Podivuhodná cesta nezbedy Petra s divokými husami, Venkov 30. 11. 1911; Svbd. (O. Svoboda): ref. Skvrna, udatný zápasník, Úhor 1914, s. 8 (k tomu T. E. T.: Kus autokritiky, tamtéž, s. 9) + (pod vl. jm.) Moderní pohádkář, Úhor 1915, s. 34 + (šifra Svbd.) ref. Příhody mluvící loutky, tamtéž, s. 92 + (šifra O. S.) in T. E. T.: Zloděj u nádraží (1916); ● ref. Zloděj u nádraží: K. V. (Velemínský), Naše doba 23, 1915/16, s. 863; Promyk (H. Sedláček), Úhor 1916, s. 41 ●; V. F. Suk: ref. Šakal, Úhor 1916, s. 92; Svbd. (O. Svoboda): ref. Lidka Maříková, filozofka, Úhor 1917, s. 8 + ref. Přízrak a jiné povídky, Úhor 1919, s. 14 + ref. Krasavec nehezkých tváří, tamtéž, s. 138; A. Šebek: ref. Přízrak, Krasavec nehezkých tváří, Zvon 19, 1918/19, s. 545; Liga † 12: ref. Začarovaná světnice…, Vlast 38, 1921/22, s. 183; ● k šedesátinám: P. (F. S. Procházka), Malý čtenář 42, 1922/23, s. 141; M. L. (Laudová), Venkov 9. 1. 1923; an., Naše kniha 4, 1923/24, s. 4 ●; ● ref. Výstřel v bažinách: M. S. (Svoboda), NO 7. 12. 1930; V. M. (Marek), Úhor 1931, s. 100 ●; ● ref. V záhadném bludišti: J. Páta, Úhor 1931, s. 71; -jen-, Čes. osvěta 28, 1931/32, s. 198 ●; J. Páta: T. E. T., Od Trstenické stezky 11, 1931/32, s. 1 a 26 (1931 i sep.); ● k sedmdesátinám: an., Malý čtenář 52, 1932/33, č. 11 (obálka); an., Zvon 33, 1932/33,

s. 252; F. Flos, Úhor 1933, s. 3; = (J. Vodák), Čes. slovo 8. 1. 1933; -ov-, NO 8. 1. 1933; s. (F. Sekanina), Nár. politika 9. 1. 1933; (r), Venkov 10. 1. 1933 ●; J. Hüttlová: Ze života T. E. T., Úhor 1933, s. 26 a 58; Filip (D. Filip): ref. Straka, nezbedná tulačka, Úhor 1935, s. 96; ● k pětasedmdesátinám: s. (F. Sekanina), Nár. politika 9. 1. 1938; an., Venkov 9. 1. 1938; an., NO 9. 1. 1938 ●; ● nekrology: s. (F. Sekanina), Nár. politika 25. 3. 1939; tr, LidN 25. 3. 1939; an., Venkov 26. 3. 1939; -ý, (K. Nový), Naše zprávy 29. 3. 1939; J. Brázda (A. Wenig), Úhor 1939, s. 68; J. Hüttlová, tamtéž, s. 113 ●; J. Kovařík: Autor přírodních próz T. E. T., Myslivost 1999, č. 3.

sb

Jozef **Tkadlec**

* 27. 2. 1897 *Nové Město nad Metují*
† 18. 7. 1976 *Praha*

Autor nábožensky kontemplativní poezie a duchovních písní, překladatel zejména z němčiny a francouzštiny, literární kritik a publicista.

Vl. jm. Samuel Verner (psán též Samuel Werner); křestní jméno svého pseudonymu psal (podle Kralické bible) zásadně Jozef. – Pocházel z osmi dětí; rodina se záhy po jeho narození přestěhovala do Čes. Budějovic, kde se otec stal kolportérem biblí a duchovní literatury. Po maturitě na českobudějovickém gymnáziu (1915) studoval T. filologii (češtinu, francouzštinu a němčinu) a také filozofii na filoz. fakultě v Praze (1925 doktorát prací *Umělecký vývoj Karolíny Světlé v jejím názoru i tvorbě*) a poté 1926–27 na Státní škole knihovnické. Ještě za studií se oženil se svou kolegyní B. Gebauerovou, rodina se postupně rozrůstala, narodilo se jim pět dětí. Od 1920 pracoval jako knihovník tiskového odboru prezidia ministerské rady v Praze, od 1938 jako vrchní ministerský komisař. 1945–53 působil ve funkci vrchního ministerského komisaře a pak odborového rady na ministerstvu informací a osvěty, 1953–56 byl vedoucím literární služby a dokumentace na ministerstvu kultury, 1957 se stal vedoucím retrospektivní bibliografie v pražské Nár. knihovně, v září 1958 odešel do důchodu. – Od studentských let byl T. literárně činný; patrně díky svému gymnaziálnímu spolužákovi B. Mühlsteinovi byl uveden do kruhu spisovatelů kolem časopisu Lípa, redigovaného R. Svobodovou, v němž 1918–20 uveřejnil četné básnické a kritické příspěvky. Později, kolem 1930, se sblížil s J. Demlem, a to prostřednictvím svého mladšího bratra J. A. Vernera, který se načas stal spolupracovníkem J. Demla a P. Kytlicové v jejich vydavatelství (mj. zde 1932 vyšel T. překlad Verlainových veršů); Jan Amos Verner (* 11. 11. 1909 Čes. Budějovice, † 20. 10. 1962 Praha) později působil jako evangelický kazatel na Českomoravské vysočině (Pustá Rybná, Daňkovice) a vydával zde drobné bibliofilie v edici Život a sen, mezi nimi i T. verše a překlady. Na přelomu 20. a 30. let spolupracoval T. s F. Mastíkem (pseud. Jetřich Lipanský), založil s ním edici Izmael a časopis Gedeon (1930–33, vyd. ve Veselí u Pardubic), v nichž sám publikoval a na jejichž redakci se podílel (jako redaktor však nebyl uváděn, pouze 1933 ve 4. roč. časopisu veden pod vl. jm. jako majitel). T. navázal četná další přátelství, mj. s J. Florianem, B. Lifkou, J. Konůpkem, J. Váchalem aj. Mimoto se aktivně účastnil života českobratrské církve jako publicista, kazatel i učitel; na přelomu 40. a 50. let přednášel češtinu a filozofii v Biblickém ústavu České biblické práce v Kutné Hoře, kde zároveň pomáhal při přípravě nového vydání Kralické bible.

Celým svým dílem T. reflektoval svůj vztah k Bohu, založený na náboženské českobratrské tradici a na víře v boží lásku; právě reformační základ jeho spirituality vtiskl charakteristický ráz obrazům, které přijaly též podněty z Březinova symbolismu a později i z poezie R. M. Rilka, s níž se T. důvěrně sžil jako její překladatel. Meditativní verše prvotiny (*Zahrada v září*) hledají východisko ze skepse a úzkostného pocitu samoty v pokoře před božím úradkem. Svět náboženských jistot chrání T. před nástrahami doby také v knize *Dalekým i blízkým*, v jejímž prvním oddíle evokuje obrazným jazykem (typově blízkým veršům Rilkovým) výjevy z Kristova života; v oddílech *Domov* a *Rok*, v nichž odkrývá svůj intimní citový svět a včleňuje do duchovní roviny i konkrétní jevy a věci, směřuje k prostšímu, rytmicky pravidelnému verši. Většinou v bibliofilské podobě (převážně u J. A. Vernera) vyšly básně inspirované osobnostmi J. A. Komenského (*Poutník, jenž se vrací*) a J. Husa (*Křest ohněm*), dále drobná sbírka synovských veršů *Pro maminku* a vánoční poezie *Nad jeslemi betlémskými*. Zvláštní oblastí T. tvůrčí činnosti byla duchovní píseň, jíž se po léta věnoval překladatelsky i jako tvůrce nových textů na známé nápěvy (významně se podílel na novém vydání Křesťanského kancionálu). Rozsáhlá byla

T. překladatelská práce především z němčiny a francouzštiny, dále i z angličtiny, ruštiny, latiny a řečtiny; jen její část však byla zveřejněna knižně. Nejvíce T. upoutala tvorba R. M. Rilka, v jejíchž překladech se mu dařilo na vysoké umělecké úrovni zachovávat bohatou obraznost a zvukové kvality originálu. Cenné byly i drobné překlady z P. Verlaina, A. de Vigny, O. Wildea aj. Jako kritik a publicista se věnoval literární a náboženské problematice.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Samuel V., Václav Tůma, Václav Zbrojný; J. T., S. V., Tk. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Bratrská rodina (1970–76); Communio viatorum (1961–62); Čes. slovo (1922); Českobratrská rodina (1926–51); Evangelický kalendář (1941–69); Gedeon (Veselí u Pardubic 1930–31); Jednota bratrská (1946, 1952–56); Kalich (1941); Kostnické jiskry (1929–76); Kritika (1924); Křesťanská revue (1928–74); Křesťanský kancionál (1965); Lid. noviny (1928, 1930); Lípa (1918–20); kal. Mír (1917–49); sb. Na paměť F. X. Šaldy (1938); Naděje života (1974–77); Nár. osvobození (1925–33); Nár. práce (1944); Naše doba (1937–42); Naše vítězství (1936–37, 1940, 1946); Naše zprávy (1940); Oběžník akademické YMCA; R. M. Rilke: Herbsttag – Podzimní den. Třináct českých překladů (1972); Sešli světlo své. Kniha modliteb a meditací (1970); Sever a Východ (1925); sb. Svědkové slova 1 (1946); Světlo (1918–23); Tribuna (1922); Výzva (1935–41, 1947–48); – posmrtně: Evangelický zpěvník (1979); též v čas. Bratrská rodina, Evangelický týdeník, Kostnické listy aj. ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře:* Julius Zeyer (studie s ukázkami z díla, 1921, pseud. Václav Zbrojný); Zahrada v září (BB 1928); Dalekým i blízkým (BB 1941); Nad jeslemi betlémskými (B 1941, bibliof.); Poutník, jenž se vrací (B 1942, bibliof.); Křest ohněm. Ohlasy Husových dnů z let 1931–1945 (BB 1947, bibliof.); Pro maminku (BB 1948, bibliof.); Sunamitská (B 1971, s životopis. dodatkem Tři úryvky z dětství oživující i pozdní věk, inedit.). – *Překlady:* R. M. Rilke: Kniha o chudobě a smrti (1927, bibliof.) + Hlasy (1936, bibliof.) + Kniha o mnišském životě (1937, bibliof.) + Kniha o putování (1942, bibliof.) + Kniha hodinek (1944) + Rekviem (b. d., bibliof.); A. de Vigny: Salaš (1930, bibliof.); V. F. Marcinkovskij: Z boje o náboženství v Sovětském Rusku (1931); Konstantin z Erzengy: Vidění – Slunce spravedlnosti (b. d., 1932); P. Verlaine: Rozhovor duše s Bohem. Kruh sonetů z knihy Moudrost (1932, zrcadlový překlad, bibliof.); O. Wilde: Sobecký obr (1946) + Šťastný princ (1947); – posmrtně: K. Barth: Uvedení do evangelické teologie (1988, s L. Brožem). – *Ostatní práce:* Náš úkol k národu (1947); Vzpomínka na br. kazatele Františka Zdychynce (1954). ▮

BIBLIOGRAFIE: in sb. Poutník Jozef Tkadlec. Život a dílo PhDr. Samuela Vernera (1998). ▮ LITERATURA: sb. Poutník Jozef Tkadlec (1998; stati M. Flegl, B. Kejř st., R. Šťastný, J. Štěpán, též osobní vzpomínky přátel a příbuzných a ukázky z díla). ▮ ● ref. Zahrada v září: AMP (A. M. Píša), PL 10. 6. 1928; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 29, 1928/29, s. 237 ●; M. D. (Dvořák): ref. překl. R. M. Rilke: Kniha o chudobě..., Tvar 1928, s. 76; B. Novák: Tři knihy náboženské poezie (ref. Zahrada v září a překl. R. M. Rilke a A. de Vigny), Křesťanská revue 1931, s. 220; J. B. Čapek: ref. překl. R. M. Rilke: Kniha o mnišském životě, Naše doba 46, 1938/39, s. 186; l (B. Novák): Čechy a R. M. Rilke, LidN 5. 5. 1941; ● ref. Dalekým i blízkým: F. Tichý, LidN 7. 12. 1941, příl.; F. M. Dobiáš, Čes. bratr 1941, s. 214; jšr. (J. Šnobr), Čes. osvěta 38, 1941/42, s. 95; J. B. Č. (Čapek), Kalich 1942, s. 30; jvm (J. Mikulecký), Českobratrská rodina 1942, s. 59; M. Krybus, Kostnické jiskry 1942, č. 6 ●; J. Janů: doslov in R. M. Rilke: Kniha hodinek (1944); V. H. (Hánek): ref. překl. R. M. Rilke: Kniha hodinek, Venkov 31. 8. 1944; ● ref. Poutník, jenž se vrací: J. B. Č. (Čapek), Naše doba 52, 1945/46, s. 92; jvm (J. Mikulecký), Českobratrská rodina 1946, s. 33 ●; jvm (J. Mikulecký): ref. Křest ohněm a Pro maminku, Českobratrská rodina 1949, s. 93; z-: J. T. – dr. S. V. šedesátiletý, Kostnické jiskry 1957, č. 9; P. Biró (B. B. Bašus): Nad osnovou věčnosti (k sedmdesátinám), tamtéž 1967, č. 8; M. Flegl: Reformační motivy v básnickém díle J. T., Křesťanská revue 1969, s. 181 + Bělohorské motivy a ohlasy, Kostnické jiskry 1970, č. 38; ● k pětasedmdesátinám: M. Flegl, Kostnické jiskry 1972, č. 8; B. Lifka, Křesťanská revue 1972, s. 40; J. Michal, Bratrská rodina 1972, s. 104 ●; ● nekrology: M. Kaňák, Čes. zápas 1976, č. 32; M. Košťál, Kostnické jiskry 1976, č. 27; B. Lifka, Katol. noviny 1976, č. 33; M. Plecháč, Jednota bratrská 1976, s. 144 ●; J. B. Čapek: Dvě vyhraněné básnické osobnosti (M. Rafajová a J. T.), Křesťanská revue 1976, s. 156; V. Černý in P. Verlaine: Moudrost (1995; přetisk srovnání překl. P. Kopty a J. T.); J. Štěpán: Několik zastavení s básníkem (J. T. 1897–1976), Evangelický týdeník – Kostnické jiskry 1997, č. 7; R. Šťastný: Samuel Verner (J. T.) 1897–1976, sb. Víra a výraz (2005, s. 334).

sb, et

Tkadleček

Po 1407

Prozaický spor milence s Neštěstím.

Námětem T. je spor opuštěného milence s personifikovaným Neštěstím. Název, pod nímž dnes dílo známe, je umělý; uvedli jej do oběhu J. Dobrovský a první vydavatel textu V. Hanka (žalobce fiktivního sporu se představuje jako „učený tkadlec", jehož člunkem je pero a přízí pergamen, a jeho odpůrce, Neštěstí, ho oslovuje „Tkadlečku"). Kdy byl tzv. T. napsán (nebo

přinejmenším po jakém datu vznikl), udává autor patrně v jednom z kryptogramů, do nichž zašifroval jméno milence (Ludvík), milované dívky (Adlička) a rok jejich rozchodu (1407). Pokusy o identifikaci autora s Vavřincem z Březové (F. M. Bartoš, R. Urbánek) byly vyvráceny; nepochybně mylná je též nověji vyslovená domněnka, že byl totožný s autorem německého prozaického sporu Ackermann aus Böhmen.

Spor začíná milostným nářkem, který se mění ve filozoficko-teologickou disputaci. Tkadleček neobviňuje Neštěstí jen proto, že mu vzalo milovanou dívku; obviňuje je jako ztělesnění všech druhů zla, s nimiž se člověk na světě setkává. Neštěstí se hájí tím, že chrání svět před chaosem; neustálý sled štěstí a neštěstí, jejž udržuje, přináší v jednotlivostech zlo, ale toto zlo je podmínkou udržování všeobecného dobra. Brilantní dialektika odkrývá rozpory v argumentech jednajících postav zdánlivě se záměrem dobrat se poznání, která ze stran sporu má pravdu, ve skutečnosti s cílem dojít k předem danému výsledku: k teodiceji, tj. odůvodnění skutečnosti, že ve světě stvořeném Bohem, který je ze své podstaty dobrotivý, existuje zlo. Neštěstí, jemuž autor dává ve sporu poslední slovo, odvozuje svoji moc od Boha, ale zároveň zdůrazňuje, že jedná svéprávně, jako prostředník mezi Bohem a člověkem; spor tak ústí v tvrzení, že zlo, které je nezbytné pro udržení božího řádu, nezpůsobuje bezprostředně Bůh. Obsáhlé pojednání o lásce, které autor ve sporu rozvíjí, staví proti lásce, jež vyvolala Tkadlečkův nářek (tj. proti pozemské lásce vůbec i dvorské milostné kazuistice zvlášť), lásku k Bohu; spor začíná jako apologie pozemského milostného citu a končí výzvou k askezi. Autor se metaforicky představuje jako „učený tkadlec“, aby obrátil pozornost na stylistické kvality díla a jeho filozofický aparát: Tkadleček i Neštěstí se vyjadřují ozdobným slohem, propracovaným (jako protiklad prostého slohu) latinskou rétorikou, a jejich promluvy jsou protkány citáty z antických filozofů a bible. Nepřímé pojmenování, které bylo jedním z hlavních prostředků ozdobného slohu, je jednak stylistickou finesou, jednak nástrojem řady jinotajů, k nimž autor neposkytuje klíč; jak jednotlivé autobiografické a dobové narážky, tak otázka, v jakém rozsahu má alegorický smysl celý text, zůstávají nerozluštěnou hádankou. Tzv. T. je protějškem jiného vynikajícího díla pozdního středověku, německé prózy Ackermann aus Böhmen (Oráč z Čech) od Jana ze Žatce. Množství shodných míst dokazuje, že obě díla spolu souvisí; o povaze této souvislosti však nepanuje shoda. V starší vědě došel nejobecnějšího přijetí názor, že autor T. obměnil námět Oráče (spor člověka se Smrtí, která mu vzala ženu) a stylisticky jej rozvedl v přibližně čtyřnásobný rozsah. Nověji byla vyslovena důmyslná hypotéza, že obě díla vznikla jako dvojí, nezávislé přepracování nedochované německé předlohy.

EDICE: in Starobylá skládanie (6). Památka 14. věku. T. (1824, ed. V. Hanka; 6., nečísl. díl); T. (1923, ed. H. Hrubý a F. Šimek, paleografické vyd.); T. (1940, ed. F. Šimek, transkribované vyd.; přeprac. vyd. 1974). – *Ukázky in:* Výbor z literatury české 1 (1845); Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957). ∎

LITERATURA: R. Ulbrich: Der alttschechische T. und die anderen „Weber“ (Berlín 1980) + T. und Ackermann (Berlín 1985; k Ulbrichovým pracím srov. ref. H. Rosenfelda, Die Welt der Slaven, Mnichov 1981, s. 357; P. Trosta, Göttingische gelehrte Anzeigen 1982, s. 108, 1986, s. 67; A. Molnára, Kostnické jiskry 1986, č. 31); S. Stanovská: Vergleichende stilistische Untersuchungen zum Ackermann aus Böhmen und Tkadlec (1999; k tomu Z. Mareček, ČMM 2000, s. 285). ∎ J. Dobrovský in Geschichte der böhmischen Sprache und ältern Literatur (1818); J. Gebauer: Ludvík T., LF 1875, s. 114 → Stati literárněděpisné (1941); J. Knieschek in ed. Der Ackermann aus Böhmen (1877); J. Gebauer: Der Ackermann aus Böhmen, LF 1877, s. 314 + Der Ackermann aus Böhmen, Archiv für slavische Philologie (Berlín) 1879, s. 201 (ref. ed. J. Knieschka); H. Hrubý a F. Šimek in T. (1923); K. Burdach in Vom Mittelalter zur Reformation 3/1–3 (Berlín 1917, 1926–32 a 1932); F. Ryšánek: T., Naše věda 1924, s. 25 (ref. o ed. H. Hrubého a F. Šimka); A. Hübner: Das Deutsche im Ackermann aus Böhmen, Sitzungsberichte der Preussischen Akademie der Wissenschaften (Berlín), phil.-hist. Klasse 1935, s. 323; F. Šimek: Nově objevený staročeský rukopis T., přes sto let ztracený, LF 1936, s. 265; L. Z. (Zatočil): Disticha Catonis v Ackermannovi a T., ČMF 23, 1936/37, s. 427; G. Heidenreichová: Staročeský T. a poměr jeho stylu k německé skladbě Ackermann aus Böhmen, SaS 1937, s. 87; F. M. Bartoš in Jan ze Žatce: Oráč a Smrt (1938, přel. P. Eisner); F. Trávníček: Germanismy v staročeském T.?, SaS 1938, s. 59; L. Zatočil: Poznámky o slohu staročeského T. a jeho poměru k Ackermannovi, ČMF 1938, s. 144 + ref. A. Hübner: Der Ackermann aus Böhmen, tamtéž, s. 441 + Über die Bedeutung des alttschechischen T. für die Ackermannforschung, Slavische Rundschau 1938, č. 6; F. M. Bartoš: Kdo jest autorem T.?, LF 1939, s. 205;

P. Trost: Vliv císařské kanceláře Karlovy na slovesnou kulturu německou, sb. Co daly naše země Evropě a lidstvu (1939) → Studie o jazycích a literatuře (1995); J. Vilikovský: T., Řád 1941, s. 69 a pokr. → Písemnictví českého středověku (1948); M. Boháček: Právně historické poznámky na okraj T., Všehrd 1941, s. 104; J. Menšík: Ohlas Albertova Ráje duše v T., Čes. časopis filologický 2, 1943/44, s. 97; R. Urbánek: Satirická skládání Budyšínského rukopisu M. Vavřince z Březové z r. 1420 v rámci ostatní jeho činnosti literární, Věstník KČSN 1951, č. 3; L. Zatočil: Z germanistické literatury, ČMF 1953, s. 172; W. Krogmann: Ackermann und Tkadlec, Zeitschrift für slavische Philologie (Heidelberg) 1954, s. 272; L. L. Hammerich a G. Jungbluth: Zur Stellung des Tkadlec in der Ackermann-Überlieferung, Zeitschrift für deutsche Philologie (Berlín, Bielefeld, Mnichov) 1955, s. 263; D. Třeštík: K otázce autorství staročeského T., Zápisky katedry českosl. dějin a archivního studia, Karlova univerzita 1956, č. 2; F. M. Bartoš: Z politické literatury doby husitské 3. Vavřinec z Březové, Sborník historický 5, 1957, s. 42; K. Doskočil: K pramenům Ackermanna, Sborník historický 8, 1961, s. 67; A. Blaschka: Ist Johannes von Sitbor Verfasser des T.? Neue Forschungen zum Ackermann – Problem, Zeitschrift für Slawistik (Berlín) 1962, s. 125; P. Trost: K otázce Ackermanna a T., LF 1964, s. 202; sb. Der Ackermann aus Böhmen des Johannes von Tepl und seine Zeit (Darmstadt 1968; přisp. K. Beer, K. Burdach, A. Hübner, W. Krogmann, W. Pirchan, W. Rehm, E. Schwarz; srov. ref. J. Kolár, ČLit 1970, s. 529, a F. Šmahel, Mediaevalia Bohemica 1970, s. 366); A. Hrubý: Der Ackermann aus Böhmen und seine Vorlage (Mnichov 1971); L. Kubíková, F. Šimek a K. Stejskal in T. (1974, ed. F. Šimek); H. Rosenfeld: Johannes de Šitboř, der T. und die beiden Ackermannfassungen von 1370 und 1401, Die Welt der Slaven (Mnichov) 1981, s. 102 + Der alttschechische T. in neuer Sicht. Ackermann – Vorlage, Waldenserallegorie oder höfische Dichtung?, tamtéž, s. 357; P. Trost: ref. A. Hrubý: Der Ackermann aus Böhmen und seine Vorlage, Göttingische gelehrte Anzeigen 1981, s. 129 → (čes.) Studie o jazycích a literatuře (1995); L. Zatočil: Lateinische Texte und Quellen zum Ackermann aus Böhmen, SPFF Brno, ř. K – germanisticko-anglistická, 1982, č. 4; W. Schamschula: Der Ackermann aus Böhmen und T., Bohemia (Mnichov) 1982, s. 307 → (čes.) ČČH 1990, s. 824; P. Trost: Nochmals zum alttschechischen T., Die Welt der Slaven (Mnichov) 1982, s. 262 → (čes.) Studie o jazycích a literatuře (1995) + ref. R. Ulbrich: Der alttschechische T. und die anderen „Weber", Göttingische gelehrte Anzeigen 1982, s. 108; G. Hahn in Der Ackermann aus Böhmen des Johannes von Tepl (Darmstadt 1984; s bibliografií); W. Schröder in Der Ackermann aus Böhmen. Das Werk und sein Autor (Mnichov 1985); P. Trost in Jan ze Žatce: Oráč z Čech (1985, přel. J. Povejšil); A. Molnár: Otázky nad T., Kostnické jiskry 1986, č. 31; P. Trost: Drei Anmerkungen zur alttschechischen Literatur. 2. Abermals zum T., Wiener slavistisches Jahrbuch 1986, s. 71 → (čes.) Studie o jazycích a literatuře (1995) + ref. R. Ulbrich: T. und Ackermann, Göttingische gelehrte Anzeigen 1986, s. 67 + Anmerkungen zum Ackermann aus Böhmen, Zeitschrift für deutsche Philologie (Berlín, Bielefeld, Mnichov) 1987, s. 112 → (čes.) Studie o jazycích a literatuře (1995); Z. Uhlíř: Jan ze Žatce: Oráč z Čech, Folia historica bohemica 12, 1988, s. 400; V. Bok: Zwei Beiträge zu Johannes von Tepl, Zeitschrift für deutsches Altertum (Wiesbaden) 1989, s. 180; A. Thomas in The Labyrinth of the Word. Truth and Representation in Czech Literature (Mnichov 1995); W. Schwarz: Analýza literárních způsobů psaní a její význam pro bohemistiku. Od staročeského T. ke Komenského Labyrintu světa, sb. Světová literárněvědná bohemistika 2 (1996); M. Kopecký: To a Periodization of Human Life in Czech Literature, Studia Comeniana et historica 1997, č. 57–58; A. Thomas in Anne's Bohemia. Czech Literature and Society, 1310–1420 (Minneapolis 1998; 2005 čes. s tit. Čechy královny Anny. Česká literatura a společnost v letech 1310–1420); R. Schmidt: Antické motivy v T. a jejich funkce, sb. Flores scholarium (1999); S. Stanovská: Zur Text- und Motivgestaltung des 32. Kapitels des Ackermann aus Böhmen und des 11. Kapitels des Tkadlec, SPFF Brno, ř. R – germanist., 2000, č. 5 + Zur rhetorischen Gestaltung des Ackermann aus Böhmen und seines alttschechischen Gegenstück Tkadlec, sb. Deutsche Literatur des Mittelalters in Böhmen und über Böhmen (Vídeň 2001).

jl

Tobiáš

Asi 60. léta 14. století

Prozaická biblická povídka.

Předlohou staročeské povídky o Tobiášovi byla stejnojmenná apokryfní kniha, z jejíhož vyprávění o těžce zkoušeném titulním hrdinovi s oblibou čerpalo středověké kazatelství.

Text povídky o Tobiášovi, dochovaný v opisech z 2. poloviny 15. století, se shoduje s 1. redakcí českého překladu bible. Soudí se, že pochází od neznámého dominikána, který je autorem staročeského Pasionálu, a že vznikl buď jako průprava k překladu bible, na němž se autor Pasionálu podílel, nebo jako vzor pro další účastníky této práce.

EDICE: in sb. Příspěvky ke starší literatuře na Moravě (1964, s. 27, ed. J. Skutil). ∎

LITERATURA: F. Černý: Paběrky z moravského zemského archivu. 8. Povídka o Tobiášovi, Věstník Čes. akademie 1900, s. 627; V. Kyas: Dobrovského tří-

dění českých biblických rukopisů ve světle pramenů, sb. J. Dobrovský 1753–1953 (1953); J. Skutil: Dvě brněnské rukopisné literární práce z 15. století. Povídka o Dobešovi, sb. Příspěvky ke starší literatuře na Moravě (1964, s. 25); V. Kyas: Staročeská povídka o Tobiášovi, LF 1969, s. 62.

jl

Karel **Tobis**

* 5. 7. 1903 *Praha*
† 8. 10. 1949 *Praha*

Autor a spoluautor komediálních a revuálních her, kabaretních výstupů a skečů, operetní libretista.

Vl. jm. K. Pavlík; podepisoval se též dr. Tobis. – Vystudoval právnickou fakultu a poté působil jako úředník na Magistrátu hl. města Prahy. Jako autor libret a filmových scénářů spolupracoval s řadou kabaretních umělců a komiků: vedle F. Futuristy, E. Fialy, J. Kohouta a J. Beneše se skladatelem operetních libret a revuálních textů, autorem knih pro děti, úředníkem pražského magistrátu Václavem Mírovským (vl. jm. V. Mišťovský, * 6. 12. 1902 Praha, † 16. 2. 1953 Praha), advokátem a skladatelem Vladimírem Rohanem (vl. jm. V. Veselý, * 4. 11. 1903 Praha, † 15. 4. 1970 Praha), kabaretním hercem a operetním libretistou Václavem Špilarem (vl. jm. V. Milota, * 12. 9. 1902 Jarov u Nepomuku, † 6. 11. 1968 Praha; vedle spolupráce s T. publikoval estrádní komedii Manon Pleskot aneb Veselé paničky novoměstské, 1955, s J. Karáskem, F. Klikou a S. Machem, kabaretní pásma Bakaláři jedou, 1957, rozmnož., hudba B. Nikodém a J. Baštář, Praha – Paříž, vystupovat!, 1958, rozmnož., Láska i na samotě kvete, b. d., rozmnož., s J. Kohoutem, hudba K. Moor, a překlady divadelních her: K. Farkacz: Když sukénky šustí, b. d., 1931, rozmnož., s V. Mírovským; R. Öesterreicher: Pepina, b. d., rozmnož, s V. Mírovským).

V rámci kolektivního autorství se T. podílel na množství komedií, operet, revuálních her a komponovaných pořadů se sledem písní, tanečních výstupů a skečů, které představovaly typický produkt meziválečné zábavní produkce. Příznačné bylo úsilí o živé, vzrušující zápletky s rychlými posuny a zvraty, vystavěné na kontrastu mezi rozpustilou a dovádivou pikantností a konzervativní normou. Hry využívaly jadrnou jazykovou komiku, lidové historky, anekdoty a černý humor s přiměřenou dávkou společenské satiry; občas se objevovaly prvky grotesky, hyperboly a parodie (*Jak se Jim Pindík pokanadil*). Tato společná díla byla uváděna na pražských kabaretních scénách, nejčastěji v divadle J. Kohouta U Nováků, ale také ve Velké operetě, v Haló kabaretu, Rokoku a Varieté. Texty operet Král Dales a Pařížanka se dochovaly pouze v německých překladech, které jsou uloženy v knihovně Divadelního ústavu v Praze (König Dalles, 1934, rozmnož., s V. Mírovským, V. Rohanem a V. Špilarem, hudba J. Beneš; Die Pariserin, b. d., rozmnož., s V. Mírovským, V. Rohanem a V. Špilarem, hdba J. Beneš).

PSEUDONYM: Dr. V. Tolarský (ojediněle použitý společný pseud. T., V. Mírovského, V. Rohana a V. Špilara). ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Programové besedy a večery (b. d., 1926); Večerní Čes. slovo (1932); – posmrtně: Reminiscence na Ference aneb Futurista redivivus (1982, rozmnož.). ■ KNIŽNĚ. *Divadelní hry, revue, kabaretní výstupy a skeče:* Jeho krásná neznámá (b. d., 1926, s J. Kohoutem, hudba K. Moor a V. Rohan); Cestička lásky (b. d., 1929, s J. Kohoutem, hudba V. Rohan); Falešná věštkyně (b. d., 1929, i prem., s F. Futuristou a J. Kohoutem); Když to mrtvola zvrzne (b. d., 1929, s F. Futuristou a J. Kohoutem); Makavý důkaz (b. d., 1929, s F. Futuristou a J. Kohoutem); Maminko, proč mě prohlížejí? (b. d., 1929, s F. Futuristou a J. Kohoutem); Na ženy nevyzraješ (b. d., 1929, s F. Futuristou a J. Kohoutem); Páni, pozor na kalhoty! (b. d., 1929, s F. Futuristou a J. Kohoutem); Pujman a Ruprecht, rekruti (b. d., 1929, s F. Futuristou a J. Kohoutem); Umíte dělat bengál? (b. d., 1929, s F. Futuristou a J. Kohoutem); Ve spárech masérky (b. d., 1929, s F. Futuristou a J. Kohoutem); Kašpárek je vzorný žáček, někdy však je pošťouralý (pro ml., b. d., 1930); Jak se Jim Pindík pokanadil (b. d., 1930, rozmnož., i prem., s J. Kohoutem, hudba E. Fiala; hráno i s tit. Bílý kavalír); Pohádka o Havaji (b. d., 1930, s J. Kohoutem, hudba K. Moor a V. Rohan); V sedmém nebi (b. d., 1934, rozmnož., i prem., s V. Mírovským, V. Rohanem a V. Špilarem, hudba J. Beneš); Na tý louce zelený (b. d., 1935, rozmnož., i prem., knižně 1968, s V. Mírovským, V. Rohanem a V. Špilarem, hudba J. Beneš); Za důvěru – jakost! (b. d., 1. pol. 30. let, s V. Mírovským a V. Špilarem); Ztracená varta (b. d., 1936, rozmnož., s V. Mírovským, V. Rohanem a V. Špilarem, hudba J. Beneš); Uličnice (b. d., 1936, rozmnož., i prem., knižně 1969, s V. Mírovským, V. Rohanem a V. Špilarem, hudba J. Beneš); Za naší salaší (b. d., 1938, rozmnož., i prem., s V. Mírovským, V. Rohanem a V. Špilarem, hudba J. Beneš); Čí jsi, holčičko? (b. d., 1939, rozmnož., i prem., s V. Mírovským, V. Rohanem a V. Špilarem, hudba J. Beneš); Syn bohů (b. d., 2. pol. 30. let, s V. Mírovským, V. Rohanem a V. Špilarem, hudba J. Beneš, podle R. Beache); Děvčata v modrém (b. d., 1944, rozmnož., s V. Mírovským, V. Rohanem

a V. Špilarem, hudba J. Beneš); Bílá orchidej (b. d., 1. pol. 40. let, s V. Mírovským, V. Rohanem a V. Špilarem, hudba J. Beneš); Panna – Pusy (b. d., 1945–48, rozmnož., s V. Mírovským, V. Rohanem a V. Špilarem, hudba J. Beneš); Růže z Argentiny (b. d., 1945–48, rozmnož., prem. 1940, s V. Mírovským, V. Rohanem a V. Špilarem, hudba J. Beneš); Srdce v rákosí (b. d., 1945–48, rozmnož., s V. Mírovským, V. Rohanem a V. Špilarem, hudba J. Jankovec); U veselého kamzíka (b. d., rozmnož., s V. Mírovským, V. Rohanem a V. Špilarem, hudba J. Stelibský). – *Úpravy:* E. Maschwitz: Balalajka (b. d., 1938, rozmnož., i prem., s V. Mírovským, V. Rohanem a V. Špilarem, hudba B. Grün a G. Posford); O. Hammerstein, O. Harbach: Rose Marie (b. d., 1945–48, rozmnož., s V. Mírovským a V. Rohanem). ∎ SCÉNICKY. *Revuální pásma a hry:* Evropa o nás ví (1923, s A. Fenclem, J. Kohoutem aj.); Jen pro dospělé (1927, s F. Futuristou a J. Kohoutem); Pražáci, co je to? (1927, s F. Futuristou); Slečno, to se nedá nutit (1929, s F. Futuristou a J. Kohoutem); Špion č. 13 (1929, s F. Futuristou, J. Kohoutem, V. Mírovským a V. Špilarem, hudba E. Fiala); Nehoňte Davida (1931, s V. Mírovským a V. Špilarem); Stoprocentní panna (1933, s V. Mírovským a V. Špilarem); Král Dales (1934, s V. Mírovským, V. Rohanem a V. Špilarem, hudba J. Beneš); Potápka (1941, s V. Mírovským, V. Rohanem a V. Špilarem); Hlava nehlava (1947, s V. Mírovským, V. Rohanem a V. Špilarem). – *Úpravy:* J. N. Nestroy: Lumpacivagabundus aneb Ludrácký trojlístek (1931, s E. Fialou, J. Kohoutem a V. Mertenem); M. Ferner, M. Neal: Ospalý Theodor (1933, s V. Mírovským a V. Špilarem). ∎

LITERATURA: M. M. (Majerová): ref. Jen pro dospělé, RP 23. 9. 1927; ● ref. insc. Špion č. 13: f. č. (F. Černovský), Venkov 4. 9. 1929; Paulík (J. J. Paulík), RA 5, 1929/30, s. 10 ●; fč (F. Černovský): ref. Slečno, to se nedá nutit, Venkov 17. 9. 1929; = (J. Vodák): ref. insc. Nehoňte Davida, Čes. slovo 16. 4. 1931; ● ref. insc. upr. J. Nestroy: jv. (J. Vodák), Čes. slovo 30. 8. 1931; If. (I. J. Fischerová), NO 30. 8. 1931 ●; = (J. Vodák): ref. insc. Stoprocentní panna, Čes. slovo 30. 5. 1933 + ref. insc. upr. M. Ferner, M. Neal, Čes. slovo 20. 9. 1933; mb. (M. Burgmannová): ref. Na tý louce zelený, Haló noviny 5. 7. 1935; B. V. (Vomáčka): ref. Uličnice, LidN 4. 2. 1936; Mk. (M. Kolář): ref. Růže z Argentiny, Večerník Nár. práce 29. 6. 1940; ● nekrology: an., Práce 9. 10. 1949; an., Svob. slovo 9. 10. 1949 ●; J. Smrčka: České operní libreto, ČLit 2005, s. 41.

jz, mv

Zdeněk Václav **Tobolka**

* 20. 6. 1874 *Poděbrady*
† 5. 11. 1951 *Praha*

Historik a politický publicista; bibliograf, zakladatel české knihovědy.

Syn hostinského. Po otcově brzké smrti se matka přestěhovala do Kolína, kde se znovu provdala za novináře a humoristického spisovatele J. M. Baláka; T. nevlastním bratrem byl autor veseloher a operetních libret J. Balák. V Kolíně T. navštěvoval obecnou školu a 1. třídu gymnázia, 1885 se rodina přestěhovala do Prahy, kde pokračoval ve studiu na gymnáziu v Žitné ul. (jeho učiteli byli např. A. Jirásek a J. Máchal). Po maturitě (1892) studoval na pražské filoz. fakultě (učitelé J. Gebauer, J. Goll, T. G. Masaryk a A. Rezek). 1896 PhDr., v témž roce, ještě před dokončením studia, se stal suplentem na obchodní akademii v Chrudimi. 1897 byl na doporučení J. Golla přijat do Veřejné a univerzitní knihovny v Praze, kde v různých funkcích působil až do 1918, kdy se stal ředitelem knihovny Nár. shromáždění; v této funkci působil do 1938, kdy byl penzionován. 1920–27 byl zároveň externím ředitelem Státní školy knihovnické v Praze. 1927 se habilitoval (po neúspěšném pokusu 1908) a stal se smluvním docentem knihovědy a ředitelem knihovnických kursů na pražské filoz. fakultě. 1935 byl jmenován docentem Svobodné školy politických nauk. Od 1926 byl mimořádným členem KČSN. 1926 patřil mezi přední organizátory Mezinárodního knihovnického kongresu v Praze. Po dlouhou dobu pracoval jako předseda Spolku českosl. knihovníků a jejich přátel, 1930 založil Českosl. knihovědnou společnost, zastupoval také československé knihovnictví v mezinárodních organizacích. Už za doby studií projevoval T. čilý zájem o politické dění. Činně se ho účastnil nejprve jako spoluzakladatel a první jednatel Masarykovy realistické strany, od 1906 ve straně národně svobodomyslné (později přejmenované na státoprávně demokratickou). 1911–18 byl poslancem vídeňské Říšské rady. V době 1. světové války se stal hlavním představitelem české prorakouské (tzv. aktivistické) politiky. 1917–18 byl místopředsedou Čes. svazu; po jeho zániku v červenci 1918 již aktivně politicky nevystupoval.

T. vědeckou prvotinou je monografie *O volbě a korunování Jiřího z Poděbrad,* na niž navázal edicemi politických spisovatelů 15. století Hilaria Litoměřického a P. Žídka. Souběžně se zabýval počátky novodobé české politiky kolem 1848; prvním výsledkem tohoto zájmu byla práce *Počátky konstitučního života v Čechách* a řada edic K. Havlíčka Borovského. Ve zpracování politických dějin 2. poloviny 19. sto-

letí pokračoval T. dílčí studií *Počátky dělnického hnutí v Čechách;* o jejich syntézu se pokusil v pětidílném kolektivním díle Česká politika, které redigoval a do něhož s K. Kramářem přispěl obsáhlou studií *Od diplomu Říjnového až do vstoupení Čechů na Říšskou radu r. 1879* (samostatně s tit. *Dějiny české politiky nové doby*). Do oblasti politických dějin dále patří T. edice deníku E. Grégra, vzpomínek J. Kaizla a také životopisná, zcela na politickou problematiku zaměřená studie *Karel Havlíček,* napsaná pro kolektivní kompendium Literatura česká 19. století. Druhý opěrný bod T. odborné činnosti tvořily až do konce jeho života bibliografie a knihovnictví: 1902 začal vydávat ročenku *Česká bibliografie…* a sestavil *Český slovník bibliografický.* Za 1. světové války T. uspořádal a vydal publikaci Das böhmische Volk, do níž přispěl studií o F. Palackém. Po válce pokračoval ve studiu politických dějin rozsáhlými edicemi Prameny současných dějin českých (Proces dr. Kramáře a jeho přátel aj.). Mnoho úsilí v té době věnoval také vysvětlování svých prorakouských politických postojů. Vyvrcholením T. zájmu o politické dění jsou obsáhlé *Politické dějiny československého národa od r. 1848 až do dnešní doby.* T. využil v tomto díle svých starších prací; tak jako v nich se ve výkladu omezil na souboje v politických špičkách ve vládě, ve vídeňském parlamentu a v zemském sněmu. Beletrizujícím slohem a vypuštěním poznámkového aparátu ubral své práci na dokumentární hodnotě. Doplňkem knihy je vylíčení padesátileté historie sociálnědemokratického deníku Právo lidu v letech 1897–1947 *Za svobodu a socialismus.* Souběžně s politickými dějinami se T. po 1. světové válce věnoval činnosti knihovědné. Nejvýznamnější jeho prací v této oblasti je redakce Knihopisu českých a slovenských tisků… (monumentální dílo bylo v redakci F. Horáka dokončeno 1967). Na Knihopis se vážou drobné instruktivní příručky a dvě monografie, *Dějiny československého knihtisku v době nejstarší* a *Kniha, její vznik, vývoj a rozbor.* Z pozůstalosti vyšla práce *Národní a univerzitní knihovna v Praze, její vznik a vývoj.* Protějškem Knihopisu je T. založená řada reprodukcí nejstarších zemských tisků Monumenta Bohemiae typographica. T. dal podnět k vydávání Masarykova slovníku naučného a vedl jeho redakci. Pozoruhodným pokusem bylo vydávání ročenky Naučný slovník aktualit (v T. redakci vyšly 1938 a 1939 dva díly, z nichž druhý je celý věnován výčtu a národnostnímu složení obcí, jež musely být v říjnu 1938 odstoupeny Německu).

ŠIFRY: Tbk, Tbk. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Akademie (1923–26); Besedy lidu (1896); sb. Congrès international des bibliothécaires et des amis du livre 2 (Praha 1926); Čas (1901); ČČM, pokr. ČNM (1904, 1930); Časopis čes. turistů (1892); Časopis českosl. knihovníků; Časopis Matice moravské (1896–1930); Časopis Společnosti přátel starožitností… (1892, 1895; 1895 Obraz slovanského bájesloví); Časopis Vlasteneckého muzejního spolku… (Olomouc 1894, Kůň v bájesloví slovanském, i sep.); Čechische Revue (1907); Čes. osvěta (1906–07); sb. Čes. politika 3 (1909); Čes. revue (1907–18); Čes. knihovnictví (1900–01); sb. Českosl. knihovnictví (1925); Čes. časopis historický (1895–96); Čes. lid (1894–1926); sb. Das böhmische Volk (1916); Dělnická osvěta (1926); Hlas národa; sb. Josef Dobrovský 1753–1829 (1929, Názory J. Dobrovského o počátcích českého knihtisku); Knihovnictví; Knihy a knihovny (1920); Květy (1902); Listy filologické (1898); Lit. listy (1892); Lit. rozhledy (1909–10); Literatura česká 19. století 3, část 1 (1905, Karel Havlíček, i sep.); Nár. listy (1895–1917; 1910 mj. Vzpomínky, 1917 Polský projekt osamostatnění Haliče, i sep.); Naše doba (1900–07; 1902 Rakouské právo jazykové, i sep.); Naše revoluce (1925, Státoprávní prohlášení ze dne 30. května 1917, i sep.); Nová svoboda (1924); Obzor lit. a umělecký (od 1899); Otavan (Písek 1925); sb. Politika 1–3 (1923–25); Právo lidu (1913–35); Přehled (1903–05); Ročenka čes. knihtiskařů (1941, O metodě dějin knihtisku, i sep.); Rozhledy (1896–98); Sborník věnovaný dějinám dělnického hnutí a socialismu 1–3 (1921–22); Slavische Rundschau (1940); Slovanská knihověda (1931–34); Slovanský přehled (1906–08; 1906 Politika Slovanského klubu v Kroměříži r. 1848–49); Světozor (1894–95); Veda (Lublaň 1913); Věstník KČSN (1905); Zeitschrift für Politik (Berlín 1913); Zvon (1903–04); Zlatá Praha (1897–1906); Ženské listy (1894). ■ KNIŽNĚ. *Práce historické a politickopublicistické:* O volbě a korunování Jiřího z Poděbrad (1896); Naše samostatnost (1897); Počátky konstitučního života v Čechách (1898); František Palacký jako politik a historik (1898); Náš program státoprávní (1900); Slovanský sjezd v Praze r. 1848 (1901); K 6. červenci (přednáška, 1901); M. Jan Hus (1902); Počátky dělnického hnutí v Čechách (1903; upr. vyd. 1950 s tit. Textiláci, první průkopníci dělnického hnutí v Čechách); Dějiny české politiky nové doby (1908, s K. Kramářem ← sb. Čes. politika 3); Badeni a Čechové (1912, něm. 1913); Thun a Kaizl (1913); O politickém vzdělání a občanské nauce (přednáška, 1913); Chování se vládních kruhů k českému národu za války (1917, s F. Staňkem); Dějiny československé sociální demokracie od jejich počátků až po sjezd hainfeldský (1921); Česká politika za světové války (1922 ← sb. Politika 1); Politické dějiny československého

národa od r. 1848 až do dnešní doby 1–4 (1932–37); Jak vznikla ústava ČSR z roku 1920 (1946); Za svobodu a socialismus (1947). – *Práce bibliografické a knihovědné:* Česká bibliografie za rok… 1–10 (1903–14; 1. 1902 – 10. 1911); Návrh bibliografie českých prvotisků (1905); Lidové knihovny (1907); Vzorný katalog lidové knihovny o 50 spisech (1908); Český slovník bibliografický (1910); Státní vědecké knihovnictví ČSR (1918); Pravidla, jimiž se řídí budování abecedního seznamu jmenného (1921); Pravidla heslového katalogu (1924); Les Bibliothèques publiques dans la République tchécoslovaque (Paříž 1924); Žerotínská knihovna (1926); Plzeňský tiskař Mikuláš Bakalář (1927); Pravidla popisu prvotisků (1930); Dějiny československého knihtisku v době nejstarší (1930); Kniha, její vznik, vývoj a rozbor (1949); – posmrtně: Národní a univerzitní knihovna v Praze, její vznik a vývoj 1 (1959, doplnil a ed. F. Horák). – *Překlad:* M. J. Lermontov: Bela (1893). ▮ REDIGOVAL *periodika:* Čes. knihovnictví (1900–01), Čes. revue (1907–17), Nár. listy (1916), Knihy a knihovny (1920, s J. Volfem); *sborníky a kompendia:* Česká politika 1–5 (1906–13), Sborník věnovaný dějinám dělnického hnutí a socialismu 1–3 (1921–22), sb. Politika 1–3 (1923–25), Československé knihovnictví (1925), Masarykův slovník naučný 1–7 (1925–33), Slovanská knihověda (1931–34), Naučný slovník aktualit 1, 2 (1938–39); *edici:* Ottova Světová knihovna (od 1906, naučná část); *soupis:* Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce 18. století (od 1925). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Hilarius Litoměřický: Traktát k panu Janovi z Rosenberka (1898); K. Havlíček Borovský: Politické spisy 1–3 (1900–03) + Epištoly kutnohorské (1903) + Obrazy z Rus (1904) + Duch Národních novin 1, 2 (1909, 1910); Voltaire: Některé pověsti (1905, přel. K. Havlíček Borovský); F. L. Rieger: Rakouští Slované a Maďaři (1906); F. Palacký: Idea státu rakouského (1907); J. Jungmann: Zápisky (1907); P. Žídek: Spravovna (1908); E. Grégr: Deník 1, 2 (1908, 1914); J. Kaizl: Z mého života 1–3 (1909, 1911, 1914); sb. Das böhmische Volk (1916); Prameny současných dějin českých 1, 2 (1918–20; 1. 1918 Dotaz německých poslanců o chování se českého národa za války, 2. 1918–20 Proces dr. Kramáře a jeho přátel 1–7); Monumenta Bohemiae typographica 1–11 (1926–32; 1. 1926 P. Chelčický: Síť víry z r. 1521, 2. 1926 Kališnický pasionál z r. 1495, 3. 1927 P. Severin: Písně chval božských, 4. 1927 Český knihtiskař Mikuláš Konáč z Hodiškova /J. Hus: Dvanácti článkuo víry… výkladové/, 5. 1928 Šest tisků M. Konáče a J. Wolffa, 6. 1928 Český knihtiskař Jan Šmerhovský /Velmi pěkná… kronika… vo veliké milosti knížete… Floria a jeho panie Biancefoře…/, 7. 1929 M. Kuthen: Kronika o založení země české, 8. 1930 Nový zákon z r. 1475, 9. 1931 Missale Pragense z r. 1479, 10. 1931 M. Weisse: Ein neu Gesenbuchlen z r. 1531, 11. 1932 Psalterium Olomucense z r. 1499; typografická vyd. se samost. průvodními studiemi); Tisky 15. věku o jednom listu na území čsl. republiky (1928); Des Peter's von Rosenberg Bergordnung aus dem Jahre 1515 (1930); – posmrtně: Slovanský sjezd v Praze r. 1848 (1958, s V. Žáčkem). ▮

BIBLIOGRAFIE: J. Riess: Bibliografie prací dr. Z. V. T., Slovanská knihověda 3 (1934; Z. V. T. k šedesátce z domova i z ciziny). ▮ LITERATURA: ● ref. F. Palacký jako politik a historik: Olaf, Akademie 2, 1897/98, s. 331; A. L. Krejčík, Rozhledy 7, 1897/98, s. 852; V. Flajšhans, NL 8. 7. 1898 ●; T. Kalina: ref. ed. Hilarius Litoměřický, ČČH 1899, s. 311; ● ref. Počátky konstitučního života v Čechách: F. (T. G. Masaryk), Naše doba 6, 1898/99, s. 638; p. (P. Papáček), NL 5. 5. 1899 ●; ● ref. Slovanský sjezd v Praze r. 1848: an., Naše doba 8, 1900/01, s. 865; an., Zvon 1, 1900/01, s. 358; R., Časopis pokrokového studentstva 1901, s. 38; L. Hofmann, Obzor lit. a umělecký 1901, s. 121 ●; J. Z. K-l: ref. M. Jan Hus, Čas 6. 7. 1902; ● ref. ed. K. Havlíček Borovský: Politické spisy 1–3: J. H. (Herben), Čas 16. 3. 1902; Jc (J. Jakubec), Naše doba 11, 1903/04, s. 150; J. Glücklich, ČČH 1905, s. 87 ●; Jc. (J. Jakubec): ref. ed. K. Havlíček Borovský: Obrazy z Rus, Naše doba 11, 1903/04, s. 387; J. P. (Pešek): ref. ed. J. Jungmann, Čes. mysl 1908, s. 63; ● ref. ed. E. Grégr: J. Thon, Novina 1908, s. 507; H. Traub, ČČH 1914, s. 479 ●; J. G. (Goll): ref. ed. P. Žídek, ČČH 1909, s. 84; ● ref. ed. J. Kaizl: E. Chalupný, ČČM 1912, s. 406; -r- (E. Rádl), Naše doba 20, 1912/13, s. 20 ●; ● ref. sb. Das böhmische Volk: A. Macek, Svět 2, 1916/17, s. 144; an., Topičův sborník 4, 1916/17, s. 91; J. Heidler, Národ 1917, s. 81; A. Novák, tamtéž, s. 103; E. Rádl, tamtéž, s. 164; A. Hajn, Naše doba 25, 1917/18, s. 384 ●; ● ref. Česká politika za světové války: ax (E. Vachek), PL 5., 9. a 17. 11. 1922; V. Dyk, Lumír 1923, s. 26 a pokr. ●; Tkt (B. Koutník): Z. V. T., Časopis českosl. knihovníků 1924, s. 44; ● ref. Dějiny československého knihtisku v době nejstarší: řk., PL 20. 11. 1930; J. Šr. (Šnobr), RA 7, 1931/32, č. 29; F. Bergmann, LidN 28. 8. a 3. 9. 1931 ●; ● ref. Politické dějiny československého národa od r. 1848…: H. Traub, Čes. slovo 4. 9. 1932; K. (K. Z. Klíma), Čes. slovo 7. 10. 1932; Rbk. (F. Roubík), ČNM 1932, s. 365; O. Schiller, Nové Čechy 1932, s. 193; A. Gr. (Grund), RA 8, 1932/33, s. 72; E. Čapek, Nové Čechy 1933, s. 261 ●; ● k šedesátinám: Slovanská knihověda 1934, zvláštní č. Z. V. T. k šedesátce z domova i z ciziny; J. Werstadt, Čes. slovo 21. 6. 1934; n., LidN 21. 6. 1934; V. Čejchan, Slovanský přehled 1934, s. 220 ●; hjk (Z. Hájek): k sedmdesátinám, LidN 21. 6. 1944; M. Wolf: ref. Za svobodu a socialismus, NO 4. 11. 1947; J. Malý: nekrolog, Slovesná věda 1951, s. 240; F. Horák: k 100. výr. nar., Ročenka Státní knihovny ČSR 1974, s. 223; J. Špét: Z. V. T., Čes. bibliografie 1977, s. 215; V. Kutnar in Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví 2 (1977, upr. vyd. 1997, s J. Markem); J. Galandauer in Vznik ČSR 1918 (1988); J. Špét: Z. V. T. a jeho české knihovnictví, Nár. knihovna 1994, s. 219; J. Bílek: K. Čapek píše Z. V. T.: Zapomenutý archivní kus, Tvar 1999, č. 10; V. Pumprla: Místo Knihopisu v dějinách české

a slovenské literatury, sb. Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska 2003 (2004) + Z. V. T. (1874–1951) – politik, historik a knihovník, Krok 2004, č. 4.

vf

Josef **Toman**

* 6. 4. 1899 *Praha*
† 27. 1. 1977 *Praha*

Prozaik a dramatik (zprvu též básník) tíhnoucí k exotickým a historickým námětům a vyjadřující ve svých dílech senzualistický ideál plnokrevného, bezrozporného lidství.

Dětství prožil v Rožmitále p. Třemšínem, rodišti svého otce, původně slévače, později obchodníka s likéry, ale i s uhlím. Trpěl vážnou kostní chorobou, jejíž postup zastavila teprve 1915 operace. Studoval na reálném gymnáziu v Praze na Smíchově a v Rokycanech (1910–15) a na Československé obchodní akademii v Praze (mat. 1918; mezi jeho učiteli byli O. Ostrčil a V. Helfert). Po krátkém úřednickém zaměstnání v Živnobance pracoval 1920–21 v Itálii, zprvu na velvyslanectví v Římě, pak u palermské obchodní firmy, v jejíchž službách vykonal řadu cest po celém Středomoří. Po návratu do Prahy pracoval opět jako úředník. 1923–45 byl tajemníkem a později ředitelem nakladatelství S. V. U. Mánes. 1925 se oženil; jeho žena Miroslava (roz. Saková) byla pak spoluautorkou mnoha jeho prací a publikovala též samostatně. Ve 30. letech působil T. jako funkcionář Českosl. filmové společnosti (1936–37 jednatel), která se pod Vančurovým vedením pokoušela o kvalitativní povznesení domácí filmové produkce, a též v Klubu moderních nakladatelů Kmen. Za války byl zapojen do ilegálního Národně revolučního výboru inteligence. Od 1945 byl zaměstnán na ministerstvu osvěty a informací, nejprve jako přednosta divadelního oddělení, od 1948 jako vedoucí odboru propagace umění a v této funkci mj. podnítil pravidelné pořádání Divadelních žatev. 1953 odešel do invalidního důchodu a věnoval se literární tvorbě.

T. začínal lyrikou, která kultem krásy, lásky a umění, titanismem a absolutizací lidských vášní prozrazovala závislost na dekadentním symbolismu a novoromantismu. Brzy však u něj převládl vliv vitalismu, patrný zejména v důrazu na smyslový prožitek světa. Ve hře s africkým námětem *Černé slunce* a v románu *David Hron* s nietzscheovským tématem protikladu génia a všednosti krystalizovala autorova koncepce hrdiny jako nositele myšlenek individuální i společenské revolty. Senzualismus, výrazová lyrizace, exotismus a symbolické promítání ideálu smyslově bohatého, ale přitom vůči společenskému celku odpovědného života do několika mírně variovaných typů postav zůstávají pak konstantními znaky celého T. díla, vznikajícího namnoze ve spolupráci s ženou Miroslavou. Své v zásadě romantické dispozice autor znatelněji potlačil jen v několika dílech s převažujícím zájmem společenskokritickým a mravoličným: v dramatu *Svět bez oken* inspirovaném známou stavební katastrofou v pražské ulici Na Poříčí, v naturalizujícím maloměstském románu o demoralizující síle majetku *Vosí hnízdo,* v tradičně figurkářské *Zlodějské komedii* či v pozdější próze s rysy doznívajícího budovatelského románu *Kde lišky dávají dobrou noc.* Častěji (v rozhlasové hře *Řeka čaruje,* v milostném románu *Lidé pod horami* nebo v dramatech *Žába na prameni* a *Vinice*) se pokoušel o spojení realistické kresby venkovského prostředí s prvky modelovými a alegorizujícími. Většinou však tíhl k pojetí, které hledá motivy lidského jednání v elementárních, neproměnných vlastnostech a vášních člověka, a konstruoval přitom světy ležící mimo empirickou zkušenost. Vytvářel tak příhodný rámec postavám, jež přímo ztělesňovaly jeho životní ideál (humoristická próza *Člověk odnikud,* stylově se hlásící k Vančurovi; pohádkové a agitačně budovatelské *Slovanské nebe; Lidový král* s přímočarou projekcí idealizovaného plebejství do postavy Václava IV.). Nejzávažnější část jeho díla tvoří historické romány rozvíjející rysy jak tzv. čisté epiky 30. let, tak i klasické historické prózy realistického typu. V románu *Don Juan*, zasazeném do syté atmosféry rodícího se baroka, aktualizoval T. romantický půdorys tradiční literární látky jinotaji typickými pro dobu nacistické okupace a zároveň společenským podkreslením hrdinovy individuální nepřizpůsobivosti. V široce založené a historicky poučené fresce z doby raného římského císařství (*Po nás potopa*) obohatil své stabilní téma střetu plebejské a aristokratické morálky psychologicky prohloubenými portréty císaře Tiberia a myslitele Seneky. V 70. letech vyšel vstříc oficiální

koncepci literatury a požadované prezentaci kladných vzorů pojetím řeckého filozofa Sokrata jako člověka zosobňujícího moudrost a harmonii a předchůdce novodobých myšlenek sociální rovnosti. Romány *Slovanské nebe* a *Don Juan* zpracoval T. rovněž jako divadelní hry, podobu rozhlasových her dal prózám *Člověk odnikud* (1937) a *O nesmělém Kryšpínovi a nedočkavé Kateřině* (1941). S M. Tomanovou napsal rozhlasovou hru Zkáza Titaniku (1939).

PŘÍSPĚVKY *in:* Cesta (1926–27); Čteme (1938); Čtenář (1966); Divadelní letáky (1940–41); Divadelní zápisník; Hovory o knihách; Lid. noviny (1937–41); Lit. měsíčník (od 1973); Lit. noviny (1929, 1939); Lumír (1927–28); Magazín DP (1935); Mladá fronta (1971); Nár. osvobození (1936); Nár. práce (1940); O knihách a autorech (1974, jubilejní č. k výročí nakl. Českosl. spisovatel); Opus musicum (Brno 1976); Panoráma (od 1940); sb. Píseň o rodné zemi (1975); Práce (1971); Právo lidu (od 1936); Program D 48; Rudé právo (od 1936); Svět socialismu; sb. Španělsku (1937); Topičův sborník (1926); Tvorba; U (1937); Zeměd. noviny. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře:* Slavnost léta (BB, DD, PP 1925); Zrání (BB 1926); Háj, který voní skořicí (BB 1927); David Hron (R 1929); Černé slunce (D 1929, prem. 1937, s J. Honzlem); Svět bez oken (D 1933, i prem.); Člověk odnikud (R 1933); O nesmělém Kryšpínovi a nedočkavé Kateřině (P b. d., 1934); Řeka čaruje (rozhlas. D 1936; b. d., 1944 film. scénář, s V. Krškou a J. Beránkem); Přítelkyně (D 1936, i prem., s M. Tomanovou); Žába na prameni (D 1938, i prem., s M. Tomanovou); Vosí hnízdo (R 1938; upr. vyd. 1956 s tit. Dům z karet); Lidé pod horami (R 1940; upr. vyd. 1958; původně film. námět – zfilmován 1937); Vinice (D 1941, po zákazu 1941 pouze tři ochotnická představení; upr. vyd. 1946, i prem., s M. Tomanovou); Don Juan (R 1944); Slovanské nebe (R 1948; upr. vyd. pro ml. 1962); Slovanské nebe (D 1949, prem. 1948, podle stejnojmenného R); Lidový král (D 1951, prem. pův. cenzurované verze 1938, prem. tištěné verze 1951, s M. Tomanovou); Táborový oheň (P pro ml., 1953; upr. vyd. 1959, s M. Tomanovou); Kde lišky dávají dobrou noc (R 1957, s M. Tomanovou); Italská paleta (cestopis, 1962, s M. Tomanovou); Po nás potopa (R 1963); Don Juan (D 1967; upr. vyd. 1971, podle stejnojmenného R; obojí rozmnož.); Únor a současná česká literatura (projev, 1973, rozmnož., s J. Taufrem); Sokrates (R 1975, od sloven. vyd. 1979 a čes. 1987 uváděna jako spoluautorka M. Tomanová). – *Souborné vydání:* Vybrané spisy J. T. (Českosl. spisovatel, 1958–62, 5 sv., 5. sv. Kde lišky dávají dobrou noc s M. Tomanovou). ■ SCÉNICKY. *Hra:* Zlodějská komedie (1945). ■ KORESPONDENCE: P. Pešta, Š. Vlašín: Spisovatelé Františku Trávníčkovi (Trávníčkovi z 1955), Sborník NM v Praze, ř. C – lit. hist., 1972, s. 154; L. Kuchař: Básnické fragmenty. Glosy k poznání generace M. Kudeříkové (V. Blažíčkovi z 1937 a 1940), sb. Jižní Morava 1980, sv. 16, 1. d., s. 177. ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Hry lidového jeviště (1954, dramaturgická příručka pro amatérské divadlo, s red. kruhem). ■

LITERATURA: J. T. (nakl. tisk Českosl. spisovatele b. d., 1969; medailon E. P., tj. E. Pluha, bibliografie S. Mouchová); J. Polák: J. T. – Miroslava Tomanová (1978). ■ ● ref. Slavnost léta: P. F. (Fraenkl), NO 20. 8. 1925; V. Brtník, Venkov 10. 9. 1925; K. H. (Hikl), Naše doba 33, 1925/26, s. 55; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 26, 1925/26, s. 98 ●; ● ref. Zrání: ý. (M. Novotný), Kulturní zpravodaj 3, 1926/27, s. 203; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 27, 1926/27, s. 321; B. F. (Fučík), Tvar 1927, s. 19 ●; ● ref. Háj, který voní skořicí: J. V. Sedlák, Lit. svět 1, 1927/28, č. 5; K. H. (Hikl), Naše doba 35, 1927/28, s. 369; jh. (J. Hora), LitN 1928, č. 1; K. Š. (Štorch), RA 4, 1928/29, s. 30 ●; ● ref. David Hron: vz. (V. Zelinka), Zvon 29, 1928/29, s. 615; p. (A. M. Píša), PL 11. 7. 1929; K. Š. (Štorch), RA 5, 1929/30, s. 24 (i o D Černé slunce); P. Fraenkl, Sever a Východ 1930, s. 210 ●; ● ref. Svět bez oken: jtg (J. Träger), Čin 4, 1932/33, s. 620; M. Jelínek, Lumír 59, 1932/33, s. 225; Č. (V. Červinka), Zvon 33, 1932/33, s. 351; O. Srbová, Studentský časopis 12, 1932/33, s. 208; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 3. 2. 1933; Ot. F. (Fischer), LidN 3. 2. 1933; F. Němec, Dělnické divadlo 1933, č. 2; Mil. Ný (M. Novotný), Rozhledy 1933, s. 28; M. Hc. (Hudec), Samostatnost 1933, č. 6 ●; ● ref. Člověk odnikud: J. V. Sedlák, Venkov 10. 12. 1933; K. Sezima, Lumír 60, 1933/34, s. 391; f. s. (F. Soldan), RA 9, 1933/34, s. 100; M. H. (Hlávka), Studentský časopis 13, 1933/34, s. 123; F. N. (Němec), RP 5. 1. 1934; amp. (A. M. Píša), PL 4. 3. 1934 ●; ● ref. Přítelkyně: V. Tille, LitN 8, 1935/36, č. 13; H. Jelínek, Lumír 62, 1935/36, s. 294; AMB. (A. M. Brousil), Venkov 2. 2. 1936; m. n. (M. Novotný), LidN 2. 2. 1936; AMP. (A. M. Píša), PL 2. 2. 1936; A. Sk. (Skála), Rozhledy 1936, s. 192; M. Hc. (Hudec), Samostatnost 1936, č. 6 ●; ● ref. insc. Černé slunce: -fz-, Čes. slovo 25. 2. 1937; Č. J. (Jeřábek), LidN 20. 3. 1937; rf., RP 26. 3. 1937 ●; ● ref. Žába na prameni: V. Červinka, Zvon 38, 1937/38, s. 490; H. Jelínek, Lumír 64, 1937/38, s. 214; A. M. Brousil, Venkov 27. 2. 1938; jk., RP 27. 2. 1938; AMP. (A. M. Píša), PL 27. 2. 1938; kd (E. Konrád), LidN 1. 3. 1938; rb. (O. Srbová), Ranní noviny 2. 3. 1938 ●; ● ref. Vosí hnízdo: drb. (J. Borecký), Zvon 38, 1937/38, s. 546; B. Jedlička, LidN 25. 4. 1938, příl. Lit. pondělí č. 30; -á-, RP 14. 6. 1938; K. P. (Polák), PL 18. 6. 1938; li (J. Strnadel), Ranní noviny 29. 7. 1938; jtr (J. Taufer), U 1938, s. 251; J. Šup, Čteme 1, 1938/39, s. 38 ●; ● ref. Lidový král: kd (E. Konrád), LidN 27. 10. 1938; AMP. (A. M. Píša), PL 27. 10. 1938 → Divadelní avantgarda (1978); H. Jelínek, Lumír 65, 1938/39, s. 51; Č. (V. Červinka), Zvon 39, 1938/39, s. 182 ●; rk: ref. Řeka čaruje, LidN 11. 7. 1939; ● ref. Lidé pod horami: ühl (B. Mühlstein), Naše zprávy 1940, č. 95; drb (J. Borecký), Zvon 41, 1940/41, s. 668; V. T. (Tichý), Dělnická osvěta 1941, s. 19; K. P. (Polák), KM 1941, s. 80; Sez., LitN 1941, s. 92; J. Pilař, Venkov 30. 8. 1941

●; ● ref. Vinice: mk. (M. Kolář), Večerník Nár. práce 1. 3. 1941; jd (J. Drda), LidN 10. 3. 1941; J. Kopecký, KM 1941, s. 253; -ša-, LitN 1941, s. 143 ●; ● ref. Don Juan: kp. (K. Polák), Nár. práce 26. 10. 1944; J. Machoň, LidN 16. 1. 1945 ●; ● ref. Vinice (insc. 1946): A. M. Brousil, Zeměd. noviny 12. 3. 1946; Břz (B. Březovský), NO 12. 3. 1946; kd (E. Konrád), Svob. noviny 12. 3. 1946; K. P. (Polák), PL 12. 3. 1946; O. S. (Srbová), Práce 12. 3. 1946; jtg (J. Träger), Svob. slovo 12. 3. 1946; er (E. Radok), RP 13. 3. 1946 ●; G. (F. Götz): T. romány historické, NO 17. 12. 1946; ● ref. Zlodějská komedie: (brněnská insc.:) jbs (J. B. Svrček), Rovnost 3. 1. 1946; (pražská insc.:) (A. M. Brousil), Zeměd. noviny 1. 11. 1947; AMP (A. M. Píša), PL 1. 11. 1947; jtg (J. Träger), Práce 1. 11. 1947; kd (E. Konrád), Svob. noviny 1. 11. 1947; J. H. (Hájek), RP 6. 11. 1947; H. Budínová, Kulturní politika 3, 1947/48, č. 9 (zde mj. reakce na kritiku E. Konráda); k tomu replika E. Konráda, Kulturní politika 3, 1947/48, č. 11 + Svob. noviny 31. 1. 1948 ●; B. Jedlička: ref. Don Juan (1946), RP 21 2. 1947; J. Žert: Kdo je J. T.?, Lid. kultura 1947, č. 43; ● ref. Slovanské nebe (insc. 1948); F. Götz, Nár. divadlo 23, 1947/48, s. 133; Břz (B. Březovský), NO 6. 3. 1948; L. Fikar, Mladá fronta 6. 3. 1948; eas (E. A. Saudek), Svob. noviny 6. 3. 1948; J. Hájek, RP 7. 3. 1948; K. P. (Polák), PL 7. 3. 1948; S. (J. Schäfer), NO 27. 4. 1948 ●; F. H. (Hampl): ref. Slovanské nebe (R), Práce 1. 4. 1949; ● k padesátinám: bs (B. Slavík), LD 6. 4. 1949; V. Daniel, Práce 6. 4. 1949; jtg (J. Träger), Svět v obrazech 1949, č. 26 ●; fSt (F. Stuchlý): ref. Don Juan (1950), LD 18. 2. 1951; ● ref. Lidový král: J. Kopecký, LidN 17. 4. 1951; F. Tetauer, Divadlo 1953, s. 977 ●; J. Träger in J. T.: Don Juan (1955) + in J. T.: Dům z karet (1956); ● ref. Dům z karet: A. Hájková, HD 1956, s. 518; M. Petříček, NŽ 1956, s. 1169 ●; ● ref. Kde lišky dávají dobrou noc: V. Dostál, Kultura 1957, č. 27; J. Hájek, LitN 1957, č. 25; M. Jungmann, Vlasta 1957, č. 32; Z. Kožmín, HD 1957, s. 369; F. Benhart, RP 26. 1. 1958 ●; E. Pargeter: Neruda, T. a Angličané, LitN 1958, č. 18 (též o překl. Dona Juana do angl.); J. Träger in J. T.: Lidé pod horami (1958); ● k šedesátinám: gf (G. Francl), LD 4. 4. 1959; J. Hájek, LitN 1959, č. 14; -Petr- (J. Petrmichl), RP 6. 4. 1959; V. S. (Semrád), Tvorba 1959, s. 356 ●; Z. Mráz: ref. Táborový oheň, ZM 1960, s. 275; J. Träger in J. T.: Člověk odnikud (1960); ● ref. Italská paleta: J. Čutka, RP 9. 9. 1962; Z. Heřman, LitN 1962, č. 29; J. Opelík, Kultura 1962, č. 29 → Nenáviděné řemeslo (1969) ●; čten. ohlasy a diskuse o R Don Juan: Zeměd. noviny 5., 26., 28. 9. a 11. 10. 1963; ● ref. Po nás potopa: (vf) (V. Falada), Zeměd. noviny 3. 12. 1963; M. Petříček, LitN 1963, č. 49; H. H. (Hrzalová), Večerní Praha 8. 1. 1964; Z. Mráz, RP 13. 1. 1964; J. Pecháček, Plamen 1964, č. 1; gs. (O. Sus), Kulturní tvorba 1964, č. 8; J. Burian, LitN 1965, č. 14 ●; E. Goldstücker in J. T.: Po nás potopa (1964); ● ref. Don Juan (insc. 1967): L. Kopáčová, Divadelní noviny 10, 1966/67, č. 23; J. Černý, LD 26. 4. 1967 ●; ● k sedmdesátinám: M. Petříček, Listy 1969, č. 15; E. Pluhař, Nové knihy 1969, č. 15; V. Benšová, Zeměd. noviny 4. 4. 1969 (rozhovor); J. Träger, RP 5. 4. 1969; I. Zítková, Práce 5. 4. 1969 ●; V. Falada: S J. T. nad jeho dílem (rozhovor), Mladá fronta 6. 12. 1969; J. Träger in J. T.: Po nás potopa (1971); vp. (M. Petříček): ref. Po nás potopa (1971), Nové knihy 1971, č. 40; hh. (H. Hrzalová): ref. Dům z karet (1972), Lit. měsíčník 1972, č. 3; (iz). (I. Zítková): ref. Kde lišky dávají dobrou noc (1972), Zeměd. noviny 14. 4. 1972; ● ref. Člověk odnikud (rozhlas. hra): J. Halas, Rozhlas 1974, č. 14 (rozhovor); ak (N. Králová), Svob. slovo 4. 4. 1974; (mra) (O. Mračno), RP 10. 4. 1974 ●; k pětasedmdesátinám: H. Hrzalová, Lit. měsíčník 1974, č. 3; J. Polák, Tribuna 1974, č. 31; Š. Vlašín, Tvorba 1974, č. 14; V. Falada, Mladá fronta 5. 4. 1974 (rozhovor); M. Schwarczová, Práce 6. 4. 1974, příl. (rozhovor); A. Plocková, LD 1. 5. 1974 (rozhovor); V. Vodák (M. Vacík), LD 1. 5. 1974 ●; I. Krausová: S J. T. o historickém románu… (rozhovor), Svob. slovo 28. 9. 1974; ● ref. Sokrates: dg (D. Grozdanovičová), O knihách a autorech, léto 1974; V. Falada, Mladá fronta 25. 10. 1975; H. Hrzalová, RP 29. 12. 1975; H. Milerová, Práce 14. 1. 1976; O. Rafaj, Lit. měsíčník 1976, č. 5 → Zápas o současnost (1978) ●; ● nekrology: J. Grus, RP 3. 2. 1977; H. Hrzalová, RP 4. 2. 1977; B. Mach, Práce 5. 2. 1977 ●; H. Hrzalová in J. T.: Sokrates (1977); V. Brett: Tomanův Sokrates, Lit. měsíčník 1978, č. 8; M. Tomanová: Ze soukromého archivu, Výběr z nejzajímavějších knih 1978–1979; ● k 80. výr. nar.: H. Hrzalová, Tvorba 1979, č. 14; J. Polák, Lit. měsíčník 1979, č. 4; V. Rzounek, RP 6. 4. 1979; B. Mach, Práce 7. 4. 1979, příl.; B. Dokoupil, Rovnost 7. 4. 1979, příl. ●; H. Hrzalová in J. T.: Don Juan (1979); Š. Vlašín in Ve škole života (1980); N. Hronová: Román J. T. Don Juan, ČLit 1984, s. 320; B. Dokoupil in Česká historická próza 1945–1965 (1987) + in Čas člověka, čas dějin (1988) + in J. T.: Po nás potopa (1988); ● k 90. výr. nar.: B. Dokoupil, Lit. měsíčník 1989, č. 4; J. Halas, Rozhlas 1989, č. 15; M. Tomanová, tamtéž, č. 19; J. Mourková, Hlas revoluce 1989, č. 13 ●; V. Hrouda: Zpráva o spisovateli a dramatikovi, Haló noviny 2. 2. 1995; (vl) (Š. Vlašín): Romanopisec historie i současnosti, Naše pravda 1999, č. 15.

bd

Karel **Toman**

* 25. 2. 1877 *Kokovice* u Slaného
† 12. 6. 1946 *Praha*

Básník, jeden z hlavních představitelů části generace z přelomu 19. a 20. století soustředěné kolem časopisu Nový kult a hlásící se k ideálům anarchismu; lyrik sevřených veršů směřujících od touhy po individualisticky nezávislé existenci a oslavy tuláctví k hodnotám rodinného života, domova a sounáležitosti s osudem národa; překladatel, kritik a publicista.

Podepisoval se i vl. jm. Antonín Bernášek; též K. V. Toman. – Vyrůstal v rodině s bohatou rolnickou tradicí. Gymnazijní studia započal ve Slaném, 1890 přešel do Příbrami, kde byl nucen podrobit se přísnému režimu arcibiskupského konviktu. Vynikal v řečtině, zajímal se o antickou kulturu a současně počaly i jeho literární aktivity v kroužku přátel (mj. H. Jelínek, J. Matějka, K. Sezima, L. Suchý) a ve studentském časopisu Zora, redigovaném H. Jelínkem. Po maturitě 1896 zahájil na Karlo-Ferdinandově univerzitě studium práv, které nedokončil. V Praze se setkal s generačními druhy ovlivněnými anarchismem a seskupenými kolem S. K. Neumanna a časopisu Nový kult (L. Freimuth, F. Gellner, J. Mahen, J. Mach, M. Majerová, F. Šrámek aj.). Stal se členem Kruhu čes. spisovatelů (1902) a literárního sdružení Syrinx (1903). Jeho nekonformní způsob života byl provázen náhlými a častými změnami úřednických zaměstnání (účetní praktikant, písař, pracovník v Radikálních listech, v Uměleckoprůmyslovém muzeu a v redakci Ottova slovníku naučného). Orientace na anarchistické hnutí (udržoval kontakty i se skupinami v severních Čechách) vyústila do řady tuláckých cest po západní Evropě, které podnikal často vybaven pouze kontaktem na osoby z názorově blízkých zahraničních skupin. Po rozchodu s rodiči žil 1903–04 ve Vídni, krátce po návratu se 1904 vydal na cestu přes Německo (Berlín) a Holandsko (Amsterdam) do Anglie (v Londýně byl krátce zaměstnán v továrně na klobouky). V zahraničí se potýkal s existenční nezajištěností, podporován pouze finančními zásilkami přítele básníka E. Haunera a nepravidelnými honoráři za překlady a výuku francouzštiny. 1905 se s pomocí filozofa F. Sedláka ocitl na několik měsíců v rozpadající se anarchisticko-komunistické kolonii Whiteway u města Stroud, po názorovém rozchodu odešel do Londýna a posléze do Paříže, odkud se týž rok vrátil pěšky domů. Z cest si přinesl zážitky hluboké materiální nouze a deziluze ze života západních metropolí a zahraničních anarchistických skupin. Nezajištěná existence byla T. vlastní i po návratu; 1908 opustil čerstvě nabyté místo v kanceláři pražské univerzity a znovu navštívil Paříž, kde se stýkal s dalšími českými umělci (F. Gellner, J. Hořejší, F. Kupka, M. Majerová), částečně se živil překladatelskou činností a věnoval se studiu francouzské literatury. Sužován revmatismem odjel 1909 do jižní Francie a odtud do Budapešti a posléze do Vídně, kde se nakrátko uchytil jako úředník pojišťovny. 1911 navštívil potřetí Paříž a po návratu se usídlil v Plzni, kde 1912 pracoval v redakci Čes. deníku, v němž publikoval mj. recenze a překlady z francouzštiny. Rozladěn pracovními poměry brzy odešel a t. r. přijal místo kopisty v zemském archivu Nár. muzea. 1914 navštívil Dalmácii; 1915 se oženil. Byť zaměstnán v archivu, vyjížděl často na toulky na venkov (Prachovské skály, Nová Paka), 1917–19 pracoval v redakci Nár. listů (s bratry Čapky, V. Dykem, J. S. Macharem a dalšími), do nichž přispíval zejména fejetony. Po válce byl zaměstnán v knihovně Nár. shromáždění (1919–25) a posléze v důsledku vážné srdeční choroby penzionován. V zimě 1924–25 vykonal další cestu do Provence. Obdržel řadu ocenění za svou básnickou tvorbu (od prezidenta republiky několikrát finanční podporu v léčbě). 1928 se stal členem ČAVU (1943–45 byl předsedou literárního odboru). 1928–30 absolvoval zájezdy do chorvatského Sutivanu, 1930–31 léčebné pobyty v Poděbradech. Za 2. světové války, kdy byl již těžce nemocen, odjížděl často z Prahy a pobýval zejména v Rokycanech. Pohřben byl na vyšehradském Slavíně.

T. je autor nevšedně sevřeného lyrického díla, v němž rozpornou jednotu tvoří touha po nezávislém, autentickém, vášním a smyslům se poddávajícím životě a přesvědčení o existenci trvalých, nadosobních hodnot, vyzývajících k pokornému přijetí. Rozpory mezi vypjatým individualismem a sílou sounáležitosti, tuláckými výboji a přitažlivostí domova, svobodou samoty a závazností rodinných vazeb postupně přestávají působit protikladně, pozice a postoje se k sobě spíše přiřazují, mnohdy se prostupují a doplňují. T. stylově jednotná lyrika tak dosahuje celistvosti a zároveň složité rovnováhy. V prvotině *Pohádky krve* se T. vyrovnával s dobovými vlivy symbolistické obraznosti, dekadentních vizí a deziluzí i secesního ornamentu (nechybí však ani jejich ironicko-kritická reflexe). Ústředním námětem je žena, jíž je často adresována výzva k intenzivnímu, duchovnímu i tělesnému prožitku; symboly krve a světla tvoří hlavní kontrast na pozadí bledě sešeřelého odumírání okolního světa. Spolu se symbolikou květů (rudý mák) je tento kontrast příznačný i pro *Torzo života*, v němž T. zhutnil verš a zdramatizoval intimní vztahy plné erotiky a bolesti; žena je básníkovi

ekvivalentem života, z nějž po její smrti zůstává pouze hrdé, vzdorné torzo. *Melancholická pout* přinesla nové motivy z cest do Londýna a Paříže, citové soukromí autor otevřel zážitku bídy nejnižších společenských vrstev; jeho typické gesto vzdoru se tak opřelo o téma sociální nespravedlnosti, doplňující dřívější (a stále přítomný) odpor vůči pokrytectví veřejné morálky při posuzování milostného vztahu. Sbírka *Sluneční hodiny* představuje jeden z vrcholů T. úsilí o vyslovení složité harmonie lidského nitra, zmítaného neklidem vášní, cest i potřebou ztišeného spočinutí a vyrovnaného smíru. Pokorný vhled do věčného rytmu snů, zklamání, bídy a vůle k naději, harmonizující vztah k přírodě i melodický charakter verše předznamenávají již zároveň monumentalizující podobenství knihy *Měsíce*, cyklu dvanácti výjevů z jednotlivých ročních období. Tvarově i obsahově sevřené (třístrofové) verše evokují životní sílu, spojují obrodný rytmus přírody s osudem národního společenství, prosté motivy každodenního života se symbolickými významy; konkrétní přírodní a lidské situace ústí do gnómického závěrečného shrnutí. Naděje křesaná v setmění zlých časů (v nichž lze tušit světovou válku), přimknutí k přirozené závažnosti všedních věcí, k tradici a hodnotám rodného i rodinného prostředí prostupuje také *Verše rodinné a jiné* a *Hlas ticha* (sbírka vznikala ve válečné době). Nastolují otázku spravedlnosti lidské i boží; plurální sounáležitost s chudobou, poníženou většinou společnosti, v nich vystřídala dřívější vzpurný individualismus. V knize *Stoletý kalendář* se T. v soustředných kruzích prožitého osudu vrátil k svým starším motivům a kontrastům. Nekonformismus a vzdor je však spojen s pokorou, úběžníkem tuláckých snů je jistota domova a přírody, věčný rozpor sociální chudoby a bohatství se jeví jako jeden z vnitřních zdrojů pohybu jednotlivce i společnosti. – T. poezie usiluje o vyjádření životního celku, souzvuku protikladných životních principů, a to úsporným, přímým pojmenováním, vybroušeným tvarem. Vychází důsledně z konkrétního prožitku, který je však z minulosti vyvoláván a promýšlen s odstupem a získává tak obecnější, symbolický význam i osudovou platnost; podržuje si charakter úhrnu a vnitřního zhodnocení. Pro T. výrazně rytmizovanou lyriku (slučující prvky volného i vázaného verše) je typická melodičnost (v níž lze spatřovat též vlivy lidové písně i poezie J. V. Sládka). Stabilní tvůrčí metoda i patrný příklon k tradici vedly k všeobecnému uznání její mimořádně trvalé výjimečnosti uprostřed ideových, směrových i stylových proměn meziválečného literárního dění. Do definitivního souboru svých básní (1946) T. nezařadil kromě prvotiny ani verše příležitostné (sebrané pod názvem *Rostlo stranou*) a epigramy (vyšly v 2. sv. Díla), jimiž reagoval na konkrétní politickou situaci v době okupace. Součástí T. díla jsou rovněž časopisecky publikované fejetony, literární kritiky, reportáže a črty z cest do zahraničí; dále překlady próz z francouzštiny (podepisoval je i vl. jm. Antonín Bernášek, na rozdíl od svého jmenovce, divadelního kritika, romanisty a rovněž překladatele z francouzštiny A. Bernáška, jenž používal mj. pseudonymu A. Bernard).

PSEUDONYM, ŠIFRA: Jan Hora (Volné směry); l. n. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Almanach chrudimského studentstva na Majáles roku 1919 (1919); Almanach na rok MCM (1899); sb. Antonínu Trýbovi k 7. březnu 1944 (1944); sb. Arne Novák zemřel (1940); Cesta (1918–20); Čas (1902); Čechische Revue; Čes. revue (1917–18, lit. ref.); Čes. slovo (1925); Českosl. samostatnost (1924); Čes. deník (Plzeň 1911–12, lit. ref. a překlady); Čes. svět (1916); sb. Čeští spisovatelé vdovám a sirotkům našich vojínů (1916); Čteme (1938–39); Dělnické listy (Vídeň 1909); ELK (1937); sb. František Táborský (1928); sb. Hlasy domova (Paříž 1940); sb. In memoriam Jana Týmla (1946); sb. In memoriam Karel Hlaváček 1898 (1928); Kalendář neodvislého dělnictva na r. 1900; Karikatury (1910); Kolo (Brno 1946); Kritický měsíčník (1938); Kritika (1924–25); Květy (1915); Kytice (1946); Letáky literární (1902); Levá fronta (1932); Lid. kultura (1937); Lid. noviny (1906–09, 1920–40); Lípa (1917–18); Listy pro umění a kritiku (1934); Lit. noviny (1928); Lit. rozhledy (1929); Lumír (1898, 1909, 1917–18); sb. Lyrický rok 1913 (1913); Měsíčník dorostu Červeného kříže (1922–23); Moderní revue (1900–17); Moderní život (1903–04); Mor. kraj (Brno 1906); Most (1921–23); Národ (1917–18); Nár. kultura; Nár. listy (1913–19); Nár. osvobození (1924–37); Nár. práce (1939); Naše zprávy (1939); Nebojsa (1918); Niva (1895–97); sb. Nová česká poezie (1907); Novina (Opava 1926); Nový kult (1898–1903); Obzory (1905–06); Omladina, pokr. Nová Omladina (1905–07); sb. Otto Pick zum 50. Geburtstag (1937); sb. Paměti českých spisovatelů z dětství (1946); Pestrý týden (1927); Plamen (1935–38); Plzeňské listy (1911–12, překl. próz); sb. Po deseti letech (1926); Pondělní noviny politické, umělecké a sociální (1899); Práce (1905–06, i překl. próz); Přerod (1923); Radikální listy (1902); Ranní noviny (1934, 1937); Republika (1919); Roj; Rovnost (Brno 1921); Rozhledy (1895–98); Rudé květy, pokr.

Svět (1911–1916); Rudé právo (1932–38); Salon odmítnutých (1897); Samostatnost (1911–12, překl. próz); Sever a Východ (1925–26); Slovenské dielo (Bratislava 1929); Srdce (1901–04); Svět knih (1931); Svob. noviny (1946); Šibeničky (1906); Šibeničky (1918–19); Topičův sborník (1916, 1921–22); Trn (1924); Tvorba (1937); U (1938); Umělecký měsíčník; Úsvit; sb. Věčný Puškin (1937); Venkov (1916–17, 1920–29); Volné směry (1898); alm. Vzpomínáme Vás… (1913); Zádruha (1909–12); Zář (1902); Země (1919–21); Zlatá Praha (1898, 1903, 1914); Zvon (1913); Ženský obzor (1910–11); Ženský svět (1918); Život (1937); – posmrtně: Host (1997); Host do domu (1955, 1957); Lid. noviny (1948). ■ KNIŽNĚ. *Poezie:* Pohádky krve (1898); Torzo života (1902, zde i BB Píseň a Pohádka máje z kn. Pohádky krve); Melancholická pout (1906); Sluneční hodiny (1913); Verše rodinné a jiné (1918, in Básně 1; změn. vyd. 1925 in Básně); Měsíce (1918); Hlas ticha (1923, s kn. Měsíce); Století kalendář (BB 1926); Rostlo stranou (1930; 1947 rozšíř. vyd., ed. B. Novák). – *Překlady:* G. de Maupassant: Toník (1911, s Ant. Veselým); J. Renard: Bukolika (1913); Ch.-L. Philippe: Otec Perdrix (1919); (S. G.) Colette: Sido (1931) + Pouta (1931) + Osení (1931) + Citové zátiší (1936); A. France: Petr Nozière (1935). – *Výbory:* T., Hora, Wolker (1926, ed. J. Čeněk a V. Vyleťal); V tvou korunu, živote (1951, ed. J. Honzík); Ty písni živá (1957, ed. J. Hauft); Addio' mecenáši! (1970, i z publicistiky, ed. M. Florian a M. Červenka); Vlastní podobizna (1975, ed. Z. Trochová); Hlas ticha (pásmo, 1977, ed. V. Bubrlová, rozmnož.); Hlas hlubin (1982, ed. V. Justl); V tvou korunu, živote (F. Gellner, K. T., F. Šrámek, 1989, ed. V. Binar); Sluneční hodiny a jiné básně (1996, ed. J. Juránek, bibliof.); Tulák (2004, ed. V. Justl). – *Souborná vydání:* Básně 1 (Fr. Borový, 1918, 1 sv., ed. V. H. Brunner); Soubor veršů (Fr. Borový, 1928–37, 6 sv.); Básně (Fr. Borový, 1946, 1 sv., ed. autor); Dílo (Českosl. spisovatel, 1956–57, 2 sv., 1. ed. A. M. Píša, 2. ed. D. Šajtar a J. Hauft); Básně (SNKLHU, 1962, 1 sv., ed. A. M. Píša); Básně (Odeon, 1971, 1 sv., ed. A. M. Píša a R. Skřeček); Básně (Českosl. spisovatel, 1977, 1 sv., ed. Z. Trochová); Torzo života, Melancholická pout, Sluneční hodiny, Měsíce (Českosl. spisovatel, 1985, 1 sv.); Básně (Čes. spisovatel, 1997, 1 sv., ed. Z. Trochová). ■ REDIGOVAL *edici:* Vinobraní (1913). ■ KORESPONDENCE: an.: Básník T. a studentstvo (Ústřednímu svazu čes. studentstva z 1937), Panoráma 1937, s. 85; in sb. Přátelská slova z listů psaných Františku Kavánovi (z 1937; 1946, ed. S. Klír); K. T., člověk a básník (E. Lešehradovi z 1899 a E. Haunerovi z 1903–04; 1947, ed. E. Lešehrad a M. Novotný); O. F. Babler: K. T. (J. Florianovi z 1917 a 1919), Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1982, s. 74; D. Šajtar: T. historie psa (A. Heydukovi z 1902 a H. Jelínkovi z 1902), ČLit 1983, s. 528; P. Bušta: Pozor na Masaryka aneb K. T. (E. Bassovi z 1922), Týden 1994, č. 11; D. Šajtar: K. T. Tereze Dubrovské (z 1916), Alternativa nova 1996, č. 10 + Z dopisů K. T. Antonínu Sovovi (z 1904, 1912 a 1922), Host 1997, s. 29; in Karel Čapek. Přijatá korespondence (Čapkovi z 1925; 2000, ed. M. Dandová a M. Chlíbcová); H. Mikulová: J. Týml, krajanský a odbojový novinář (rodině J. Týmla z 1938, 1941 a 1945), Tvar 2001, č. 9; V. Viktora: Provokatér měšťáka v měšťáckém deníku (A. Wagenknechtové z 1911–12), Plž 2003, č. 12. ■

BIBLIOGRAFIE: an. in F. Buriánek: K. T. (1985). ■ LITERATURA: B. Polan: Básníkův stín (1930) → Místo v tvorbě (1965); J. Hora: K. T. (1935) → Poezie a život (1959); J. Rosendorfsky: Il poeta ceco Carlo Toman (Řím 1939); sb. Za K. T. (1947, ed. B. Novák); B. Polan: Básník K. T. (1957) → (s tit. Život a dílo K. T.) Život a slovo (1964, s. 115); F. Buriánek: K. T. (1963) + K. T. (1985); R. Ibler: Textsemiotische Aspekte der Zyklisierung in der Lyrik (Neuried u Mnichova 1988); P. Blažíček: Poezie K. T. (1995). ■ ● ref. Pohádky krve: P. Kunz (F. X. Šalda), Lit. listy 19, 1897/98, s. 344 → KP 4 (1950); -a- (F. V. Vykoukal), Světozor 32, 1897/98, s. 429; an., Zlatá Praha 15, 1897/98, s. 358; -m., Čes. revue 1, 1897/98, s. 1239; Jiří K. (Karásek ze Lvovic), MR 1898, sv. 8, s. 85; ý., Čas 1898, s. 438 ●; ● ref. Torzo života: O. Theer, Lumír 30, 1901/02, s. 228; V. Dyk, Obzor lit. a umělecký 4, 1901/02, s. 182; A. Novák, Rozhledy 12, 1901/02, s. 694; Rom. H. (Hašek), Moderní život 1, 1901/02, s. 141; K. Z. Klíma, LidN 7. 6. 1902; M. Lederer, Srdce 2, 1902/03, s. 121 ●; ● ref. Melancholická pout: J. R. (A. Bačkovský), Lumír 34, 1905/06, s. 533; J. S. Neklan (Soukenka), Přehled 4, 1905/06, s. 481; Sk. (J. Skácelík), Zlatá Praha 23, 1905/06, s. 276; -il., LidN 26. 10. 1906 ●; ● ref. Sluneční hodiny: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 14, 1913/14, s. 276; A. Novák, Přehled 12, 1913/14, s. 232; R. Medek, MR 1913/14, sv. 28, s. 190; P. M. Haškovec, Lumír 42, 1913/14, s. 234; F. X. Šalda, Čes. kultura 2, 1913/14, s. 121 → KP 9 (1954); Ant. Veselý, Čes. revue 7, 1913/14, s. 443; G. W. (Winter), Akademie 18, 1913/14, s. 175 ●; ● ref. Básně 1: Z. Hásková, Ženský svět 1918, s. 347; an. (B. Benešová), Lípa 2, 1918/19, s. 228; M. Rutte, Cesta 1, 1918/19, s. 740 → Nový svět (1919, s. 64); A. Novák, Venkov 1. 1. 1919; A. Vyskočil, Národ 1919, s. 33 a 45 → Básníkova cesta (1927, s. 143); A. Hartl, Nové Čechy 1919, s. 94 a 162 ●; ● ref. Měsíce: A. N. (Novák), Lumír 47, 1918/20, s. 88; M. Novotný, Nové Čechy 1919, s. 50; J. H. (Hora), PL 6. 4. 1919; T. A. (A. Procházka), MR 1919, sv. 34, s. 221; Š. Jež, Cesta 2, 1919/20, s. 258 ●; F. X. Šalda: Starý a nový T., Kmen 2, 1918/19, s. 337 → KP 11 (1959) a O předpokladech a povaze tvorby (1978, s. 389); V. Brtník: ref. Hlas ticha, Venkov 22. 3. 1924; F. Götz: Básník, jenž zakotvil, Českosl. samostatnost 16. 3. 1924; P. Eisner: K. T., Prager Presse 23. 3. 1924; Ant. Veselý: K. Tomanovi, in Listy autorům (1924, s. 169); J. Knap: Básnický vývoj K. T., Venkov 26. 4. 1925; P. Fraenkl: Básník milosti nalezení, Sever a Východ 1925, s. 115; J. V. Sedlák: Nad básněmi T., Kritika 1925, s. 252; A. M. Píša: Osudová lyrika, Pramen 6, 1925/26, s. 56 → Dvacátá léta (1969);

● ref. Stoletý kalendář: fxš. (F. X. Šalda), Tvorba 1, 1925/26, s. 236 → KP 13 (1963); J. Heyduk, Cesta 8, 1925/26, s. 587; J. B. Čapek, Sever a Východ 1926, s. 187 → Záření ducha a slova (1948, s. 409); jv. (J. Vodák), Čes. slovo 20. 5. 1926; A. N. (Novák), LidN 30. 5. 1926; F. Götz, NO 30. 5. 1926 → Literatura mezi dvěma válkami (1984, s. 39); P. Eisner, Prager Presse 13. 6. 1926; J. H. (Hora), RP 13. 6. 1926; J. Kodíček, Tribuna 4. 7. 1926; AMP (A. M. Píša), PL 25. 7. 1926; P. F. (Fraenkl), RA 2, 1926/27, s. 118 ●; F. Götz: K. T., Host 6, 1926/27, s. 12 → Jasnící se horizont (1926, s. 101); J. Hora: O K. T., Kmen 1, 1926/27, s. 1 → Poezie a život (1959, s. 268); J. Hořejší: O K. T., Kmen 1, 1926/27, s. 137 + T. a Francie, Sever a Východ 1927, s. 67; J. B. Čapek: Poznámky k češství T., Sever a Východ 1927, s. 78 → Záření ducha a slova (1948, s. 406); ● k padesátinám: AMP (A. M. Píša), Host 6, 1926/27, s. 163; J. O. Novotný, Cesta 9, 1926/27, s. 355; V. Zelinka, RA 2, 1926/27, s. 133; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 27, 1926/27, s. 335; M. Rutte, Sever a Východ 1927, s. 76; F. Kubka, Nár. práce 24. 2. 1927; J. Vodák, Čes. slovo 25. 2. 1927; F. Götz, NO 25. 2. 1927; J. H. (Hora), RP 25. 2. 1927; P. Toman ml., Venkov 25. 2. 1927; V. Vančura, NO 27. 2. 1927 → Řád nové tvorby (1972, s. 323); A. Novák, J. Hořejší a Dix, NO 27. 2. 1927; H. Jelínek, Lumír 54, 1927/28, s. 100 ●; J. Hora: Dva básníci, Tvorba 1929, s. 109; F. Götz: Úsilí o překonání baroka v české poezii, in Básnický dnešek (1931, s. 154); an.: ref. Rostlo stranou, Venkov 20. 5. 1931; jo-he (J. Heyduk): ref. překl. Colette: Sido, Venkov 28. 11. 1931; ● ref. překl. Colette: Pouta: V. Zelinka, Zvon 32, 1931/32, s. 715; V. Stupka, LidN 10. 3. 1932 (i ref. překl. Colette: Sido) ●; M. Majerová: ref. překl. Colette: Osení, Čin 4, 1932/33, s. 737; -á- (J. Rybák): O K. T., Haló noviny 8. 8. 1935; F. Götz: Lyrická struktura K. T., LitN 9, 1936/37 č. 13; ● k šedesátinám: H. Jelínek, Lumír 63, 1936/37, s. 237; JŠr (J. Šnobr), Lid. kultura 1, 1936/37, č. 5; J. Hora, LUK 1937, s. 25; B. Novák, Rozhledy 1937, s. 27; F. U., Tvorba 1937, s. 141; A. N. (Novák), LidN 25. 2. 1937; M. Rutte, NL 25. 2. 1937; G. (F. Götz), NO 25. 2. 1937; AMP (A. M. Píša), PL 25. 2. 1937; P. Eisner, Prager Presse 25. 2. 1937; an., RP 25. 2. 1937; P. Toman ml., Venkov 25. 2. 1937 ●; M. Kácha: Poprašek z větrného mlýna (s úryvky z koresp.), Panoráma 1937, s. 85; F. Hrubín: Básník křišťálové řeči, Knihy a čtenáři 1940, s. 45 → Drahokam domova (1976, s. 46); ● k devětašedesátinám: V. Školaudy, RP 24. 2. 1946; l, LidN 25. 2. 1946; K. K. (Konrád), RP 26. 2. 1946 → Perokresby (1953) a (rozšíř.) Nevzpomínky (1963, s. 225); ● ref. Básně (defin. vyd.): M. Slezan, Akord 12, 1945/46, s. 366; G. (F. Götz), NO 3. 3. 1946; J. Pilař, Zeměd. noviny 7. 4. 1946 ●; ● nekrology: F. Halas, Kytice 1, 1945/46, s. 338 → Imagena (1971, s. 284); mo (J. Morák), My 46, 1, 1945/46, č. 24; J. Hájek, Tvorba 1946, s. 391; B. Novák, KM 1946, s. 301; A. Vaněček, Lid. kultura 1946, č. 25; bs (B. Slavík), LD 13. 6. 1946; G. (F. Götz) a Urb. (Z. Urbánek), NO 13. 6. 1946; B. Milčan (Mühlstein), Svob. Československo, 13. 6. 1946; jj (J. Janů), Svob. noviny 13. 6. 1946; F. Kafka, Svob. slovo 13. 6. 1946; F. Buriánek, Zeměd. noviny 13. 6. 1946; J. Seifert, Práce 13. a 23. 6. 1946; O. Mikulášek a A. Trýb, Rovnost 14. 6. 1946; B. Polan, RP 20. 6. 1946; F. Pala, Svob. slovo 22. 6. 1946; K. Bednář, Knižní výběr 1, 1946/47, s. 17 ●; P. Toman ml.: K. T. a jeho knihy, Marginálie 1946, s. 50; F. Pražák: Vzpomínka na K. T., Svob. noviny 19. 6. 1946; K. Bednář: Dílo K. T. a Fráni Šrámka, Svob. zítřek 1946, č. 6; Jul. S. (Skarlant): Nár. umělec K. T. v italském písemnictví, LD 26. 6. 1946; J. Hájek: Básník na předělu epoch, in Generace na rozhraní (1946, s. 59) → (přeprac.) Letorosty (1974, s. 38); ● ref. Rostlo stranou (rozšíř. vyd.): J. B. Čapek, Naše doba 53, 1946/47, s. 326; AMP (A. M. Píša), Kytice 1947, s. 235; ok (O. Kryštofek), Mladá fronta 8. 3. 1947; G. (F. Götz), NO 9. 3. 1947; jp (J. Pilař), Zeměd. noviny 29. 5. 1947; J. Linhart, Kulturní politika 3, 1947/48, č. 37 ●; H. Jelínek in Zahučaly lesy (1947, s. 118); E. Lešehrad in K. T., člověk a básník (1947); L. Boháček: Zhudebněné básně národního umělce K. T., Knihkupec a nakladatel 1947, s. 66; J. B. Čapek: Redukce v myšlení a v umělecké tvorbě, sb. Slovesná věda (1947, s. 23); ● k 70. výr. nar.: O. Kryštofek, Mladá fronta 23. 2. 1947; J. Otradovicová, Lid. kultura 1947, č. 7; J. Morák, My 47, 1947, č. 8; G. (F. Götz), NO 25. 2. 1947; K. P. (Polák), PL 25. 2. 1947 ●; J. Seifert: O nemocném srdci básníkově, Práce 2. a 9. 3. 1947; V. Tichý: K. T., Český kulturní Slavín (1948, s. 567); D. Šajtar: „Neznámá" báseň K. T., LidN 25. 7. 1948; P. Toman ml.: Jak vznikalo T. Rostlo stranou, Marginálie 22, 1949/50, s. 55 + Dvojí básnická verze u K. T., tamtéž 1950, s. 126; J. Honzík in K. T.: V tvou korunu, živote (1951); ● k 75. výr. nar.: B. Polan a M. Smetana, LitN 1952, č. 3; V. Běhounek, Práce 23. 2. 1952; F. Buriánek, RP 24. 2. 1952; Z. K. Slabý, Mladá fronta 26. 2. 1952; F. Soldan, Svět v obrazech 1952, č. 9; A. M. Píša, NŽ 1952, s. 441 → Stopami poezie (1962) ●; F. Buriánek in Bezruč – T. – Gellner – Šrámek (1955); D. Šajtar: Neznámé epigramy K. T. z doby protektorátu, HD 1955, s. 205; V. V. Štech: Vzpomínka na K. T., NŽ 1955, s. 1218; M. Blahynka: Dialog o T. čili Básnický paradox, HD 1956, s. 355 (k tomu polemika: F. Trávníček: Kritika a úcta k práci, tamtéž, s. 467); V. Závada: Rozhovor o básnickém odkazu K. T., Svob. slovo 12. 6. 1956; F. Buriánek: Básník světový a český, LitN 1956, č. 25; J. Hauft in K. T.: Ty písni živá (1957); D. Šajtar: Neznámá báseň gymnazisty K. T., HD 1957, s. 78; ● k 80. výr. nar.: J. Kopta, LD 24. 2. 1957; F. Hrubín, LitN 1957, č. 8 → Lásky (1967, s. 82); A. Matuška, Kultura 1957, č. 9 → Pro a proti (1959, s. 174); M. Petříček, Tvorba 1957, č. 8; J. Božoch, Slovenské pohľady (Bratislava) 1957, s. 197 ●; jb (J. Brabec): K. T. 1877–1946, LitN 1958, č. 47; Z. Pešat: K. T., Kultúrny život (Bratislava) 1959, č. 3; J. Skácel: Ticho nahlas, HD 1961, s. 262; B. Václavek: K. T. (rozhlas. relace 1937), Literární studie a podobizny (1962, s. 204) → Tvorba a skutečnost (1980, s. 306); M. Červenka: K. T., ČLit 1962, s. 267 + Vývoj T. slohu, in Symboly, písně

a mýty (1966, s. 138); F. Buriánek in Generace buřičů (1968); Z. Kalista in Tváře ve stínu (1969, s. 25); M. Florian a M. Červenka in K. T.: Addio' mecenáši! (1970); F. Springer: Podobizna, LD 11. 6. 1971; F. Buriánek in K. T.: Básně (1971) → O české literatuře našeho věku (1972, s. 110); J. Mourková: Dvojí výročí (25 let od smrti), Glosy ze Strahova 1971, č. 13–14; P. H. Toman: Anarchistická léta K. T., Práce 26. 2. 1972; A. Závodský: Mistrovství vlastních podobizen K. T. (Stará alegorie podzimu), SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1974, č. 21; Z. Trochová in K. T.: Vlastní podobizna (1975); F. Buriánek: Lyrika K. T., Čes. jazyk a literatura 26, 1975/76, s. 464; J. Klapuch: K. T., básník buřič, Nová svoboda (Ostrava) 12. 6. 1976; J. Hřebík: Básníkův domov, Katol. noviny 13. 6. 1976; P. H. Toman: Vzpomínka na K. T., Svob. slovo 24. 6. 1976; J. Žáček a F. Dvořák in K. T.: Měsíce (1976); ● k 100. výr. nar.: V. Vodák (M. Vacík), LD 25. 2. 1977; J. Peterka RP 25. 2. 1977; M. Zeman, Průboj (Ústí n. Lab.) 26. 2. 1977; J. Morák, Zeměd. noviny 26. 2. 1977; F. Buriánek, Lit. měsíčník 1977, č. 2 → Z moderní české literatury (1980, s. 43); hh (H. Hrzalová), tamtéž; J. Hek, Kam v Brně za kulturou 1977, č. 4; M. Blahynka, Tvorba 1977, č. 9 → Denní chléb (1978, s. 105) ●; J. Zika: Tulácká léta K. T., Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1977, č. 1; Z. Trochová in K. T.: Básně (1977); J. Peterka: T. Měsíce ve srovnání s jinými variacemi na kalendářový cyklus, ČLit 1977, s. 477; J. Zambor: Krv poézie, Slovenské pohľady (Bratislava) 1977, s. 119 → Ivan Krasko a poézia českej moderny (1981); V. Šmejkal: Měsíce K. T., Marginálie 1980, s. 76; V. Křivánek: Básníkovy toulky a návraty, Magazín Co vás zajímá 1981, č. 6; J. Šnobr: V tvou korunu, životě…, Lit. měsíčník 1981, č. 8; O. F. Babler: K. T. a Josef Florian, Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1982, č. 3; V. Forst: O rodném kraji K. T., SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1982, č. 29; P. Koukal: Revoltou znít a budit echa v srdcích, Revue Teplice 1982, č. 2 → Trubači revolt (1984, s. 47); V. Justl in K. T.: Hlas hlubin (1982); D. Šajtar: T. Historie psa, ČLit 1983, s. 528; J. Peterka: T. Měsíce alebo impulzy tradície v kontexte, Romboid (Bratislava) 1984, č. 2; F. Buriánek: Básník pravdy, Lit. měsíčník 1984, č. 3; F. Všetička: T. kalendářní cyklus, AUP Olomouc. Philologica 3. Čes. jazyk a literatura (1985) → (s tit. Stavba básně) AUP Olomouc. Facultas paedagogica. Monographica, sv. 16 (1994); E. Lukeš in K. T.: Torzo života, Melancholická pout, Sluneční hodiny, Měsíce (1985); J. Peterka: K. T.: Měsíce, sb. Rozumět literatuře (1986); Z. Kožmín: K. T. (Píseň cizí bolesti), in Interpretace básní (1986); F. Buriánek: Rok plný jubileí, Lit. měsíčník 1987, č. 1; ● k 110. výr. nar.: M. Blahynka, Nová svoboda (Ostrava) 25. 2. 1987; D. Foustková, Práce 27. 2. 1987; V. Křivánek, Kulturní práce 1987, č. 3 ●; Z. Heřman: Š & T, Zpravodaj Šrámkovy Sobotky 1987, leden–březen; F. Buriánek: Tulák a domov, in Inspirace domova (1988, s. 21); V. Binar in K. T.: V tvou korunu, životě (1989); mč (M. Červenka) in Slovník básnických knih (1990, Torzo života, Sluneční hodiny, Měsíce, Stoletý kalendář); J. Trávníček: Metafora bytí – bytí metafory, Tvar 1991, č. 30; V. Křivánek in J. Hrabáková a kol.: Studie o české literatuře na přelomu století (1991; upr. vyd. 2001) → Býti básníkem v Čechách (1999, s. 89); J. Svoboda: Takzvaný zjevný a utajený svět básníkův, ČLit 1994, s. 348; I. Slavík: K. T. na Hořovicku, in Propadliště paměti (1995, s. 157); S. Vodinský: Když je báseň zpěvem a poezie má svého světce, Haló noviny 10. 8. 1996; Petr Hruška: K. T., Host 1997, č. 2; M. Červenka a Z. Trochová in K. T.: Básně (1997), k tomu M. Červenka (dodatek), ČLit 1998, s. 447; V. Papoušek: T. univerzalismus a pohanství, Tvar 1997, č. 16; F. Šebesta: Anarchista, jenž pěšky prošel celou Evropu, LidN 8. 4. 2002; Z. Mathauser: Tropus v ohnisku významu, tvaru a hodnoty, sb. O interpretácii umeleckého textu. Pragmatika vyjadrovacích prostriedkov umenia 1, sv. 22–23 (Nitra 2001); V. Viktora: Provokatér měšťáka v měšťáckém deníku (Čes. deníku), Plž 2003, č. 12; V. Justl in K. T.: Tulák (2004).

phr

Prokop **Toman**

* 21. 12. 1872 *Praha*
† 5. 7. 1955 *Praha*

Výtvarný kritik, teoretik sběratelství, tvůrce slovníku výtvarných umělců; inspirace výtvarným uměním a sběratelstvím je příznačná i pro jeho prózy, v nichž se odborný zřetel stal výrazným činitelem výstavby.

Syn advokáta H. Tomana (1838–1898), věnujícího se též archeologii a historii. Po základní škole u sv. Jakuba na Starém Městě vystudoval v Praze Akademické gymnázium (mat. 1892) a práva. Pracoval jako krajský soudce (vrchní soudní rada). Jeho celoživotní zálibou se stalo výtvarné umění a sběratelství. 1908 založil Kroužek přátel umění malířského, z něhož se vyvinula Společnost sběratelů a přátel umění (po T. smrti se přejmenovala na Tomanovu společnost…); pořádala výstavy starších malířů 19. století (památná je 1909 objevná výstava věnovaná J. Navrátilovi) a přednášky, na nichž měl T. rozhodující podíl (vydal je v knize *Umění a sběratelství*). Byl také čestným členem pařížského Chambre internationale Experts d'Art. 1900 se oženil, 1935 podnikl se synem cestu do Holandska na Rembrandtovu jubilejní výstavu; holandské malířství 17. století a české výtvarné umění 19. století se také nejvíce ocitalo ve středu T. studijního zájmu. – Jeho syn Prokop Toman ml. byl vydavatelem bibliofilií, historikem a kritikem výtvarného umění a překladatelem.

Výtvarná historie a sběratelství působily silně i na podobu T. próz: na dvě romaneta s obdobným námětem milostného vzplanutí staršího sběratele k mladé dívce, která se stane příčinou jeho zkázy (*Sen noci štědrovečerní, Bílý démon*), na beletrizovaný životopis holandského malíře 17. století J. Vermeera van Delft (*Kouzelník barev*), jehož osnovu výrazněji než umělecká kompozice vytváří odborná erudice znalce umělcova života, díla i jeho doby, i na směs povídkových prvků, kulturněhistorických reálií a vzpomínek (*Vánoční povídky*). V mládí T. psal a vydával i básně poznamenané lumírovským epigonstvím (*Intimní verše*) a překládal francouzskou poezii. Ve výtvarně orientovaných studiích a článcích shromáždil množství údajů z oblasti životních osudů umělců, často nedoceněných (J. Navrátil, N. Grund, A. Piepenhagen, A. Kosárek), i z historie a techniky sběratelství, včetně jeho obtíží (padělatelství, expertizy, aukce, galerie, profily sběratelů). Největší zásluhy si T. získal postupně doplňovaným a korigovaným *Slovníkem československých výtvarných umělců,* k němuž impulsy nacházel už u svého otce a z něhož vytvořil jedinečné, věcně informativní dílo české uměnovědy, obsahující nakonec na 11 000 hesel.

PSEUDONYM, ŠIFRA: Prokop Skalický; P. T. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Čes. slovo; Čes. sběratel (1913–14); Dílo (1907, studie A. Piepenhagen); Drobné umění (1924); sb. Hollar (1955); katalog Profesor František Ženíšek (1938); Katalog výstavy Josefa Navrátila (1909); Lada (Ml. Boleslav 1894–95); Lid. noviny (1941, 1944); Lit. noviny (1936); Máj; Nár. listy (1894–1936); Ročenka Kruhu pro pěstování dějin umění za rok 1918; Venkov; Vesna (Brno, Vel. Meziříčí 1895); Volné směry (1912, O životě N. Grunda). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o umění a sběratelství:* Intimní verše (1898); Josef Navrátil, život a dílo (1919; rozšíř. vyd. 1932); Sen noci štědrovečerní (P 1920); Studie a vzpomínky českého sběratele (b. d., 1920); Bílý démon (P 1923); Adolf Kosárek (studie, 1925); Slovník československých výtvarných umělců (1927–30; rozšíř. vyd. 1936 s tit. Nový slovník československých výtvarných umělců; 1993–94 vyd. spolu s Dodatky P. H. Tomana z 1955); Umění a sběratelství (studie a přednášky, 1930); Rembrandtovy vánoce (P 1937); Kouzelník barev (P 1940); Sběratelské epištoly (1941); Vánoční povídky (1946, obs. i P Rembrandtovy vánoce). – *Překlad:* A. Theuriet: Pokušení (1896). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: K. Hlaváček: Starý herbář (1929). ▮

LITERATURA: -a: ref. Intimní verše, Světozor 32, 1897/98, s. 622; K. (J. Karásek ze Lvovic): ref. Bílý démon, Lit. listy 1, 1923/24, s. 57; V. Jirát: ref. ed. K. Hlaváček: Starý herbář, ČMF 16, 1929/30, s. 91; J. Karásek ze Lvovic in P. T.: Umění a sběratelství (1930); ● k šedesátinám: Š. (V. V. Štech), Čes. slovo 21. 12. 1932; rv, LidN 21. 12. 1932 ●; H. (Z. Kalista): ref. Rembrandtovy vánoce, Lumír 63, 1936/37, s. 175; ● ref. Kouzelník barev: J. Symerský, Čteme 2, 1939/40, s. 319; mk. (M. Kolář), Večerník Nár. práce 28. 12. 1940; jk. (J. Krejčí), Nár. práce 26. 1. 1941; V. Jirát, KM 1941, s. 81; -jms. (J. M. Slavík), Archa 1941, s. 43; -ský, LitN 1941, s. 46 ●; om (O. Mrkvička): Pětasedmdesátiny českého sběratele, LidN 21. 12. 1947; an.: Jak začínali (P. T. o Slovníku…), LD 20. 5. 1951; J. Pečírka: Autor Slovníku českosl. výtvarných umělců, LD 21. 12. 1952; F. Dvořák: K osmdesátce Dr. P. T., Výtvarné umění 1953, s. 431; ● nekrology: V. V. Štech, Výtvarná práce 1955, č. 13–14; F. Dvořák, sb. Hollar (1955, s. 178); S. R. (Richter), LD 7. 7. 1955; an., Svob. slovo 7. 7. 1955; (afs), Zeměd. noviny 10. 7. 1955 ●; P. H. Toman: Rod Tomanů na Rychnovsku, sb. Orlicko a Podorlicko (1974, s. 195); P. Marek: O životě a díle P. H. T. (též o P. T.), Muzeum a současnost 1985, s. 105.

jz, zp

Prokop **Toman** ml.

Působnost 1927–1948

Pražské nakladatelství zaměřené na literaturu přelomu 19. a 20. století a na méně známou tvorbu soudobých českých autorů.

Založil a řídil je syn výtvarného kritika, sběratele, prozaika a právníka Prokopa T. (1872–1955) Prokop T. (* 31. 8. 1902 Roztoky u Prahy, † 20. 6. 1981 Praha; psal se zprvu Prokop Toman ml., později Prokop H. Toman, v literatuře uváděnou formu Prokop Hugo Toman neužíval). Vystudoval reálné gymnázium v Truhlářské ul. v Praze (mat. 1921) a právnickou fakultu pražské univerzity (JUDr. 1925). Jeho zájmy od mládí formovalo kultivované rodinné prostředí s četnými kontakty do uměleckého světa. Od 20. let přispíval literárními, divadelními a výtvarnými referáty do četných deníků a kulturních i odborných periodik. Soukromě studoval zpěv u R. Maturové a H. Vávry, působil jako pěvec (barytonista) na scéně jeho Lidové opery a až do 70. let 20. století vystupoval na koncertech. Jako právník pracoval do 1950 nejprve jako soudce v Roudnici n. Labem a v Praze, naposledy na ministerstvu spravedlnosti. Později spolupracoval s churavějícím otcem na jeho slovníku výtvarníků a sám připravil Dodatky ke Slovníku československých výtvarných umělců (1955, v knize uveden jako

spoluautor), jejichž konečnou podobu postihly výrazné cenzurní zásahy. Po odchodu do invalidního důchodu vystudoval 1955–60 externě dějiny umění na filozoficko-historické, pak filoz. fakultě pražské univerzity, rozšířenou diplomovou práci vydal knižně s názvem Zdenka Braunerová (s podtit. Popisný seznam grafického díla, 1963). I když po 1945 se jako kritik, recenzent, komisař výstav a autor katalogů věnoval převážně výtvarnému umění, trvale akcentoval širší aspekty působení výtvarného díla a jeho vztahy k dalším uměleckým oborům, zejména k hudbě (1965 vydal samostatně drobnou stať Bohuslav Martinů očima výtvarníků) a literatuře. Opakovaně se vracel zejména k tvorbě K. Hlaváčka, A. Breiského, bratří Čapků a P. Bezruče (přispěl mj. do sborníků Petr Bezruč 1867–1967 a Frygickou čapku mám). Od 1926 byl členem Spolku čes. bibliofilů, v jehož časopisech soustavně sledoval bibliofilská vydání děl českých spisovatelů. Pohřben byl na Olšanských hřbitovech v Praze. – Jeho syn, informatik a vysokoškolský pedagog, Prokop T. (* 1942) publikoval 1964 básnickou sbírku Žákovská knížka a 1964–66 několik příspěvků s literární tematikou v periodikách Tvář, Sešity pro mladou literaturu a Mladá fronta.

Nepříliš rozsáhlá, avšak programově vyhraněná produkce nakladatelství P. T. ml. obráží ve všech knižnicích základní tematické okruhy nakladatelových literárních zájmů a dokládá jeho vnímavost k opomíjené tvorbě soudobých českých umělců. Na druhé vydání esejů A. Breiského Triumf zla (formálním spolunakladatelem byl autorův bratr R. W. Breiský) navázala bibliofilská knižnice *Trianon* (1928–38, 10 sv.), inspirovaná zprvu v překladech i v původní tvorbě vydavatelským programem družiny Moderní revue (R. de Gourmont, J. Laforgue, P. Louÿs; T. Dubrovská, J. Maria, R. Medek), později doplněná o dosud nevydanou básnickou tvorbu K. Tomana (Rostlo stranou) a P. Bezruče (Paralipomena 1, 2). V knižnici *Protos* (1930–47, 9 sv.), určené širšímu odběratelskému okruhu, soustředil T. soubory studií a úvah svého otce (Umění a sběratelství, Sběratelské epištoly) i výběr z vlastních knihomilských statí (Hovory s knihami a lidmi), k nimž připojil současnou beletrii i esejistiku (fejetony A. Hoffmeistra Světobol, verše R. Sterna Láska a lyzol, literární parodie D. Outratové Tak jako…, studie F. Soldana Jiří Karásek ze Lvovic) a dvě bezručiana ve vlastním uspořádání (sb. Pozdravy Petru Bezručovi a korespondence Bezruč a Machar). Knižnici *Libuše* (1940, 1 sv.), určenou české klasice, předčasně ukončila válečná nakladatelská omezení. V drobných svazcích knižnice neprodejných *soukromých tisků* (1927–47, 7 sv.) připomínal T. své oblíbené autory výběrem jejich časopiseckých příspěvků (M. Marten, V. Dyk, K. Čapek), edicí neznámých veršů (K. Hlaváček: Starý herbář) nebo vlastním překladem (H. de Régnier: Přiznání). Soubor uzavřel otiskem své přednášky Láska ke knize. – Výtvarný doprovod knih tvořila převážně původní grafika soudobých českých umělců různých generací i stylů (mj. C. Bouda, Z. Braunerová, A. Burka, F. Duša, A. Hoffmeister, F. Kobliha, J. Konůpek, V. Mašek, A. Moravec, A. Nauman, V. Silovský, K. Svolinský, T. F. Šimon), vždy přiléhavě volená k autorům i tematice děl. Na grafické úpravě publikací zprvu spolupracoval zejména K. Dyrynk, tisk zajišťovala nejprve Státní tiskárna, později i Kryl a Scotti v Novém Jičíně, K. Kryl v Kroměříži, Družstvo knihtiskárny v Hranicích aj.

KNIŽNICE. *Beletrie a práce o literatuře a umění:* …soukromý (a neprodejný) tisk (1927–48); Trianon (1928–38); Protos (1930–47); Libuše (1940). ∎

BIBLIOGRAFIE: Bibliofilské tisky dr. P. T. ml., Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 2004, č. 1. ∎ LITERATURA: B. Buchlovan: Sedm lístků z matriky soukr. vydavatelů, Marginálie 22, 1949/50, s. 12 → Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1996, s. 8; B. Pavel in P. H. T.: Rod Tomanů na Rychnovsku, sb. Orlické hory a Podorlicko (1974, s. 208); P. H. T.: Mé bibliofilské tisky (se soupisem), Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1977, s. 9; ● k pětasedmdesátinám P. T.: F. Dvořák, Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1977, s. 90 + LD 31. 8. 1977; pk (P. Kovařík), Svob. slovo 31. 8. 1977 ●; ● nekrology P. T.: pk (P. Kovařík), Svob. slovo 23. 6. 1981; D. Šafaříková, Práce 26. 6. 1981, -jnč-, Výtvarná kultura 1981, č. 5, příl.; V. Šmejkal, Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1981, s. 112 ●; (fd) (F. Dvořák): Vzpomínka na P. H. T., LD 31. 8. 1982; P. Marek: O životě a práci P. H. T., Muzeum a současnost 1985, s. 105; P. Kneidl: Úvodní slovo vernisáže výstavy Dr. P. H. T. – bibliofil, Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 2004, č. 1.

az

Miroslava **Tomanová**

* 9. 10. 1906 *Hradec Králové*
† 25. 6. 1991 *Praha*

Prozaička a dramatička, autorka a spoluautorka (většinou s J. Tomanem) epických obrazů dějinných i soudobých sociálních zápasů.

Roz. Saková. – Otec byl chemický inženýr působící v cukrovarech a později ve státním živnostenském inspektorátu. Od dětství ovlivňovalo T. rodinné kulturní prostředí (matka vystudovala zpěv). S rodiči nejprve žila v Černovicích v tehdejší Bukovině (nyní Ukrajina) a později v Olomouci, kde od 1911 navštěvovala obecnou školu a 1916–20 gymnázium; 1921 se rodina přestěhovala do Prahy a T. zde pokračovala ve studiu na dívčím gymnáziu „Krásnohorská" (mat. 1925). 1925 uzavřela sňatek se spisovatelem J. Tomanem, s nímž v řadě děl vytvořili autorskou dvojici; T. se věnovala literatuře jako spisovatelka z povolání. Podnikla řadu cest, s manželem navštívila Itálii, Francii, Španělsko, Jugoslávii, Německo, Rakousko, sama Sovětský svaz a další země. Po porážce reformního procesu koncem 60. let se T. výrazně angažovala při ustavení a v činnosti nového spisovatelského svazu. 1972–78 byla členkou red. rady časopisu Literární měsíčník.

Společenská kritika a úsilí o nenáročnou psychologizaci charakterizují první dramatická díla T., vznikající ve spolupráci s J. Tomanem: ve hře *Přítelkyně* zobrazili tragédii nepochopené obětující se dívky, *Žába na prameni* satirizovala pohádkovou formou vztahy lidí na vesnici. Dramatická tvorba T. z období národního ohrožení pracuje s historickými tématy a alegorizací; revuální hra *Lidový král* se odvolává na národní a lidovou tradici, *Zvon mého města* na pozadí konfliktu dvou znesvářených zvonařů z rudolfínské Prahy vyjadřuje víru v překonání dočasné národní porážky. Agitační komedie *Svatební koláče* z počátku 50. let schematicky idylizovala kolektivizaci venkova. Ambicí budovatelského románu *Kde lišky dávají dobrou noc* bylo postižení morálního přerodu a tvořivé efektivnosti pracovního úsilí lidí v nových podmínkách socialismu. T. byla též spoluautorkou prózy pro mládež *Táborový oheň* a cestopisných črt *Italská paleta,* podílela se i na rozsáhlé historické fresce *Sokrates,* která představovala život a dílo antického filozofa v širokém proudu osudů a dění; dílo vycházelo z intencí materialistického myšlení a vyzdvihovalo Sokratův lidový původ a vědomou plebejskost, jeho racionalismus a kolektivismus hájící zájmy prostého občana. Samostatně vytvořila T. román *Stříbrná pláň,* odehrávající se v prostředí českosl. armádního sboru na východní frontě během bitvy o Kyjev; vykreslila zde charaktery a vztahy v malé jednotce telefonistů, v jejichž krví placeném smyslu pro povinnost a hrdinství viděla záruku budoucího vývoje státu. – Psala i rozhlasové hry (Zkáza Titaniku, 1939, s J. Tomanem; Na lvy dáme zlatou, maminko!, 1975).

PŘÍSPĚVKY *in:* Čtenář (1957, 1966, 1972); sb. Druhý sjezd Svazu čes. spisovatelů (1977); Hlas revoluce (1972, 1983); Květy (1976); Listy (1968); Lit. měsíčník (od 1973; mj. 1974 E Rozmlouvání o nezvěstném); Lit. noviny (1955, 1959, 1961); sb. Nástup. Třicet let české prózy (1975); Nová svoboda (1972); Nové knihy (1983); O knihách a autorech (1974); sb. O mužích ve zbrani (1978); Práce (1971, 1977); Praha–Moskva; Právo lidu (1936); Rozhlas (1977, 1989); Rudé právo (od 1936); sb. Spolu ve jménu života (1978); Svět práce (1971); Svět socialismu (1970, 1976); Tribuna; Tvorba (1977–78); sb. Václavkova Olomouc 1981 (tit. Čes. a slovenská literatura 1930–1980 v boji proti fašismu a válce, 1984); Vlasta (1953); Výběr z nejzajímavějších knih (1978–80, mj. vzpomínky); Zeměd. noviny (1964, 1971); Život strany (1972). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Přítelkyně (D 1936, i prem., s J. Tomanem); Žába na prameni (D 1938, i prem., s J. Tomanem); Vinice (D 1941, po zákazu 1941 pouze tři ochotnická představení; upr. vyd. 1946, i prem., s J. Tomanem); Zvon mého města (D 1944, prem. 1943); Lidový král (D 1951, prem. pův. cenzurované verze 1938, prem. tištěné verze 1951, s J. Tomanem); Svatební koláče (D 1951, prem. 1950, texty písní V. Dubský, hudba L. Pacák); Táborový oheň (P pro ml., 1953; upr. vyd. 1959, s J. Tomanem); Kde lišky dávají dobrou noc (R 1957, s J. Tomanem); Italská paleta (cestopis, 1962, s J. Tomanem); Stříbrná pláň (R 1970; upr. vyd. 1981); Stříbrná pláň (D 1975, i prem., podle stejnojmenného R, s F. Bršlicou); Sokrates (R 1975; jako spoluautorka J. Tomana uváděna M. T. od sloven. vyd. 1979 a čes. vyd. 1987). ▮

LITERATURA: an.: M. T. (1976, nakladatelský tisk k sedmdesátinám); J. Polák: Josef Toman – M. T. (1978). ▮ ● ref. Přítelkyně: V. Tille, LitN 8, 1935/36, č. 13; H. Jelínek, Lumír 62, 1935/36, s. 294; AMB. (A. M. Brousil), Venkov 2. 2. 1936; m. n. (M. Novotný), LidN 2. 2. 1936; AMP. (A. M. Píša), PL 2. 2. 1936; A. Sk. (Skála), Rozhledy 1936, s. 192 ●; ● ref. Žába na prameni: H. Jelínek, Lumír 64, 1937/38, s. 212; A. M. Brousil, Venkov 27. 2. 1938; kd (E. Konrád), LidN 1. 3. 1938; rb. (O. Srbová), Ranní noviny 2. 3. 1938 ●; ● ref. Lidový král: kd (E. Konrád), LidN 27. 10. 1938; AMP. (A. M. Píša), PL 27. 10. 1938 → Di-

vadelní avantgarda (1978); H. Jelínek, Lumír 65, 1938/39, s. 51 ●; ● ref. Vinice: mk. (M. Kolář), Večerník Nár. práce 1. 3. 1941; jd (J. Drda), LidN 10. 3. 1941; -ša-, LitN 1941, s. 143; J. Kopecký, KM 1941, s. 253 ●; ● ref. Zvon mého města: jd (J. Drda), LidN 4. 7. 1943; os. (O. Srbová), Nár. práce 6. 7. 1943; K. Votava, Venkov 12. 5. 1944 ●; E. Janský in M. T.: Svatební koláče (1951); J. Valenta: ref. Svatební koláče, Svob. slovo 1. 4. 1951; ● ref. Kde lišky dávají dobrou noc: J. Hájek, LitN 1957, č. 25; V. Dostál, Kultura 1957, č. 27; Z. Kožmín, HD 1957, s. 369; J. Pilát, Práce 3. 9. 1957; M. Jungmann, Vlasta 1957, č. 32; F. Benhart, RP 26. 1. 1958; V. Forst, Tvorba 1959, s. 547 ●; Z. Mráz: ref. Táborový oheň, ZM 1960, s. 275; ● ref. Italská paleta: J. Čutka, RP 9. 9. 1962; Z. Heřman, LitN 1962, č. 29; J. Opelík, Kultura 1962, č. 29 → Nenáviděné řemeslo (1969) ●; B. Mach: k pětašedesátinám, Práce 8. 10. 1971; ● ref. Stříbrná pláň: V. Běhounek, Nové knihy 1971, č. 10; (ny). (M. Nyklová), LD 9. 3. 1971; V. Brett (o dramatizaci), RP 23. 5. 1975 ●; E. Vondrášková: rozhovor k jubileu M. T., Lit. měsíčník 1976, č. 8; V. Benšová: Za znakem mládí (o E Rozjímání o nezvěstném a jeho zhudebnění J. F. Novákem), Lit. měsíčník 1978, č. 7; ● k pětasedmdesátinám: (er) (F. Cinger), RP 9. 10. 1981; H. Hrzalová, Lit. měsíčník 1981, č. 8; J. Rumler, Nové knihy 1981, č. 40; J. Urbánková, O knihách a autorech, podzim 1981, s. 6 ●; ● k osmdesátinám: er (F. Cinger), RP 9. 10. 1986; (fc) (G. Francl), LD 9. 10. 1986; vbc (V. Vrabec), Svob. slovo 9. 10. 1986; H. Hrzalová, Lit. měsíčník 1986, č. 8; J. Polák, Nové knihy 1986, č. 40 ●; M. Tomanová: Sokrates, hledač blaženosti (o autorství R), Rozhlas 1989, č. 19; (el): nekrolog, Haló noviny 8. 7. 1991; L. Vodička in Bez práce, nemůže, ach nemůže být lásky! (Nesoustavné poznámky k poetice českého budovatelského dramatu), Rozrazil 2006, č. 5.

jz

Jaromír **Tomeček**

* 30. 9. 1906 *Kroměříž*
† 15. 7. 1997 *Brno*

Autor žánrově rozmanitých próz a fejetonů o přírodě určených někdy výslovně mládeži; publicista věnující se přírodní i kulturněhistorické problematice, zejména moravské.

Narodil se v rodině krejčího jako první z pěti dětí z otcova druhého manželství. Základní vzdělání získal ve svém rodišti, kde studoval i na klasickém gymnáziu (1916–25). Po maturitě odešel do Brna na právnickou fakultu, tam se po dvou semestrech (1926) přihlásil na Podkarpatskou Rus při hledání úředníků pro tamější magistráty. Jeho cesta vedla do Mukačeva, kde žila starší sestra z prvního manželství. Před absolvováním čtrnáctiměsíční notářské školy v Bratislavě (1929) krátce pracoval na notariátě v Dercenu. 1929–34 byl obvodním notářem v Lalově, 1934–39 vedoucím notářem ve Volovém (Mežgorje). Tam se osobně seznámil se spisovateli poznávajícími Zakarpatsko (H. Malířová, S. K. Neumann, K. Nový, I. Olbracht, V. Vančura, J. Zatloukal). Po zřízení protektorátu v březnu 1939 byl donucen s rodinou k návratu na Moravu; krátce žil v Kroměříži, od 1940 v Brně, kde nejprve pracoval jako úředník na Zemském úřadě, potom byl totálně nasazen do slévárny. 1945 se stal tajemníkem Zemské kulturní rady při Zemském národním výboru. 1946 dosáhl doktorátu práv. 1948–53 působil jako redaktor na Studijním a plánovacím úřadu v Brně, 1954–62 v časopisu Host do domu (1953–55 byl též členem red. rady Nového života). Poté se stal spisovatelem z povolání. Rozsáhlá byla jeho spolupráce s Českosl. rozhlasem, kterou zahájil již v meziválečném období (povídky pro košické vysílání) a v níž pokračoval od 1943 jako host vzdělávacích a zábavných pořadů (mj. 1963 Sedmilháři, 1972 Rukopis na mém stole, 1989 Po pěšinách domova). Spolupracoval rovněž s Českosl. televizí, mj. na většině dílů cyklu Lovy beze zbraní (Ostrava 1962–87, některá vyprávění vyšla ve stejnojmenném výboru); je spoluautorem scénářů pořadů Sólo pro… lesy (1978) a Zahrada slunce (1991), podle jeho předlohy vznikl pořad Vztah krajiny a tvorby (1985), v cyklu Krajina mého srdce (Brno 1989) vystupoval jako průvodce a moderátor. – Na svých četných cestách kromě podrobného poznávání Československa procestoval velkou část Evropy (Bulharsko, Jugoslávie, Maďarsko, Polsko, Rumunsko, později Německo, Rakousko, Švédsko, Švýcarsko).

Veškerá T. literární činnost pramenila z jeho rozsáhlé a detailní znalosti přírody, doplňované odborným studiem. Její pojetí v sobě slučuje střízlivé pozorovatelství s vypravěčskou spontaneitou, v pozdějších dílech se sklonem k lyrizaci a meditativnosti. T. navazoval na linii české přírodní prózy započatou J. Thomayerem, rozvíjenou J. Mahenem a J. Vrbou, již dovedl k žánrové emancipaci. Ve svých literárních počátcích prošel T. stadiem vitalismu, podníceným typem volné přírody Zakarpatska, kterou oslavil prvotinou *Vuí se směje,* románovým pásmem *Stříbrný lipan,* povídkami

o lidech a přírodě *Divní* a prózou *Země zaslíbená* s nostalgicky zabarvenými vzpomínkami na místa, jež byl nucen opustit. Již v těchto prózách uplatnil specifické rysy spojované s touto literaturou (např. boj mezi druhy, právo silnějšího na život), které dále rozvíjel. Příklon k jinému typu přírody, charakterizovaný často jako T. moravské období, postupně ustaloval v jeho prózách nutnost bránit svébytnost přírody vůči lidské dobyvatelské činnosti (*Admirál na Dyji, Jenom vteřiny* aj.). To se stalo i konstantním rysem ucelených souborů fejetonů (*Kameje, Doteky ticha, Závaží času, Zastav se na chvíli*), původně otiskovaných časopisecky. Přesouvání akcentu na etickou a ochranitelskou funkci v souvislosti s novým promýšlením vztahů mezi přírodou a člověkem se objevuje i při komponování složitějších celků, v nichž někdy T. využíval vnitřního monologu nebo i vyprávění v 2. osobě jednotného či množného čísla. V próze *Neklid,* situované na jižní Moravu, T. koncepce přírody zahrnula celý vesmír, jehož vědomou a myslivou součástí zůstává člověk, i problematizaci pojmu času. Typickými rysy další T. tvorby se staly stabilizovaná filozofie přírody, opakování motivů (obrazy noční oblohy, staré báje), kompoziční členění (obvykle na čtyři části) a tvárné postupy (spojování konkrétního s nadčasovým, obyčejného s monumentálním, dojmů s reflexí a zobecňujícím poznáním, lyrických prvků s epickými), a to nejen v souborech povídek (*Ve znamení zvěrokruhu, Živly a osudy*), ale v zjednodušenější podobě i v literatuře pro děti (*Labutí oblaka*). K epickému principu prvních próz se vrací knižní soubor *Psí hlas* a částečně i romány ze Zakarpatska (*Marko, Zlatá mandragora*) a přiklánějí se k němu i prózy z 90. let, opět postihující všední i neobvyklé jevy a okamžiky z rostlinné a zvířecí komunity s autorovou neumdlévající schopností dobrat se jejich příčin (*Ne ohněm a mečem, Záhady divočiny, Minutová dramata, Dobrodružné lovy*). Lyrický princip naopak převládá v baladickém zbojnickém románu *Mezi dvěma výstřely,* doplněn reflexí, koncentrovanou působivými slovy do vzpomínky, vrcholí díkůvzdáním za dary života v básnických črtách *Budiž světlo.*

ŠIFRY: jt., tom. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Ahoj na sobotu (1971, 1978); Almanach Klubu čtenářů (1961, 1963); Alternativa (Opava); Brněnský večerník (1971–72, 1977, 1980–81, 1989); Červený květ (Ostrava 1965–68); sb. České gymnázium v Kroměříži 1882–1972 (1972); sb. Československo – historie, příroda, umění (1975); Českosl. sport (1982); Českosl. svět (1969); Českosl. voják (1956–57, 1983, 1987); Čes. dělník (1941–42); Čtenář (1971); Dětská kniha; Dikobraz (1966); Duha (Brno 1987); Hospodářské noviny (1963); Host do domu (1954–64); Impuls (1967); Index (1969); sb. Jedním dechem (1970); Kalendář RP 1961 (1960); Kam v Brně za kulturou (1966, 1987); Kmen (1988); Kultura (1957–59); Kulturní rozvoj (1989); Kulturní tvorba (1963–67); Květy (od 1953); Lidé a země (1970–72, 1977); Lid. demokracie (1962, 1971–74, 1979–86); Lid. noviny (1935, 1939–45); Lit. listy, pokr. Listy (1968–69); Lit. měsíčník (1972, 1974–81, 1983, 1986–89); Lit. noviny (1954–62, 1964–67); sb. Malá knížka o Malém Bobši (1989); Malovaný kraj (Břeclav 1973, 1995); Mladá fronta (1975, 1986); Mladá vesnice (1953); Moravskoslezský týden (1969); Naše rodina (1969, 1972); Nová svoboda (Ostrava 1966–68); Nové knihy (1961); Nový život (1952–57); O knihách a autorech (1974, 1982, 1986); sb. O rybářích pro rybáře (1970); Ohníček (1954, 1977–78); Ochrana přírody (1963, 1969, 1972); Pionýr (1956, 1975); Plamen (1960–65); sb. Pod perutí orla (1977); Podkarpatské hlasy (Užhorod 1934, debut – F Rozhovor); Práce (1969, 1971–83); Pravda (Plzeň 1972–76, 1981, 1987); Rodina a škola (1975, 1979); ROK (Brno 1992); Rovnost (1956–77); Rozhlas (1982); Rudé právo (od 1954); Slovanský přehled (1959); sb. Srdce, zdraví, Vysočina (Žďár n. S. 1978); Stráž myslivosti (1936); sb. Stříbrný bodyček (1968); Svět práce (1974, 1979); Svět v obrazech (1956); Svob. noviny (1946–47); Svob. slovo (1962–64, 1970–76, 1994); Tau (1994); Tvorba (1970–73, 1976–79, 1982, 1985); Učitelské noviny (1979); Universitas (Brno 1978); sb. Velká kniha Sedmilhářů (1994); Věda a život (1969–72, 1976–80, 1984); Vlaštovička; sb. Vteřiny strachu (1968); sb. Vůně jehličí (1979); Výběr z nejzajímavějších knih (1981–84, 1986); Za krásami domova, pokr. Krásy domova (1961–66); Zeměd. noviny (1967–68, 1976, 1979, 1989); Zlatý máj (1963, 1971–72, 1981, 1986–87); Zpravodaj města Kroměříže (1971). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Vuí se směje (PP 1944; přeprac. vyd. 1955); Stříbrný lipan (R 1944; 1988 společně s R Hora hoří); Ryba a hvězda (P 1945); Divní (PP 1946); Země zaslíbená (R 1947; 1975 společně s P Mezi dvěma výstřely s tit. Výstřely a zaslíbení); Les u řeky (P pro ml., 1954); Věčný hvozd (PP pro ml., 1956); Admirál na Dyji (R pro ml., 1962); Jenom vteřiny (PP 1962); Předjitřní setkání (PP 1962); Zemí révového listu (RpRp 1964); Neklid (P 1965); Smaragdové stopy (PP pro ml., 1966); Marko (R pro ml., 1967); Kameje (FF 1970); Doteky ticha (FF 1971); Mezi dvěma výstřely (R 1972; 1975 společně s R Země zaslíbená s tit. Výstřely a zaslíbení); Závaží času (FF 1972); Divotvorné lovy (PP pro ml., 1974); Zastav se na chvíli (FF 1974); Ve znamení zvěrokruhu (PP 1977); Zázraky v přírodě (PP 1978); Psí hlas (PP 1979); Když padají hvězdy (PP pro ml., 1980); Labutí

oblaka (P pro ml., 1980); Lásky (vzpomínkové PP, 1981, ed. Z. Heřman); Ptačí příběhy (PP pro ml., 1983); Hora hoří (R 1984; 1988 společně s R Stříbrný lipan); Živly a osudy (PP 1985); Proměny (vzpomínková P se vzpomínkami přátel, 1986); Zlatá mandragora (R 1990); Přírodu obdivuj vždy a všude (E 1992); Budiž světlo (PP 1994); Ne ohněm a mečem (PP 1994); Minutová dramata (PP 1996, ed. J. Malina); Záhady divočiny (PP 1996); Dobrodružné lovy (PP 1997). – *Překlady:* E. Szigligeti: Liliomfi (1972). – *Adaptace:* A. Brehm: Život zvířat 1. Savci (1974). – *Ostatní práce:* Rekviem za Jana Šmardu (1968); dále textové doprovody k obrazovým publikacím: Jeseníky (1964, fotografie O. Lenhart); Valašská suita (1966, fotografie V. Reichmann a K. O. Hrubý); Vincenc Makovský – národní umělec (1966, obs. P k úmrtí s tit. Padl smrk); Pod Pálavou (1970, fotografie V. Reichmann); Brno a okolí (1973, fotografie F. Přeučil); Zelené ticho (1980, fotografie J. Holeček ml.); kat. Pálavské metamorfózy (1983, s F. Hronem); Mikulov (1983, s M. Zemkem, fotografie M. Budík aj.); Zaječí romance (1988, fotografie J. Holeček a J. Holeček ml.); kat. Pálavské metamorfózy 3. Zasloužilý umělec Antonín Smažil (1989, s F. Hronem). – *Výbory:* Na slunné stezce (1953); Zelená ozvěna (1959, ed. J. Hrabák a F. Tenčík); Vlka živí nohy (1965); Prales nekvete růžemi (1967, zde poprvé P Zelené miserere); Lovy beze zbraní (1976, ed. A. Benešová); S nebem nad hlavou (1985, ed. L. Ducháček); Tajemná Řásnovka a jiné příběhy pro chlapce (1990, s pracemi J. Foglara a F. Tenčíka); Na poloninách (1998, ed. S. Bartůšková). – *Souborné vydání:* J. T. knihy pro mládež (Albatros, 1973–74, 8 sv.). ▮ SCÉNICKY. *Překlad:* F. Molnár: Balada od kolotoče (1971). ▮ REDIGOVAL *časopis*: Host do domu (1959–61, s jinými). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: sb. Stříbrný bodyček (1968, s jinými); sb. Pod perutí orla (1977, s B. Štěpánkovou). ▮

BIBLIOGRAFIE: J. Opelík, I. Kříž: J. T. a moravská próza 1945–1958 (1958); J. T. (b. d., 1972, nakl. tisk Českosl. spisovatele, bibliografie S. Mouchová, medailon B. Svozil pod šifrou sVz); J. T. (Knihovna J. Mahena v Brně 1976, rozmnož.); J. T. (Knihovna m. Ostravy 1976, rozmnož.); O. Fiala: Ve znamení přírody (Kroměříž 1976; dopln. vyd. 1981). ▮ LITERATURA: S. Bartůšková: J. T. (1981); viz též rubr. BIBLIOGRAFIE. ▮ ● ref. Vuí se směje: V. Kolář, LidN 5. 6. 1944; V. T. (Tichý), Nár. práce 5. 8. 1944 ●; ● ref. Stříbrný lipan: V. T. (Tichý), Nár. práce 4. 3. 1945; K., Svob. slovo 23. 2. 1946 ●; ● ref. Ryba a hvězda: ok (O. Králík), Akord 12, 1945/46, s. 237; O. M. (Mikulášek), Rovnost 8. 1. 1946; drjd (J. Doležal), LD 20. 3. 1946; R. K. (Konečný). List Sdružení mor. spisovatelů 1946, s. 121 ●; ● ref. Divní: A. Hrubý, KM 1946, s. 457; jv, Rovnost 28. 12. 1946 ●; ● ref. Země zaslíbená: J. S., List Sdružení mor. spisovatelů 2, 1947/48, s. 214; jm., Svob. noviny 28. 2. 1948 ●; ● ref. Na slunné stezce: Ku, Komenský 1954, s. 317; V. Pazourek, HD 1954, s. 84; B. Říha, NŽ 1954, s. 653 ●; ● k padesátinám: I. Kříž, LitN 1956, č. 41; O. Mikulášek, HD 1956, s. 471 ●; B. Polan: ref. Stříbrný lipan (4. vyd.), ZM 1959, s. 560; F. Tenčík in J. T.: Zelená ozvěna (1959); ● ref. Zelená ozvěna: LM, Červený květ 1959, s. 205; F. Všetička, ZM 1960, s. 242 ●; J. T. o své knize Věčný hvozd (2. vyd.), Nové knihy 1961, č. 7; ● ref. Admirál na Dyji: J. Opelík, Kultura 1962, č. 42; Z. Vavřík, LitN 1962, č. 34; F. Tenčík, HD 1962, s. 375; J. Šlajer, ZM 1963, s. 222 ●; ● ref. Jenom vteřiny: Š. Vlašín, Rovnost 3. 2. 1963; (bš) (M. Bureš), Svob. slovo 24. 3. 1963; P. Nauman, LitN 1963, č. 6; D. Moldanová, Plamen 1963, č. 7; F. Tenčík, HD 1963, s. 255 (i ref. Předjitřní setkání) ●; ● ref. Předjitřní setkání: M. Leskovjanová, RP 5. 4. 1963 (i ref. Admirál na Dyji a Jenom vteřiny); Š. Vlašín, Mladá fronta (venkov) 5. 5. 1963; Z. Heřman, LitN 1963, č. 35 ●; J. Dewetter: Literatura „čerez mušku" (rozhovor), ZM 1963, s. 241; ● ref. Zemí révového listu: Š. Vlašín, Rovnost 9. 4. 1965; O. Sus, Práce 21. 4. 1965; V. Forst, RP 31. 7. 1965 (i ref. Vlka živí nohy); Z. Kožmín, HD 1965, č. 6; ld, Kulturní tvorba 1966, č. 2; F. Valouch, Červený květ, 1966, s. 158 (i ref. Neklid) ●; ● ref. Neklid: J. Opelík, LitN 1965, č. 23 (i ref. Vlka živí nohy, Zemí révového listu); Z. Kožmín, HD 1965, č. 9 (i ref. Vlka živí nohy); D. Pavlová, Plamen 1965, č. 8 ●; J. Opelík: J. T. a problémy žánru, sb. Cesty k dnešku 2 (1966, s. 154); ● k šedesátinám: S. Bartůšková, Rovnost 25. 9. 1966; I. Kříž, LitN 1966, č. 40; J. Skácel, HD 1966, č. 9; L. Ducháček, Plamen 1966, č. 9; M. Živný, Zpravodaj města Kroměříže 1966, č. 9 ●; J. Tafel: ref. Smaragdové stopy, LitN 1967, č. 15; ● ref. Valašská suita: V. Fiala, Kulturní tvorba 1967, č. 23; J. Plachetka, RP 13. 6. 1967; O. Sus, HD 1967, č. 5 ●; J. Opelík in J. T.: Prales nekvete růžemi (1967); ● ref. Prales nekvete růžemi: S. Bartůšková, Rovnost 23. 1. 1968; J. Pecháček, LitN 1968, č. 3 ●; ● ref. Marko: zal. (H. Hrzalová), Kulturní tvorba 1968, č. 14; O. Chaloupka, Impuls 1968, s. 447; Š. Vlašín, RP 2. 1. 1969 ●; ● ref. Kameje: Z. Pinc, Nové knihy 1970, č. 32; (zz). (Z. Mráz), Zeměd. noviny 15. 9. 1970; Kf (Z. Kufnerová), Večerní Praha 5. 10. 1970; Š. Vlašín, Tvorba 1970, č. 50–51 ●; ● k pětašedesátinám: M. Tmé, Tvorba 1971, č. 39 (rozhovor); Z. Heřman, Mladá fronta 30. 9. 1971; V. Pazourek, Svob. slovo 30. 9. 1971; (vrt), NŽ (Břeclav) 30. 9. 1971; Š. Vlašín, Rovnost 30. 9. 1971; J. Spáčil, Zpravodaj města Kroměříže 1971, č. 10; Z. Bakešová, Mladá fronta 27. 11. 1971 (rozhovor) ●; ● ref. Doteky ticha: (iz). (I. Zítková), Zeměd. noviny 15. 12. 1971; Š. Vlašín, Rovnost 30. 12. 1971; (šb). (J. Škrábek), LD 9. 3. 1972 ●; O. Chaloupka: ref. Věčný hvozd (3. vyd.), ZM 1972, s. 53; ● ref. Mezi dvěma výstřely: (vj). (V. Jiroušek), Nová svoboda 15. 3. 1972; J. Svoboda, Mladá fronta 2. 6. 1972 ●; ● ref. Závaží času: N. k. (V. Nejtek), Nové knihy 1972, č. 51; -kov- (K. Cvejn), Lit. měsíčník 1973, č. 3; M. Rusinský, Ostravský kulturní zpravodaj 1973, č. 3 ●; M. Tmé: Učarovala mu příroda, Kultura 1973, č. 6; J. M. (Marhounová): ref. Smaragdové stopy (2. vyd.), ZM 1974, s. 416; ● ref. Divotvorné lovy: (ab).

(A. Benešová), Nové knihy 1975, č. 4; (jo), LD 25. 3. 1973; A. L. (Linke), ZM 1975, s. 494; B. Svozil, Lit. měsíčník 1976, č. 1 (i ref. Výstřely a zaslíbení) ●; ● ref. Zastav se na chvíli: jkt (J. Klempera), Nové knihy 1975, č. 26; (lkn). (L. Štěpán), Zeměd. noviny 24. 12. 1975; K. Cvejn, Lit. měsíčník 1975, č. 6; S. Bartůšková, Romboid (Bratislava) 1975, č. 11 ●; E. Vondrášková: Svěží jitro (rozhovor), Lit. měsíčník 1975, č. 6; ● ref. Výstřely a zaslíbení: L. Ducháček, Nové knihy 1975, č. 41; (zks), Mladá fronta 15. 11. 1975 ●; ● k sedmdesátinám: (pet). (P. Švyhnos), Brněnský večerník 23. 9. 1976; (kf). (Z. Kufnerová), RP 2. 10. 1976; Š. Vlašín, Tvorba 1976, č. 40; M. Tmé, Kam v Brně za kulturou 1976, č. 15; J. Skutil, VVM 1976, s. 321; B. Svozil, O knihách a autorech 1976, podzim, s. 5; S. Bartůšková, B. Říha, J. Křenek, J. V. Pleva, Lit. měsíčník 1976, č. 7 ●; A. Benešová in J. T.: Lovy beze zbraní (1976); J. Poláček: V kontaktu s přírodou a lidmi (rozhovor), Rovnost 11. 3. 1977; -eva-: ref. Lovy beze zbraní, Svob. slovo 17. 5. 1977; S. Bartůšková: Karpatské prózy J. T., ČLit 1977, s. 236; Společný zájem příroda. Dopisy P. Bezruče J. T. (z 1945–50), sb. Frygickou čapku mám (1978, ed. S. Bartůšková); D. Illík in J. T.: Ve znamení zvěrokruhu (1977); (ku) (J. Kutina): ref. Ve znamení zvěrokruhu, LD 31. 1. 1979; K. Nový in J. T.: Jenom vteřiny (1979, 2. vyd.); Z. Heřman: J. T., ZM 1979, s. 598; ● ref. Zázraky v přírodě: H. Černá, RP 10. 2. 1979, příl. Haló sobota; (pet). (P. Švyhnos), Brněnský večerník 1. 3. 1979; baj, Tvorba 1979, č. 9; S. Bartůšková, Universitas (Brno) 1979, č. 4 ●; J. Hrabák: Lovec beze zbraní J. T., Lit. měsíčník 1979, č. 10; ● ref. Psí hlas: jkt. (J. Klempera), Nové knihy 1979, č. 44; S. Bartůšková, Rovnost 3. 1. 1980; (ves) (M. Veselá), Práce 5. 5. 1980; J. Polák, Lit. měsíčník 1980, č. 3 ●; ● ref. Labutí oblaka: S. Bartůšková, Rovnost 23. 7. 1981; Z. Heřman, ZM 1981, s. 402 ●; ● k pětasedmdesátinám: I. Kříž, Brněnský večerník 29. 9. 1981 (rozhovor); S. Bartůšková, Rovnost 30. 9. 1981; L. Štěpán, Zeměd. noviny 30. 9. 1981; (ALA) (L. Fiala), Zpravodaj města Kroměříže 1981, č. 9; B. Svozil, J. Hrabák, B. Macák, Z. Pluhař, J. Křenek, J. Uher, L. Odehnal, Lit. měsíčník 1981, č. 7 ●; S. Bartůšková: ref. Když padají hvězdy, Rovnost 22. 7. 1982; ● ref. Ptačí příběhy: (n)., LD 11. 7. 1984; (La), Zeměd. noviny 26. 10. 1984 ●; ● ref. Hora hoří: (los) (L. Soldán), Brněnský večerník 12. 2. 1985; J. Klempera, Práce 14. 2. 1985; Z. Heřman, Mladá fronta 12. 3. 1985; P. Pešta, Rovnost 14. 3. 1985; (iz) (I. Zítková), Zeměd. noviny 13. 5. 1985; V. Píša, RP 2. 8. 1985; S. Bartůšková, Lit. měsíčník 1985, č. 8 ●; ● ref. Živly a osudy: S. Bartůšková, Rovnost 20. 5. 1986; J. Hek, Zeměd. noviny 21. 3. 1987 ●; ● k osmdesátinám: (jpk) (J. Poláček), J. Skácel, J. Lacina, J. Křenek, B. Lošťák, J. Uher, I. Odehnal, M. Vyskot, Brněnský večerník 26. 9. 1986; Y. Kotoulová, Svob. slovo 26. 9. 1986 (rozhovor); F. Cinger, RP 30. 9. 1986; J. Chmelíček, Rovnost 30. 9. 1986 (rozhovor); (jrf) (J. Rulf), Zeměd. noviny 30. 9. 1986; Š. Vodinský, J. Křenek, -jč- (J. Černý), Kulturní rozvoj 1986, č. 25; S. Bartůšková, Lit. měsíčník 1986, č. 7; M. Tmé, ZM 1986, s. 409 ●; sb. Přírodní tematika v literatuře (Brno, Kroměříž 1987; o tvorbě J. T.: S. Bartůšková, M. Blahynka, P. Fejfuša, J. Hek, M. Uhlířová, J. Urbanec aj.); F. Všetička: Črta J. T., ZM 1989, s. 426; ● ref. Zlatá mandragora: S. Bartůšková, Rovnost 17. 10. 1990; V. Vařejková, Brněnský večerník 23. 10. 1990; I. Odehnal, ZM 1990, s. 580 ●; ● k pětaosmdesátinám: S. Bartůšková, Svob. slovo 27. 9. 1991; E. Sokol, Rovnost 30. 9. 1991; M. Uhlířová, Večerník (Brno) 30. 9. 1991 ●; ● ref. Budiž světlo: R. Matys, Nové knihy 1994, č. 34; S. Bartůšková, Svob. slovo 14. 11. 1994; J. Poláček, Rovnost 29. 11. 1994; Z. Heřman, Tvar 1994, č. 21; M. Petříček, LitN 1995, č. 1 ●; ● ref. Ne ohněm a mečem: V. Vařejková, Komenský 119, 1994/95, s. 175; J. Poláček, Rovnost 15. 3. 1995 ●; ● ref. Záhady divočiny: I. Vágner, Nové knihy 1996, č. 14; M. Petříček, LitN 1996, č. 19; V. Píša, Tvar 1996, č. 16 ●; ● k devadesátinám: M. Hule, Právo 26. 9. 1996, příl. Salon; J. Suchomelová, Svob. slovo 27. 9. 1996; L. Štěpán, Brněnský večerník 27. 9. 1996; I. Kříž, J. Seliger, J. Trefulka, V. Urbánek, Rovnost 28. 9. 1996; V. Březina, Hanácké noviny 28. 9. 1996; J. Poláček, Ladění 1996, č. 3 ●; ● ref. Minutová dramata: V. Linhartová, Univerzitní noviny 1997, č. 4; J. Poláček, Universitas 1997, č. 1; S. Bartůšková, Alternativa nova 4, 1997/98, s. 214 (i ref. Záhady divočiny) ●; ● nekrology: J. Chuchma, Mladá fronta Dnes 17. 7. 1997; jmf, LidN 17. 7. 1997; I. Kříž, Rovnost 17. 7. 1997; S. Bartůšková, Slovo (Brno) 17. 7. a (Praha) 18. 7. 1997; B. Uhlář, Svoboda (Ostrava) 18. 7. 1997; L. Kundera, Právo 18. 7. 1997; Z. Kaprál, Brněnský večerník 18. 7. 1997; J. Hek, Alternativa nova 4, 1997/98, s. 36 ●; ● ref. Dobrodružné lovy: J. Suchomelová, Slovo (Brno) 25. 11. 1997; J. Poláček, Rovnost 29. 1. 1998 ●; S. Bartůšková in J. T.: Na poloninách (1998); L. Martínek: Próza s přírodní tematikou na Jesenicku, Vlastivědné listy Slezska a severní Moravy 2000, č. 1; F. Cinger in Bylo jich deset (2001, s. 143); H. Jurman in Nesmazatelné stopy (2004); ● k 100. výr. nar.: B. Hlaváček, Kam v Brně za kulturou 2006, č. 9, příl.; D. Kaprálová, Mladá fronta Dnes 29. 9. 2006; S. Bartůšková, Rovnost 30. 9. 2006; O. Kubeczková, Dokořán 2006, č. 38; M. Černík a J. Šlosar, Obrys–Kmen 2006, č. 39; A. Bajaja a J. Poláček, LitN 2006, č. 40 ●.

sb

Ferdinand **Tomek**

* 1. 4. 1860 *Choceň*
† 22. 7. 1940 *Nová Paka*

Básník, prozaik a autor divadelních her.

Pocházel z rodiny vlasteneckého a lidumilného lékaře v Chocni. 1870–78 studoval na gym-

náziu v Litomyšli (žák A. Jiráska), poté na lékařské fakultě v Praze, odkud po třech letech přešel na filoz. fakultu. Po absolvování (1887) působil nejdříve jako výpomocný učitel na měšťanské škole v Chocni a Novém Bydžově, pak od 1888 jako suplující profesor na reálce v Rakovníku a v Plzni; od 1896 byl profesorem češtiny a němčiny na reálce v Jičíně, 1910 se stal ředitelem nově založené reálky v Nové Pace; 1927 odešel do výslužby a přestěhoval se do Chocně, po roce se však vrátil do Nové Paky. Významně podporoval osvětovou činnost, pořádal vlastivědné přednášky, věnoval se regionální historii, ve svém rodišti organizoval ochotnické divadlo, v Nové Pace vedl agilní ochotnický loutkářský soubor, pro který napsal několik her. – Stejného jména byl T. současník JUDr. Ferdinand Tomek (1874–1935), organizátor hudebního života v Olomouci, autor publikací o tamním pěveckém spolku Žerotín a sbírky Slovenské písně z Uherskobrodska (1926).

Do literatury vstoupil drobnými prózami v časopisech, dominantním žánrem jeho rané literární tvorby byla však subjektivní lyrika, ovlivněná doznívající poetikou ruchovské generace. Debutoval sbírkou *Doma,* básnickou reflexí lásky k rodnému kraji a vroucího citu k přírodě. K těmto tématům se v T. lyrice přidružovaly básně s vlasteneckými motivy, vyslovovanými s dobovou nostalgií nad neuskutečněnými ideály, a zejména verše inspirované citovými svazky ve vlastní rodině: vyjadřovaly žal nad ztrátou rodičů, zoufalství nad smrtí dítěte i pozdější otcovské štěstí. Za působení v Jičíně a Nové Pace pokračoval T. v přírodní lyrice verši o krásách Českého ráje; psal i básně příležitostného charakteru, od oslavných pozdravů (E. Krásnohorská, A. Jirásek) a nekrologů (S. Čech, J. Vrchlický) po žertovné komentáře místních událostí. Podstatnou složku T. poezie tvořila epika, básnické povídky po vzoru S. Čecha (*Povídky veršem*), žánrové obrázky a zveršované anekdotické příběhy (*Z bujných okamžiků*). Autobiografické motivy obsahoval veršovaný román *Svatoň,* jehož hrdina nalézá pozitivní sílu a naději v rodinných vztazích a v práci pro povznesení národa. Prozaicky zpracoval tento námět v rozsáhlém autobiografickém románu *Tři desítiletí v Drahošíně* a v jeho kratším pokračování *Drahošín v bouři i v jase slunečním;* představují kroniku tří generací autorova rodu v rámci proměn české společnosti rodné Chocně od doby vrcholícího národního obrození do prvních let po světové válce. V řadě drobných próz z maloměstského prostředí prokázal T. smysl pro realistický popis, v některých uplatnil i humorný nadhled; v tomto duchu laděná povídka *Kantor ideál* přesáhla do parodie dívčích románů (1932 se stala předlohou filmu režiséra M. Friče). Napsal též několik divadelních her, vážných dramat i veseloher, které působily už zastarale svou stavbou, dialogy, schematickými postavami i nepřesvědčivým řešením konfliktů (*Matka a dcera, Beata*). Část tvorby věnoval dětem, ale jak lyrikou se sentimentálními rysy, tak divadelními hrami poznamenanými didakticko-výchovnými tendencemi stál mimo soudobé snahy o moderní literaturu pro mládež. Z loutkových her, psaných pro nenáročné ochotnické scény, měly širší odezvu tituly *Princezna Včelka* (hráno též na Slovensku, Ukrajině a v Jugoslávii) a komedie s parodickým podtónem *Statný rek Kašpárek.*

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Adéla Červená, Adéla Veselá, Drahošínský, Dr. Efkem Ot., Dr. Ot. Efkem, Ferd. Kemot, Ferd. Záměstský, Isidor Kuliferda, K. E. Mot, T. Záměstský, Záměstský; Dr. E. O., F. T. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy lidu (1896); Čes. loutkář (1912–13); Čes. svět (1918); Dámské besedy; Humorist. listy (1880–86); Krakonoš (Jičín 1908–10); Loutkář (1918–23); Máj (1906–07); Nár. listy (1890, 1915, 1921); Niva (1894–95); Od Trstenické stezky (Litomyšl 1939–40); Osvěta (1893–94, 1905–09); Paleček (1879–87); Podřipan (Roudnice 1882–85, 1895); Ruch (1912–14); Šotek; Švanda dudák (1894); Topičův sborník (1918); Vzlet (Plzeň 1919); Zlatá Praha (1886, 1896, 1900, 1910); Zvon (1910); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Doma (BB 1891); Povídky veršem (BB 1895); Pohled do duše (BB b. d., 1896); Svatoň (B 1899); Za mořem (D b. d., 1903); Z bujných okamžiků (BB 1904, pseud. Dr. Efkem Ot.); Svatuščiny písničky (BB pro ml., 1907); Dvě pohádky (BB 1910); Statný rek Kašpárek (D pro ml., 1912); Milota (D pro ml., b. d., 1912); Nové povídky veršem (BB 1914); Tři desítiletí v Drahošíně (R b. d., 1915); Kantor ideál (P 1917, pseud. Adéla Červená); Pelyněk i osladič (PP b. d., 1920); Princezna Včelka (D pro ml., b. d., 1920); Za srdcem (D b. d., 1920); Beata (D b. d., 1922); Zlatý domov (D pro ml., b. d., 1922); Honza dobrák (D pro ml., b. d., 1924); Mílkova osidla (D 1924); Matka a dcera (D b. d., 1925); Švanda (D pro ml., 1925); Kantůrčice, ideálu rub (P 1927); V říši loutek (BB b. d., 1927); Drahošín v bouři i v jase slunečním (R 1928); Bez napovědy (D b. d., 1929); Krakonoš (D pro ml., b. d., 1929); Nevšední příběh rodáka z horkého

Súdánu (D pro ml., b. d., 1929); Dva sousedé (D pro ml., 1931); Odkaz (D 1933); Popelka (D pro ml., b. d., 1935); Obrázky, které nezarmoutí (PP 1937); Poslední žeň (BB 1939); Dohra (D b. d.); Na scestí (D b. d.); Sokyně (D b. d.). – *Souborné vydání:* Verše (Okresní osvětový sbor v Nové Pace 1930–35, 3 sv., ed. autor: 1. Menší básně, 2. Pohádky a humoresky, 1931, 3. Povídky). ∎

LITERATURA: -a- (F. V. Vykoukal): ref. Povídky veršem, Světozor 29, 1894/95, s. 479; ● ref. Z bujných okamžiků: V. Dyk, Přehled 2, 1903/04, s. 190; E. Sokol (K. Elgart S.), Rozhledy 14, 1903/04, sv. 2, s. 781; E. Krásnohorská, Osvěta 1904, d. 1, s. 177 ●; an.: O T. básních, Krakonoš 1910, č. 14–16; Jena: ref. Kantůrčice…, Čes. osvěta 24, 1927/28, s. 325; A. N. (Novák): F. T., Venkov 1. 4. 1930 + Sedmdesátiny F. T., LidN 1. 4. 1930; E. Škorpil in Spisovatelé vysokomýtského kraje (1932, s. 30 ← sb. Vysokomýtsko, 1932); ● k osmdesátinám: an., Nár. práce 31. 3. 1940; an., Venkov 31. 3. 1940; J. O. N. (Novotný), NL 31. 3. 1940; -ov, Loutkářská scéna 1, 1940/41, s. 28 ●; ● nekrology: an., Beseda (Železný Brod) 1, 1939/40, s. 158, 329; J. O. Novotný, NL 29. 7. 1940; jtm, Loutková scéna 1, 1940/41, s. 44 ●; L. Plocek: Vzpomínka na choceňského básníka F. T., Od Trstenické stezky 20, 1940/41, s. 7; Z. Bezděk in Dějiny české loutkové hry do roku 1945 (1983, s. 66).

ad

Václav Vladivoj **Tomek**

* 1. 6. 1818 *Hradec Králové*
† 12. 6. 1905 *Praha*

Historik zabývající se zejména dějinami Prahy, synchronními dějinami habsburských zemí a Čech a regionálními dějinami; autor pamětí, překladatel z latiny, editor historických pramenů.

Vl. jm. Václav Josef T. Pravopisnou úpravu z 1849 nepřijal, celý život se přidržoval staršího pravopisu, takto se i podepisoval (Wácslaw Wladiwoj T.). Sám uváděl datum narození (v rozporu s matrikou) 31. 5. – Syn ševcovského mistra. V rodišti navštěvoval hlavní školu a 1827–33 absolvoval gymnázium (kde četl historické spisy F. M. Pelcla, z literatury si oblíbil F. Schillera a Ch. M. Wielanda). Studium tzv. filozofie zahájil v Praze (učitelé F. Exner a J. L. Knoll); ve volném čase se zabýval historií (byl okouzlen spisy německého liberálního historika a právníka K. von Rottecka) a filologickým sebevzděláváním (řečtina, latina). 1835–39 vystudoval práva. Během studií našel porozumění pro národní agitaci (1837 přijal vlastenecké jméno Vladivoj), spřátelil se s V. Štulcem, A. J. Vrťátkem, prostřednictvím J. Jungmanna získal místo domácího učitele v rodině F. Palackého a P. J. Šafaříka. Po ukončení studií měl absolvovat právnickou praxi ve Lvově, díky V. Štulcovi však zůstal v Praze, praxi vykonal u J. Friče, na přímluvu Palackého pořádal thunovský archiv v Děčíně. 1842 krátce pracoval jako akcesista u pražského magistrátu. Existenčních nejistot byl zbaven, až když jej F. Palacký pověřil zpracováním pražských univerzitních dějin (Palacký s ním zpočátku počítal jako s nástupcem stavovského historiografa; od 1843 společně s K. J. Erbenem T. pro něj také opisoval staré listiny v českých archivech). T. přátelský okruh se rozšířil mj. o F. A. Braunera, V. Gablera, F. L. Riegra, zvlášť vřelý osobní vztah ho tehdy poutal ke K. Havlíčkovi. 1845 se stal sekretářem Matice české. Již v březnu 1848 byl vtažen do překotného politického dění, jako člen Lípy slovanské a Nár. výboru se podílel na přípravě Slovanského sjezdu, prosazoval zvláště rovnoprávnost jazyků ve školách a na úřadech. L. Thunem byl pověřen vydáváním deníku Pokrok, který byl chápán jako legitimistický pokus o harmonizaci českých politických požadavků. Svatodušní bouře T. rozhodně odmítl; utvrdily jeho konzervativismus a vysvětloval jimi zmar soudobých českých liberálních projektů. V tzv. slovanské pravici působil jako poslanec říšského sněmu ve Vídni a Kroměříži, po rozpuštění sněmu se vrátil do Prahy. Opětovná obava o existenční zajištění, vědecké ambice a snad i znechucení nad stavem českého veřejného života ho přiměly k přijetí nabídky L. Thuna odcestovat 1850 na studijní pobyt do Paříže, Vratislavi, Berlína a Göttingen, kde sledoval organizaci a chod vysokoškolských historických seminářů. Po návratu byl T. jmenován v listopadu 1850 mimořádným profesorem rakouských dějin a společně s A. J. Beckem, J. A. Helfertem a H. a J. Jirečkovými se pokoušel jako přívrženec tzv. vládní strany pod vedením ministra L. Thuna za stále utužující se politické situace pokračovat v českých národních snahách alespoň v oblasti školské a kulturním působením. Názorová nesmiřitelnost i osobní útoky vedly k T. rozchodu s K. Havlíčkem, T. taktizování v muzejním výboru a Matici české odmítl posléze i F. Palacký. Nicméně i Thunova politická linie se dostala do podezření a T. sám se od 1853 přestal politicky angažovat. Nadále působil jako vysokoškolský profesor

a zkušební komisař pro gymnaziální učitele (s K. Höflerem), dále jako ministerský komisař pro ustanovení české odborné terminologie, 1854–77 vykonával funkci jednatele muzejního výboru, které se 1852 vzdal Palacký. Do politického dění zasáhl pronikavě opět až za změněných společenských a politických poměrů na počátku 60. let, když zprostředkoval schůzku F. L. Riegra s předákem české státoprávní šlechty J. Clam-Martinicem, na níž byla dohodnuta společná politická taktika. 1861–66 byl poslancem českého sněmu, 1861–63 říšské rady, kterou předčasně na protest proti centralizačním snahám rakouské vlády opustil. Do zemského sněmu byl zvolen znovu 1870, 1876 byl donucen svůj mandát složit. Řádným profesorem rakouských dějin se stal 1861, děkanem filoz. fakulty byl zvolen 1868. Koncem 70. let pracoval na návrhu rozdělení pražské univerzity na českou a německou, 1882 byl zvolen prvním rektorem její české části. T. historickým školením prošla celá řada historiků z Čech (J. Čelakovský, J. Goll, J. Kalousek, J. Lippert, V. Novotný, A. Rezek, Z. Winter; celý život se k němu hlásil A. Jirásek). 1885 byl jmenován členem panské sněmovny, 1888 odešel do důchodu, nadále však zůstal společensky a vědecky činný v KČSN (1844 mimořádný, 1848 řádný člen, 1851–52 a 1889–1905 ředitel, 1851–68 jednatel historické, 1868–89 filozofickohistorické třídy) i ČAVU (odmítl jmenování za předsedu; členem od 1891) a řadě spolků akademických (mj. v Petrohradě, Římě, Vídni, Záhřebu), charitativních a kulturních, byl jmenován čestným občanem řady obcí. Aktivně zasahoval do rukopisných bojů na straně obhájců pravosti RKZ; polemizoval s umístěním desky J. Husa na budově Nár. muzea. 1898 byl povýšen do rytířského stavu. Pohřben byl na vyšehradském Slavíně.

Do literárního dění vstoupil T. v 2. polovině 30. let v Květech, kde publikoval práce z regionálních dějin Královéhradecka, které nezapřou snahu o beletrizaci. Při své mimořádné pracovitosti vydával časopisecky dílčí analytické studie z pražských kulturních dějin 14.–16. století a knižně česky i německy popularizační a faktografické příručky o dějinách Čech, rakouského soustátí a pražské univerzity, v nichž, jakkoliv veden historiografickou střízlivostí, která dávala přednost chronologickému řazení faktů před hlubším historickým hodnocením, víceméně vycházel z Palackého pohledu na české dějiny, polemizoval s přeceňováním vlivu německé kultury na kulturu českou soudobými rakouskými a německými dějepisci i kronikářskou tradicí hájkovského typu, reprezentovanou J. B. Malým. S přítelem V. Žirovnickým vypracoval rejstříky k druhému vydání Jungmannovy Historie literatury české a k Palackého edici 3. dílu Archivu českého. Již v průběhu 1848 se však postupně ztotožňoval s konzervativní sociálně-politickou platformou, revidující Palackého pojetí českých dějin. I když se nadále nezříkal obrozenského romantismu, prosazoval pojetí tzv. synchronických dějin, které vykládalo historii českých zemí v kontextu dějin jednotlivých zemí rakouského soustátí se zřením k jejich dynastické jednotě a nadřazovalo obecný plynulý historický vývoj nad možnost urychlit chod dějin cestou revolucí (*O synchronické metodě při dějepise rakouském*). Z této pozice odmítl ozbrojené vystoupení husitských vojsk proti císaři a kléru, působení německé reformace na české dějiny a „egoismus" českých nekatolických stavů (*Spiknutí Jiřího z Lobkovic r. 1593*). Svůj konzervativismus opíral o argumenty z rakouských i českých dějin, zvláště z období husitských válek, humanismu a české stavovské politiky v době předbělohorské (*O nepokojích stavovských v zemích mocnářství rakouského za panování Rudolfa II. a Matyáše*). Jeho negativní vztah k radikálním složkám husitského hnutí a k reformačnímu odkazu předbělohorského období nicméně podléhal jistým modifikacím (od 60. let zaujímal smířlivější postoj k J. Husovi, Jiřímu z Poděbrad a rezervovanější vztah k průběhu rekatolizace). T. je také autorem učebnic a příruček rakouských (*Děje mocnářství rakouského*) a zvláště českých dějin (*Děje Království českého*), které byly záhy překládány do němčiny, maďarštiny, chorvatštiny, polštiny a italštiny a jako užitečná učební pomůcka představovaly až do konce 80. let jediné odborně fundované a chronologicky úplné sepsání českých a rakouských dějin a nezanedbatelný politický argumentační potenciál pro staročeskou státoprávní strategii. – T. zvláštní pozornost poutala osobnost Jana Žižky (*Jan Žižka*), které si cenil (při odmítnutí jeho názorového postoje) jako příkladu rázného a patriotického bojovníka. Řadu hesel věnovaných českým a rakouským dějinám uveřejnil T. v Riegrově Slovníku naučném (od 1861) a Ottově slovníku naučném (od 1888). Celý život se T. zabýval

historií Prahy. S využitím pramenů (mnohdy po požáru Staroměstské radnice 1945 zachovaných pouze v jeho přepisu) chronologicky a detailně představil její politické, hospodářské, církevní, školské, kulturní a správní dějiny od nejstarších dob do 1609, pokoušeje se je přitom vřadit do širších historických souvislostí. Pro svou faktografickou a dokumentární hodnotu jsou využívány dodnes. Jako doprovodný materiál při psaní dějin Prahy vznikaly postupně T. edice k právní historii, historickému místopisu a topografii. Velkou pozornost věnoval i regionálnímu dějepisectví Broumovska, Policka a Královéhradecka. Významná je i T. činnost překladatelská: časopisecky přeložil části Tacitových letopisů, kroniky Vavřince z Březové (Výjimky z kroniky M. Vavřince z Březové), jezuitských pamětí (Výpisky z pamětí koleje jezuitské u sv. Klimenta v Praze), v ediční řadě Fontes rerum Bohemicarum i samostatně vyšly jeho překlady Kosmovy kroniky a tzv. Pokračovatelů Kosmových. – Svéráznou rekapitulací celoživotního působení jsou dvoudílné *Paměti z mého života* (dovedené do 1888), které psal T. již od konce 60. let. Strohým analistickým způsobem, členěným podle jednotlivých let, zde zaznamenal cenné informace ze svého osobního i profesního života, zůstávaje v popisu citlivých osobních a politických událostí (rozchod s K. Havlíčkem, denunciace I. J. Hanuše, vztah k L. Thunovi) a ve svém konzervativním stanovisku prakticky v české kulturní veřejnosti osamocen.

ŠIFRA: Tk. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Abhandlungen KBGW (1843–63; 1863 Apologie der ältesten Geschichte Böhmens gegen die neueren Anfechter derselben, i sep.); Andenken an die dritte Versammlung der deutschen Architekten (1844, Gedrängte Skizze einer Geschichte der Stadt Prag); Archiv český (1896); Beseda učitelská (1893); ČČM (1839–78, 1886, 1891–92, 1898–99, 1902–03; mj. 1843 překl. Výjimky z kroniky M. Vavřince z Březové; 1844 překl. Výpisky z pamětí koleje jezuitské u sv. Klimenta v Praze; 1853 Spiknutí Jiřího z Lobkovic r. 1593; 1854 O synchronické metodě při dějepise rakouském; 1854–56 O nepokojích stavovských v zemích mocnářství rakouského za panování Rudolfa II. a Matyáše); Čes. včela (1845–47); Dalibor (1860); Hlas národa (1886); sb. Hlasové o potřebě jednoty spisovného jazyka pro Čechy, Moravany a Slováky (1846); Kritická příloha k Nár. listům (1863); Květy (1837–38, 1841, 1843–45); Lit. příloha ku Věnci (1843–44); Lumír (1859); Národ (1866); Nár. listy (1861, 1880, 1882); Nár. noviny (1848); Nový kalendář pro město i venkov na r. … 1866; Osvěta (1889, 1895); Památky archeologické a místopisné (1855–74; 1857 Paměti újezdu polického čili nynějších panství polického a broumovského až do počátku husitské války, i sep. a něm.); Památník na oslavu stých narozenin Františka Palackého (1898); Pokrok (1848); Posel z Prahy (1865–66); Pozor (1862–63); Pražské noviny (1848); Sitzungsberichte KBGW (1843–83); Vaterland (Vídeň 1861); Vesna (Vídeň 1851); Vídeňský deník (1850–51); Výr. zpráva KČSN (1878, 1896); Zeitschrift für österreichische Gymnasien (Vídeň 1853); Zvon (1902–03). ■ KNIŽNĚ. *Práce o jazyce a vzpomínky:* Krátká mluvnice česká pro Čechy (1848); Kurzgefasste böhmische Sprachlehre für Böhmen (1848; přeprac. vyd. 1851); Paměti z mého života 1, 2 (1904, 1905). – *Překlad:* Kosmův letopis český s pokračovateli (1874; 1882 s tit. Kosmův letopis český s pokračováními Kanovníka vyšehradského a Mnicha sázavského; část 1930 s tit. Letopisy pražské o zlých dobách po smrti krále Přemysla Otakara II., ed. B. Mendl). – *Historické práce:* Krátký všeobecný dějepis (1842, s předml. P. J. Šafaříka); Děje země české (1843); Děje pražské v krátkém nástinu (1845); Děje mocnářství rakouského (1845; dopln. vyd. 1851; přeprac. vyd. 1852 s tit. Děje mocnářství rakouského ku potřebě na gymnáziích); Geschichte der Prager Universität (1849); Děje univerzity pražské 1 (1849); Děje Království českého (1850; přeprac. vyd. 1864); Dějepis města Prahy 1–12 (1855–1901: 1. 1855, 2. 1871, 3. 1875, 4. 1879, 5. 1881, 6. 1885, 7. 1886, 8. 1891, 9. 1893, 10. 1894, 11. 1897, 12. 1901; upr. vyd. 1892–1906, 7 sv., ed. V. Novotný); Geschichte der Stadt Prag 1 (1856); Příruční kniha dějepisu rakouského 1. Do 1526 (1858, i něm.); Die Grünberger Handschrift. Zeugnisse über die Auffindung des Libušin soud (1859, přel. J. Malý ← ČČM 1859); Sněmy české podle obnoveného zřízení zemského Ferdinanda II. (1868); Jan Žižka (1879); Příběhy kláštera a města Police nad Metují (1881); Místopisné paměti města Hradce Králové (1885); Novější dějepis rakouský. Od r. 1526 do r. 1860 (1887); Das Agneskloster in Prag (Vídeň 1891; čes. 1892 s tit. Klášter blahoslavené Anežky v Praze, s J. Mockerem); Dějiny válek husitských (1898). – *Ostatní práce:* Slavnostní řeč držaná dne 10. listopadu 1859 na náměstí Valdštejnském od V. T. (1859); Přednešení jednatele prof. V. V. T. ve valném shromáždění společnosti Muzea Království českého… (1861). ■ KORESPONDENCE: F. Bačkovský: Dopisy poslané J. E. Vocelovi (z 1861), Světozor 22, 1887/88, s. 618; J. Pospíšil: Z dob vlasteneckých (Pospíšilovi z 1847; 1885); Milý příteli! (F. L. Riegrovi z 1888), Hlas národa 9. 12. 1888; H. Traub: Z počátků Bachova absolutismu (J. A. Helfertovi z 1851), MSlR 1922, s. 43 a pokr.; O. Butter: Výňatky ze vzájemné korespondence Josefa Jirečka a V. V. T. (z 1850–52), Duch novin 1931, s. 157; in Vrchlický v dopisech (J. Vrchlickému z 1901; 1955, ed. A. Pražák); in Česká korespondence se Lvem Thunem (z 1854 a 1860; 1970, ed. L. Kubík). ■ REDIGOVAL *periodikum:* Pokrok. Noviny pro Slovany rakouské (6. 6. 1848 – 10. 6. 1848). ■ USPO-

ŘÁDAL A VYDAL: Václava Březana Život Viléma z Rosenberka (1847); J. Jungmann: Historie literatury české (1849); J. A. Komenský: Didaktika (1849); Základy starého místopisu pražského 1–5 (1866–1875: 1. 1866, 2. 1870, 3.–5. 1872, rejstřík 1875); Registra decimarum papalium čili Registra desátků papežských z diecezí pražské (1873); Davidis Aemiliani Bittner Chronicon Braunense (1875); Mapy staré Prahy k létům 1200, 1348 a 1419 (1891). ∎

BIBLIOGRAFIE: Seznam vědeckých prací vládního rady a univerzitního prof. V. V. T., Sborník dějepisných prací bývalých žáků Tomkových (1888, s. 1); V. Novotný in V. V. T. 1818–1918. Na památku jeho stých narozenin (1918, s. 49). ∎ LITERATURA: C. Frič: První rektor české univerzity v Praze W. W. T. (1882); R. Urbánek: V. V. T. 1818–1903 (1903); V. Novotný, V. Vojtíšek in V. V. T. 1818–1918. Na památku jeho stých narozenin (1918); D. Jeřábek: V. V. T. a Karel Havlíček Borovský v letech bachovské reakce (1979); A. Šubrtová: V. V. T. (1818–1905) (Archiv Nár. muzea 1991); L. Baštecká: Historik V. V. T. a Policko (1997); sb. W. W. T. Historie a politika (2006, ed. M. Řezník; přisp. mj. L. Baštecká, R. Bláha a J. Sigl, P. Čornej, B. Jiroušek, R. Kučera, V. Knotková a H. Svatošová, M. Nodl, J. Pospíšilová, M. Řezník, J. Teplý a J. Županič). ∎ ● ref. Děje země české: F. K. (Klutschak), Bohemia 14. 2. 1843; Fr. D. (Doucha), Čes. včela 1843, s. 72; Prof. Stárek (J. Stárek), Přítel mládeže 1844, s. 111 ●; J. Ptaschnik: ref. Děje mocnářství rakouského, Zeitschrift für österreichische Gymnasien 1853, s. 655; Z. (K. V. Zap): ref. Dějepis města Prahy 1, Památky archeologické a místopisné 2, 1856/57, s. 48; J. L. (Lippert): ref. Sněmy české…, Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen 1868, Lit. Beilage, s. 49; ● ref. Dějepis města Prahy 2: an., Květy 1871, s. 70; K. S. (Sabina), Slovan 6. 7. 1871; m., Pokrok 8., 12., 14. a 15. 7. 1871 ●; Kk. (J. Kalousek): ref. ed. Základy starého místopisu pražského, Památky archeologické a místopisné 1875, sl. 397; ● ref. Dějepis města Prahy 3: J. Kalousek, Památky archeologické a místopisné 1875, sl. 395; an., Světozor 1875, s. 307 ●; ● k šedesátinám: x., Čes. včela 1878, s. 221; K. Přímý (C. M. Höschl), Pokrok 30. 5. 1878; an., Politik 30. 5. 1878; -ý (J. Malý), Posel z Prahy 1. 6. 1878; an., Světozor 1878, s. 283 a pokr. ●; an. (J. Neruda): V. V. T., Humorist. listy 1878, s. 369 → Podobizny 1 (1951, s. 112); ● ref. Dějepis města Prahy 4: Zbk (F. J. Zoubek), Beseda učitelská 1878, s. 606; an. (J. Emler), ČČM 1878, s. 560; an., NL 30. 11. a 5. 12. 1878; Fr. V. J. (Jeřábek), Politik 22. 12. 1878 ●; ● ref. Jan Žižka: Elr (J. Emler), ČČM 1879, s. 587; F. J. Rypáček, Koleda 1879, s. 511; Dr. R. (A. Rezek, dub.), Květy 1879, s. 619; an., NL 6. 11. 1879; J. J. Kořán, Pokrok 13. 11. 1879; an., Politik 16. 11. 1879 ●; ● ref. Příběhy kláštera a města Police nad Metují: an., Ruch 3, 1880/81, s. 259; Zbk (F. J. Zoubek), Beseda učitelská 1881, s. 249; Redaktor (J. Emler), ČČM 1881, s. 309; Dr. R. (A. Rezek, dub.), Světozor 1881, s. 142 ●; ● ref. Dějepis města Prahy 5: Red. (J. Emler), ČČM 1881, s. 542; an., Pokrok 25. 11. 1881 ●; F. Bačkovský: Pohled na středověké a novověké dějepisectví české, Lit. listy 1883, s. 169 a pokr.; ● ref. Dějepis města Prahy 6: H., Světozor 19, 1884/85, s. 47; R. (J. Emler), ČČM 1885, s. 410; -k. (J. Kalousek), Pokrok 31. 10. 1885 ●; -k. (J. Kalousek, dub.): V. V. T., Zlatá Praha 1885, s. 22; ● ref. Dějepis města Prahy 7: an. (J. Emler), ČČM 1885, s. 590; an., Pokrok 31. 10. 1885; an. (J. B. Miltner), Památky archeologické a místopisné 13, 1885/86, s. 142 ●; Red. (J. Emler): ref. Místopisné paměti města Hradce Králové, ČČM 1885, s. 410; ● ref. Novější dějepis rakouský: L., NL 2. 9. 1886; an., Zlatá Praha 1886, s. 639; Red. (J. Emler), ČČM 1886, s. 144 a 1887, s. 121; Z. (M. Zkoumal, dub.), Hlídka lit. 1888, s. 267 ●; J. Goll: Několik slov k odpovědi na pojednání prof. T. K objasnění básně o Oldřichovi v Rukopise kralodvorském, ČČM 1886, s. 603; J. M. Černý: Josefa Jungmanna listy k Vojtěchu Karešovi aj. (T. z 1847), ČČM 1890, s. 423; ● ref. Dějepis města Prahy 8: A. Rezek, ČČM 1891, s. 512; J. Goll, Athenaeum 9, 1891/92, s. 245 ●; ● ref. Dějepis města Prahy 9: A. Rezek, ČČM 1893, s. 274; F. Kameníček, ČMM 1894, s. 359 ●; J. Metelka: ref. ed. Mapy staré Prahy k létům 1200, 1348 a 1419, ČČM 1893, s. 473; I. Rokos: V. V. T., Náš domov 1894, s. 461; ● ref. Dějepis města Prahy 10: Z. Winter, ČČM 1894, s. 588; A. R. (Rezek), ČČH 1895, s. 52 ●; Z. Winter: ref. Dějepis města Prahy 11, ČČM 1897, s. 151; ● k osmdesátinám: an., Zlatá Praha 15, 1897/98, s. 360; V. Novotný, ČČH 1898, s. 145 (i sep.); an., NL 1. 6. 1898; J. Kalousek, Osvěta 1898, s. 486; J. Pekař, Památník na oslavu padesátiletého panovnického jubilea… Františka Josefa I. (1898, s. 27) ●; ● ref. Dějepis města Prahy 12: V. N. (Novotný), ČČH 1901, s. 461; J. V. Prášek, ČČM 1901, s. 381 ●; an.: V. V. T., Hlas národa 31. 5. 1903; J. K. Hraše: V. V. T. v Polici, Ratibor 1903, s. 320; ● ref. Paměti z mého života: Z. V. Tobolka, Přehled 3, 1904/05, s. 233; A. Neubauer, Vlasť 21, 1904/05, s. 369; an., Samostatnost 4. a 7. 1. 1905; an., NL 14. 4. 1905; an., Čas 3. 10. 1905; α (J. Kamper), Politik 20. 10. 1905; J. Božek, Osvěta 1905, s. 193 a 1906, s. 21 a pokr.; an., Pokroková revue 2, 1905/06, s. 60 ●; V. Řezníček: W. W. rytíř T. v Muzeu Království českého a v Matici české, ČČM 1904, s. 481; ● nekrology (i ref. Paměti z mého života 2): an., Lumír 33, 1904/05, s. 480; Jr., Máj 3, 1904/05, s. 633; an., Pokroková revue 1, 1904/05, s. 404; an., Přehled 3, 1904/05, s. 672; FVL, Zlatá Praha 22, 1904/05, s. 417; Z. Winter, Zvon 5, 1904/05, s. 683; J. H. (Herben), Čas 14. 6. 1905; J. Goll, ČČH 1905, s. 261; J. V. Šimák, ČČM 1905, s. 491; an., Politik 13. 6. 1905; an., Právo lidu 13. 6. 1905; an., Samostatnost 14. 6. 1905; an., Ženské listy 1905, s. 140; an., Ženský svět 1905, s. 166; J. Kalousek, Almanach ČAVU 1906, s. 103 ●; J. Lippert: W. W. T. Ein Lebensbild aus bedeutungsvoller Zeit, Deutsche Arbeit 7, 1907/08, s. 8; A. Jirásek: Z mých pamětí, Zvon 12, 1911/12, s. 23 a pokr. → Z mých pamětí (1980); ● k 100. výr. nar.: J. Werstadt, Čes. revue 11, 1917/18, s. 599 a pokr.; -ler. (J. Emler,

dub.), Topičův sborník 5, 1917/18, s. 471; K. Krofta, Venkov 31. 5. 1918; J. Dostál, Kmen 2, 1918/19, s. 131 ●; J. Werstadt: Na okraj historického díla T., Lumír 1918, s. 345 → Odkazy dějin a dějepisců (1948, s. 92) + Politické dějepisectví 19. stol. a jeho čeští představitelé, ČČH 1920, s. 42; J. Volf: T. a cenzura, Zvon 26, 1925/26, s. 26 + T. Všeobecný dějepis a pražská konzistoř, Věstník KČSN 1927, č. 6; A. Novák: Karel Havlíček dlužníkem T., sb. Od pravěku k dnešku 2. K 60. narozeninám Josefa Pekaře (1930, s. 428); H. Traub: Ze života T., Čes. slovo 12. 6. 1930 + T. práce novinářská, Duch novin 1930, s. 157; O. Butter: Rozbor čtyř dochovaných čísel T. Pokroku, Duch novin 1930, s. 181 + Nové prameny k dějinám Vídeňského deníku, Duch novin 1931, s. 16; J. Kurz: Několik dopisů J. Perwolfa, ČMF 19, 1932/33, s. 35; S. Brandejs in Kniha o Polici nad Metují a Policku 1 (1940, s. 250); hjk (Z. Hájek): k 125. výr. nar., LidN 30. 5. 1943; -ll.: W. W. T. a náš kraj, Beseda 3, 1945/46, s. 208 a pokr.; R. Plaschka in Von Palacký bis Pekař (Vídeň 1955, s. 28); M. Pavlíková: Deník V. V. T., ČSPS 1957, s. 159; J. Havránek: W. W. T. a rakouská cenzura, Dějiny a současnost 1963, č. 4; A. Jirásek in Dopisy 1871–1927 (1965, s. 56); K. Kazbunda in Stolice dějin na pražské univerzitě 2 (1965); J. Špét: Z osudů české encyklopedie v letech 1850–52, ČNM 1971, s. 32; J. Kolár: Feifalikovy dopisy českým vědcům, sb. Lit. archiv 8–9, 1974, s. 457; J. Kovaříková: Učebnice dějepisu jako nástroj formování českého historického povědomí ve druhé polovině 19. století, AUC Praha. Philosophica et historica 5. Studia historica 15, 1976, s. 74; P. Čornej: Palacký a T. v letech 1848–1852, sb. Pocta Františku Palackému. Václavkova Olomouc 1976 (1979, s. 171); J. Rak: Husitství v díle V. V. T., Husitský Tábor 1981, s. 193; J. Rataj: Úloha Vídeňského deníku v české publicistice a společnosti na počátku padesátých let 19. století, sb. Lit. archiv 17–18, 1988, s. 67; mř: Historik svého rodiště, Pochodeň 28. 5. 1988; M. Svatoš: Výbor z korespondence filologa Josefa Krále (1989, s. 320; dopis T.); P. Čornej in V. V. T.: Jan Žižka (1993); M. Řezník: K historiografické práci V. V. T., Historický obzor 1994, s. 137 + V. V. T., Labyrint 1995, č. 5; Z. Šimeček: Seminární cvičení k českým dějinám V. V. T. v letech 1852–54, sb. K poctě Jaroslava Marka (1996, s. 49); F. Kutnar in Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví (1997, s J. Markem); J. Štaif in Historici, dějiny a společnost (1997); M. Řezník in V. V. T.: Z dějin Hradce Králové (1997) + Revoluce 1848, V. V. T. a Karel Havlíček, sb. Národní obrození a rok 1848 v evropském kontextu (1998, s. 141); J. Špét: Sto padesát let od druhého vydání Jungmannovy Historie literatury české, Nár. knihovna 1999, s. 228; J. Meier in Broumovsko & literatura (2003); M. Řezník: W. W. T. jako pedagog, B. Jiroušek: Historické myšlení W. W. T., obojí sb. Jaroslav Goll a jeho žáci (2005); M. Pichl: Historik V. V. T. a Police nad Metují, Rodným krajem 2005, s. 43; M. Řepa in Poetika českého dějepisectví (2006).

vf, vpb

Vratislav Václav **Tomek**

* 22. 2. 1868 *Bohutín* u Příbrami
† 13. 12. 1933 *Praha*

Prozaik, básník, autor úprav pověstí a legend, publicista.

Syn hostinského. Po maturitě na reálném gymnáziu v Příbrami (1887) studoval v Praze na lékařské fakultě, jeden rok také na filoz. fakultě, pak na právnické fakultě, kterou 1903 absolvoval. Pracoval jako odborný učitel obchodních a právních nauk na obchodních a průmyslových školách v Praze. Národohospodářstvím a živnostenským právem se zabýval také v odborných pracích a v publicistice pro různé profesní časopisy.

V počátcích literární dráhy psal T. poezii, v níž se vedle běžných námětů (sociální nespravedlnost, rodinné a milostné vztahy, příroda), podaných honosnou dikcí s melancholickým a idylizujícím sklonem (*Pomněnky, Tuberózy, Pestré zpěvy*), pokusil i o svého druhu realistickou poezii s lékařskou tematikou; neumělé verše, velebící medicínu a její významné osobnosti a přinášející i diagnózy a popisy operací a chorob (zejména *První epištola k medikům, Portréty chirurgů*), vyvolaly kuriózním slovníkem (mj. medicínská terminologie) a mechanickým naplněním klasických forem (kancona, madrigal, sestina, sonet, triolet aj.) odmítavou i posměšnou reakci soudobé kritiky. T. prozaické práce ze současnosti (*Siluety z Prahy, Ztracená, Kráska z ostrovní říše, Soud ohněm* aj.) jsou vesměs konvenční příběhy zpravidla z vyšší společnosti s podivně zapletenými osudy nedostatečně charakterizovaných postav (zjevně vytvářených podle literárních typů); rozuzlení chaotického děje, tříštěného i rozvláčnou popisností, řešil T. pomocí nepravděpodobných náhod a často happy endem. T. historické prózy (román *Spiklenci* o spiknutí Jindřicha z Rožmberka proti Václavu IV. a povídky *Z husitské epopeje*) charakterizuje snaha o starobylý jazyk, patos a literární inspirace. Nejrozsáhlejší část T. produkce tvoří sbírky převyprávěných pověstí a legend, a to jak národních či místních (*Český pravěk v pověstech, Pověsti karlštejnské, Ze zášeří českých hradů, Šumavské pověsti lidu českého, Pražské židovské pověsti a legendy* aj.), tak i osobních (*Svatováclavské legendy*). T. úpravy dle neuvá-

děných starších pramenů či lidového podání (V. Beneš Třebízský, A. Jirásek, J. Svátek, A. Wenig, sb. Sippurim aj.) postrádají osobitý přínos, vyznačují se patetickou vlasteneckou tendencí, interpretační volností až libovůlí (mj. odvážná datace mytických událostí) i přebujelým slohem, např. nemírnou zálibou v ozdobných epitetech. Snaha o popularizaci české historie se projevila i v T. tvorbě pro děti, jež zčásti obsahuje jen velmi krátké jednoduché texty opatřené názornými obrázky; kromě pohádek a povídek (*Český Honza*, *V čarokruhu vodníkových sítí*, *Začarované hory a doly*, *Vodník pod hradem*, *Bratříček a sestřička* aj.) pro děti upravil i známé české pověsti (*O Bruncvíkovi a jeho zázračném meči*, *Blaničtí rytíři*, *O Horymírovi*, *Libuše a Přemysl* aj.). Místopisné a historické poznatky zároveň s osvojenou květnatou stylizací uplatnil T. také ve svých vlastivědných pracích (výpravná kolektivní třísvazková publikace *Po troskách české slávy* mapující české hrady, zámky, tvrze a památná místa, kniha o historických a geografických zajímavostech *Země česká – domov můj*, jednotlivé beletrizované průvodce). Kulturněhistorickou hodnotu má kniha *Ze starých pražských šantánů* podávající historii pražských zábavních podniků od 70. let 19. století (místopisné informace, personální údaje o zakladatelích a účinkujících, ukázky kupletů ap., doplněno fotografiemi).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Bedřich Hron, B. Hron, Eugen Bohutínský; tmk., V. V. Tmk. (Hudební věstník). ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Čas (1901); Časoměr (1906–07); Čes. klempíř; Hostinské zájmy; Hostinský obzor; Hudební věstník (1908); Kožešnické listy (1902–04); Květy (1904); Řeznické listy; Selské hlasy (Brno 1919, 1924); Středočes. živnostník (Kladno); Tribuna (1925); Zájmy záložen ské (1904–07); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Pomněnky (BB 1895); První epištola k medikům (BB 1897); Druhá epištola k medikům (BB 1898); Pestré zpěvy (BB 1898, pseud. Bedřich Hron); Portréty chirurgů (BB b. d., 1898); Tuberózy (BB b. d., 1900); Siluety z Prahy (PP b. d., 1900); Dědička (P 1914); Světla a stíny (P 1914); Jiřík Kopidlanský, Poklad opatovický (PP 1915); Prababička (P pro ml., 1916); Ztracená (R 1916); Mezi skřítky-čaroději (PP pro ml., 1917); Český Honza (pohádka, 1918); O Bruncvíkovi a jeho zázračném meči (P pro ml., 1918); V čarokruhu vodníkových sítí (pohádky, 1918); Z husitské epopeje (PP 1918); Ze života českých poustevníků (PP pro ml., 1918); Český pravěk v pověstech (PP pro ml., 1919); Královna žďárských hor (R 1919); Začarované hory a doly (pohádky, 1919); Spiklenci (R b. d., 1920); O Bruncvíkovi (P pro ml., 1920); Vodník pod hradem (P pro ml., 1920); Libuše a Přemysl (P pro ml., 1920); O Horymírovi (P pro ml., 1920); Blaničtí rytíři (P pro ml., 1920); Skřítkové žďárských hor (P pro ml., 1920); Bratříček a sestřička (P pro ml., 1920); Flétnový paleček (P pro ml., 1920); Pověsti karlštejnské (PP 1921); Kráska z ostrovní říše (R 1922); Ze zášeří českých hradů (PP 1922); Nevěrný (P 1924); Soud ohněm (R 1927); Šumavské pověsti lidu českého (PP 1927); Svatováclavské legendy (PP 1929); Pražské židovské pověsti a legendy (PP 1932). – *Kulturněhistorické práce a průvodce:* Královské Hradčany (1905); Českosaské Švýcarsko (1906); Drážďany (1907, pseud. Eugen Bohutínský); Norimberk (1907, pseud. Eugen Bohutínský); Po troskách české slávy 1–3 (1913–20, původně sešit. vyd., s J. Boháčem, O. Schäferem, F. Pátou); Země česká – domov můj (1923); Ze starých pražských šantánů (b. d., 1929). – *Ostatní práce:* Krátký nástin dějin lékařství od nejstarších dob až na naše časy (1896); Občanské záložny (1906); Praktická rukověť pro hodináře a příbuzná řemesla (1908, pseud. Eugen Bohutínský); Peněžnictví v době válečné (1912). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Kožešnické listy (1902–04), Zájmy záložen ské (1904–07), Časoměr (1906–07), Hudební věstník (1908), Hostinské zájmy (1909–11), Zemský obzor (1912–14). ▮

LITERATURA: J. Karásek: ref. Pomněnky, Lit. listy 16, 1894/95, s. 396; J. K. (Karásek): ref. Portréty chirurgů, Lit. listy 20, 1898/99, s. 51; L. (J. Lier): ref. Tuberózy, Zvon 1, 1900/01, s. 142; J. Hloušek: ref. O Bruncvíkovi, Vodník pod hradem, Libuše a Přemysl, O Horymírovi, Blaničtí rytíři, Skřítkové žďárských hor, Bratříček a sestřička, Flétnový paleček, Úhor 1921, s. 168; V. F. Suk: ref. Země česká – domov můj, Úhor 1923, s. 158; ● ref. Šumavské pověsti lidu českého: J. H. (Hutter), Tribuna 27. 11. 1927; F. Šimek, Střední škola 1928, s. 133; L. Zbraslavská, Úhor 1928, s. 14 ●; an.: k šedesátinám, Naše kniha 1928, s. 38; ● ref. Svatováclavské legendy: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 29, 1928/29, s. 698; V. Brtník, Venkov 11. 7. 1929; F. Homolka, Úhor 1929, s. 167 ●; Filip. (D. Filip): ref. Pražské židovské pověsti a legendy, Úhor 1932, s. 221; J. V. Šmejkal: Těžce nemocný…, Polední list 19. 4. 1933; ● nekrology: an., LidN 15. 12. 1933; T., Od stříbrných hor 1934, č. 8 ●; J. Erp a Z. Frýbort in V. V. T.: Pražské židovské pověsti a legendy (1995).

jip

Jan M. **Tomeš**

* 20. 9. 1913 *Olomouc*

Básník, autor poezie spřízněné s mallarméovsko-valéryovskou reflexivní lyrikou; překladatel především z francouzštiny, autor literárně- a uměleckohistorických studií, esejista, editor.

M. znamená Marius, zpravidla užíval jen iniciálu. – Syn notáře. V mládí (a ještě za protektorátu) žil v Kunštátě a v Bučovicích na Moravě. 1935 absolvoval reálku v Brně, kde také začal (na otcovo přání) studovat práva. Za války pracoval jako koncipient u notáře. 1945 krátce pracoval v osvětovém odboru města Brna, pak odešel do Prahy, kde ho F. Halas zaměstnal v publikačním odboru ministerstva informací. Vystudoval Ústav pro dějiny umění při pražské filoz. fakultě, doktorát v oboru dějin umění a estetiky získal 1952 prací *Alois Bubák 1824–1870.* 1950–58 byl zaměstnán v Nár. galerii, od 1951 byl přednostou oddělení moderního umění. Od 1959 do nuceného odchodu počátkem 70. let přednášel dějiny umění na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze (1967 docentura na základě habilitační práce *Antonín Slavíček 1870–1910*). K T. přátelům z mládí patřili jednak umělci sdružující se kolem F. Halase a přijíždějící i do Kunštátu (I. Blatný, K. Bochořák, A. Kroupa, L. Kundera, J. Orten, Z. Urbánek, J. Zejda aj.), jednak výtvarníci (F. Hudeček, B. Lacina, K. Lhoták, B. Matal, J. Šíma, F. Tichý, J. Wagner aj.); byl mj. souputníkem Skupiny 42 i Skupiny Ra, stýkal se též s J. Chalupeckým, O. Mikuláškem, J. Seifertem, J. Skácelem, I. Slavíkem aj. Jako historik umění, editor a překladatel spolupracoval s různými nakladatelstvími. Žije v Praze.

Debutoval básněmi 1932 ve Studentském časopisu (podp. mj. Jenda Tomeš). Významněji do literatury vstoupil koncem 30. let se skupinou přátel vymezivších se mj. generačním vystoupením Jarní almanach básnický. Válečné verše *Klubko Ariadnino* a *Za…* doplnil dvěma krátkými cykly básní do sbírky *Ruby*. Po tvůrčí odmlce publikoval až výběr veršů ze 60. let *Staré zahrady*. V 90. letech vydal autorské výbory, resp. souborná vydání, básnické tvorby doplněné výběrem z juvenilií a z básní nezařazených do sbírek. T. opusy (i jednotlivé básně, překlady a eseje) vycházely často jako bibliofilie provázené výtvarnými pracemi jeho přátel či žáků (K. Demel, P. Herel, J. Istler, C. Istlerová, A. Krejča aj.). T. abstraktní až esoterická poezie navazovala na symboly šifrovanou reflexivní lyriku S. Mallarméa a spekulativní lyriku P. Valéryho, z české tradice se sbližovala s tvorbou O. Březiny, V. Holana, J. Palivce. Ačkoli byla přísně pořádána klasicizujícím tvarem (sevřená forma, zpravidla sonet, rondel, vázaný verš, nejčastěji alexandrin), navozovala atmosféru přeludu, náznaku, načrtnutého obrazu, matné vzpomínky, přechodu mezi dnem a nocí, snem a skutečností, abstraktním a konkrétním, dosažitelným a tušeným, střetu časovosti a věčnosti, úzkosti, marnosti a krásy. Vědomí nepostižitelnosti autora vedlo k opakovanému zkoumání možností vyslovitelného; množstvím inverzí, strojených přirovnání, knižních metafor a výrazů, synestézií, personifikací atp. usiloval zachytit řád, vztahy tvarů i tajemství věcí, zaujat celistvým nazíráním směřoval k přesahu smysly dostupného světa. Trvalé v T. poezii byly inspirace výtvarné a literární, také evropským jihem, antickými mýty. V pozdější tvorbě se stavba uvolňovala (nepravidelnostmi i volným veršem), nadále se rozvíjela nekonvenční obraznost, existenciální úvahy i intelektuální náročnost. – T. překládal především z francouzštiny: klasiky (Ch. Baudelaire, S. Mallarmé, G. de Nerval aj.), poezii S. Renaudové; z němčiny R. M. Rilka. Rozsáhlá je T. práce jako historika a komentátora výtvarného umění: kromě monografických publikací především o malířích 19. a 20. století přispíval svými texty do odborných periodik a katalogů výstav (i zahraničních; verze v cizích jazycích někdy předcházely česká vydání). Erudovanými literárněhistorickými studiemi a komentáři T. provázel vlastní i cizí překlady a edice, publikoval je též časopisecky (J. Barbey d'Aurevilly, Ch. Baudelaire, A. Bertrand, I. Blatný, S. Mallarmé, H. Michaux, S. Renaudová, B. Reynek, I. Slavík aj., text k vlastní antologii surrealismu Magnetická pole). Tyto i dotud netištěné (příp. upravené) studie, eseje, předmluvy, doslovy, průvodní texty katalogů, přednášky, texty pro rozhlas, vzpomínky na přátele atp. T. vybral a uspořádal v obsáhlý soubor *Slovo a tvar*.

ŠIFRY: jmt., j. m. t., J. M. T., jt. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Akord (1992); kat. Alois Wachsman (1959); Ateliér; sb. Bítov '96 (1997); Blok (1946); kat. Bohdan Lacina, obrazy 1945–65 (1964); kat. Bohumír Dvorský: Obrazy z let 1932–1957. Obrazy z Číny 1956 (1957); kat. Český rok Karla Svolinského (Olomouc 1962); kat. Eva Vlasáková: Ráj světa a labyrint srdce (Libe-

rec 1991); Host do domu (1969); I. Blatný. Texty a dokumenty 1930–1948 (1999); kat. Jan Hladík, Jenny Hladíková: Tapiserie (Jindř. Hradec 1973); kat. Jarmila Zábranská: Nové obrazy 1955–56 (1957); kat. Jarmila Zábranská – obrazy z let 1957–59 (1959); Jarní almanach básnický 1940 (1940); kat. Jenny Hladíková: Tapiserie a grafika (1969); Katol. týdeník; kat. Keramika (1975); Kritický měsíčník (1939–42, 1947); Kytice (1946–47); List Sdružení mor. spisovatelů (Brno 1946–48); Listy (1968); Listy Klubu přátel poezie (1990); Lit. noviny (1964–66); Lit. noviny (1992); sb. Ludvíku Kunderovi k pětaosmdesátinám (2005); kat. Martin Strnadel (1987); Mladé archy (1947); Nový život (1956, 1958); Obrana lidu; kat. Ota Janeček: Slabikář… (1976); kat. Otakar Novák: Březen 1951 (1951); kat. Petr Herel: knihy, kresby, grafika 1989–1999 (2000); Práce (1946); Proglas (1990, 1994); Program D 39 (1939); ROK (1990); Rovnost (1945); kat. Sbírka moderní umění 1 (Nár. galerie b. d., 1957); kat. Skupina 7… (1959); Souvislosti (1990, 1992, 1998); Studentský časopis (1932–35); Světová literatura (1992); Tvar; Týdeník Rozhlas (2005); Typographia (1975); Umění (od 1963); kat. Vilém Nowak: Barevné litografie z let 1910–1923 (1958); kat. Vladimír Sychra: Ilustrace k Maupassantovi a obrazy z let 1956–1957 (1957); Výtvarná práce (1954–60); Výtvarné umění (1953–57, 1960–65); kat. Z díla Jaroslava Gruse (1956); Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze (1983–84, 1988, 1995); Život (1948). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře:* Klubko Ariadnino (BB 1942); Za… Báseň z roku 1942 (1946, bibliof.); Ruby (BB 1947, obs. předchozí sbírky a nové cykly Šest variací a Malý cyklus, ten samost. bibliof., Losne 1988 s tit. Slova – Barvy – Tvary – Hudba – Ticho); Staré zahrady. Výbor veršů z let 1964–69 (diplom. práce C. Istlerové, VŠUP 1969, bibliof.); Lampa v Tournonu (1990, mallarméovská studie, bibliof.; 2003 in Slovo a tvar); Verše (1995, obs. výběr ze sbírek Ruby a Staré zahrady, BB netištěné, bibliof.); Staré zahrady (BB 1996, obs. sbírky Ruby a Staré zahrady a výběr ze sb. Verše, z juvenilií a nezařaz. BB, ed. J. Šulc); Z dálky času (přednáška, 1997, bibliof.; 2003 in Slovo a tvar); Stesk (B, Canberra 2000, bibliof.); Slovo a tvar (EE, studie aj., 2003, ed. Z. Trochová). – *Překlady:* G. de Nerval: Chiméry (1966); E. Degas: Osm sonetů (1972); S. Mallarmé: Souhlas noci (1977, s překl. O. Nechutové, F. Hrubína; 2002 rozšíř. vyd. ve 2 sv.); Ch. Baudelaire: Cesta (1991, bibliof.); S. Renaud: Tušený úsvit (1982, bibliof.) + K podzimu (1992, bibliof.). – *Ostatní práce* (výtvarné monografie): Jan Lauda (1952); Alois Bubák (1956); Jan Slavíček (1957); Bohumír Dvorský (1958); Josef Brož (1960); Pierre Auguste Renoir (1960); Jaroslav Grus (1963); Paul Gauguin (1963); Pier Luigi Nervi (1967); Antonín Slavíček (1967; rozšíř. vyd. 1973); František Tichý (1976); Antonín Chittussi (1979); Sochař Josef Wagner (1985); Jindřich Prucha (1987); Oskar Kokoschka (1988); Jan Souček (1991); Jaroslav Šerých (1993). ■ KORESPONDENCE: in I. Blatný. Texty a dokumenty 1930–1948 (M. Pluháčkovi z 1999; 1999, ed. J. Trávníček); in L. Kundera: Různá řečiště /b/ (L. Kunderovi z 1971; 2005, s. 19). ■ REDIGOVAL *časopis:* List Sdružení mor. spisovatelů (1946, v red. kruhu). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: kat. Bohumír Dvorský: Obrazy z let 1932–1957. Obrazy z Číny 1956 (1957); Ch. Baudelaire: Hořké propasti (1966); sb. Magnetická pole (1967); E. Degas: Osm sonetů (1972); S. Mallarmé: Souhlas noci (1977; 2002 rozšíř. vyd. ve 2 sv.); S. Renaud: Tušený úsvit (1982, bibliof.); I. Blatný: Tento večer (1991); S. Renaud, B. Reynek: Petrkov (1993, výbor s texty J. M. T., J. Šerých, P. Sukdoláka, bibliof.); Z deníků Antonína Strnadla 1, 2 (1995, 1998, s M. Strnadlem, bibliof.). ■

LITERATURA: ● ref. Klubko Ariadnino: J. Červinka, Akord 10, 1942/43, s. 316; J. Chalupecký, LidN 22. 2. 1943 → Obhajoba umění (1991); -lč. (L. Čivrný), Čteme 1943, s. 57; p. (A. M. Píša), Nár. práce 17. 4. 1943; J. Vladislav, Řád 1943, s. 148 ●; ● ref. Za… : L. Kundera, List Sdružení mor. spisovatelů 1946, s. 308; J. Pilař, Zeměd. noviny 17. 8. 1946; lk (L. Kundera), Rovnost 14. 9. 1946; J. Vladislav, Lid. kultura 1946, č. 42; AMP (A. M. Píša), Práce 20. 11. 1946; K. Bodlák, Listy 1, 1946/47, s. 310; V. Černý, KM 1947, s. 264 ●; lk (L. Kundera): Protipól surrealistického typu, Mladé archy 3, 1946/47, s. 310; ● ref. Ruby: F. Benhart, Lid. kultura 1947, č. 46; M. S. (Sedloň), RP 21. 12. 1947; R. Konečný, List Sdružení mor. spisovatelů 2, 1947/48, s. 103 ●; I. Slavík: Básnířka a její překladatel (ref. překl. S. Renaud: Tušený úsvit), Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1983, s. 81; F. Dvořák: J. M. T. jubilující, tamtéž 1993, s. 47; I. Slavík: J. M. T. sedmdesátiletý, in Tváře za zrcadlem (1996); R. Matys a J. Š. (Šulc) in J. M. T.: Staré zahrady (1996); ● ref. Staré zahrady: D. Packová, Nové knihy 1996, č. 47; B. Pražan, Týdeník Rozhlas 1997, č. 3; M. Doležal, LidN 25. 1. 1997, příl. Národní č. 4; J. Trávníček, Tvar 1997, č. 7; J. Janatka, LitN 1997, č. 19 ●; P. Petr: J. M. T., Prostor Zlín 1997, č. 6; I. Harák: Staří pánové píší, in Nepopulární literatura (1999, s. 79); J. Š. (Šulc) in J. T.: Slovo a tvar (2003); ● ref. Slovo a tvar: D. Packová, LidN 11. 11. 2003; F. Knopp, LitN 2003, č. 37, příl. Nové knihy ●; L. Kundera: Básník se ukryl v záhřmotí, in Různá řečiště /b/ (2005).

jz, jip

Jan Slavomír **Tomíček**

* 16. 7. 1805 *Branná* (Horní B.) u Jilemnice
† 28. 4. 1866 *Praha*

Překladatel a propagátor ruské beletrie, kritik české literatury z pozic národně konzervativního směru, autor dobově konvenčních básní, drobné prózy a populárně-naučných jazykovědných, historických a etnografických spisů.